

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 29.

Lördagen den 5 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 21.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial

nr 41, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa punkter av bankoutskottets utlåtande nr 30, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna, samt

nr 42, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkterna 1 och 2 av bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 43, med föranledande av andra kammarens återremiss av vissa delar utav bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 44 och 45, första lagutskottets utlåtande nr 36 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 20, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.

Punkten 1.

Enligt statsrådsprotokollet över socialärenden den 18 juni 1927 fastställde Kungl. Maj:t nämnda dag på föredragning av chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson, en arbetsordning för försäkringsrådet, varvid beslutet härom icke fick den vanliga formen av en av Kungl. Maj:t utfärdad författning, vilken bilades protokollet för att därefter publiceras i Svensk författningssamling, utan allenast av ett i protokollet intaget beslut, om vars innehåll besked lämnades till försäkringsrådet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat bland annat följande:

»Utskottet, som icke håller för troligt, att departementschefens underlåtenhet att anbefalla publicering i författningssamlingen av nu ifrågavarande arbetsordning kan bero av förbiseende, och som anser nödvändigt, att inga godtyckliga undantag göras från den eljest allmänt tillämpade och riktiga principen om t. o. m. vida mindre betydelsefulla arbetsordningars och verksinstruktioners publicering i författningssamlingen, så snart de innehålla annat och mera än utslutande tekniska inre organisationsföreskrifter, har med fäst avseende härå funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson.»

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits av, utom annan,

1) herr *Thulin*, som ansett det i punkten omförmälda ärendet icke vara av beskaffenhet att böra göras till föremål för anmärkning från konstitutionsutskottets sida;

2) herrar *David Bergström*, *Isak Svensson*, *Bäckström* och *Pehrsson* i Göteborg, vilka ansett, att det i punkten omförmälda förhållandet, att en av Kungl. Maj:t den 18 juni 1927 fastställd arbetsordning för försäkringsrådet ej blivit publicerad i Svensk författningssamling, allenast bort inledningsvis framhållas i konstitutionsutskottets dechargememorial, på sätt tidigare skett i liknande fall.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman! I inledningen till 1925 års dechargebetänkande — sålunda icke i form av en anmälan — fäste konstitutionsutskottet uppmärksamheten därpå, att i vissa fall av Kungl. Maj:t utfärdade arbetsordningar och instruktioner icke blivit införda i Svensk författningssamling utan meddelade vederbörande verk genom kungl. brev. Gentemot denna praxis uttalade utskottet som sin uppfattning, att dylika instruktioner och arbetsordningar utgjorde delar av Sveriges offentliga rätt och att de därför icke finge behandlas och betraktas som enskilda verksangelägenheter utan allmännare betydelse. Mot utskottets beslut att göra denna erinran reserverade sig två av utskottets ledamöter, ordföranden, herr von Geijer, och herr *Andersson* i Igelboda. Något beslut av riksdagen föranledde utskottets uttalande icke.

Nu har utskottet gjort en anmälan mot mig enligt § 107 regeringsformen för att jag icke beaktat de synpunkter, som utskottet sålunda inledningsvis framhållit i 1925 års dechargebetänkande. Utskottet framhåller i motiveeringen, att det är nödvändigt, att inga godtyckliga undantag göras från den eljest allmänt tillämpade och riktiga principen, att instruktioner och arbetsordningar även i mindre betydande fall publiceras i författningssamlingen, för så vitt de innehålla annat och mera än utslutande tekniska inre organisationsföreskrifter. I anledning av denna utskottets anmälan ber jag nu att få framställa några erinringar.

Enligt kungl. kungörelsen den 15 december 1911, som jag har haft att i detta avseende ställa mig till efterrättelse, föreskrives, att instruktioner, ar-

betsordningar, reglementen och stadgar för domstolar, ämbetsverk, myndigheter och allmänna inrättningar skola intagas i Svensk författningssamling. såvitt vederbörande departementschef finner att deras innehåll bör komma till allmänhetens kännedom. Denna kungörelse skiljer sålunda mellan å ena sidan sådana instruktioner etc., vilkas innehåll anses böra komma till allmänhetens kännedom, och å andra sidan sådana instruktioner etc., vilkas innehåll icke anses behöva komma till allmänhetens kännedom. De förra skola publiceras i Svensk författningssamling, de senare icke.

Ang.
underlåten
publicering av
föreärings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

Det är således klart, att den uppfattning, som uttalas i 1911 års kungörelse, icke alldeles överensstämmer med den uppfattning, som utskottet i denna anmälan uttalat. Utskottet menar nämligen, att *alla* dylika instruktioner och arbetsordningar tillhöra vårt lands offentliga rätt, och vill, att de skola *i regel* publiceras i författningssamlingen, med undantag endast för de fall, då de innehålla något, som kan betecknas som uteslutande tekniska inre organisationsföreskrifter.

Om jag således kan konstatera, att redan mellan 1911 års kungörelse och utskottets uppfattning föreligger en viss skiljaktighet, så är det att märka, att omfattningen av sådana instruktioner etc., som icke behöva publiceras, ytterligare utvidgats genom 1923 års beslut. Då utskottet i betänkandet lagt upp denna fråga, har utskottet riktigt återgivit föreskriften i 1911 års kungörelse, men utskottet har icke alls berört 1923 års beslut. Jag vågar naturligtvis icke förutsätta, att detta beror på att utskottet har förbisett sistnämnda beslut, men jag måste i alla fall något redogöra för detta.

Med det beslutet hänger så tillsammans, att Kungl. Maj:t, i anledning av framställning från statens tryckerisakkunnige, den 30 december 1922 förordnat om utgivande av samlingar av vissa verks cirkulär och kungörelser. När sedan dåvarande chefen för justitiedepartementet den 8 januari 1923 hade att i statsrådet föredraga frågan om anslag till Svensk författningssamling, hänvisade han till detta beslut av den 30 december föregående år och förklarade, att med hänsyn till den anordning, som sålunda vidtagits, det icke längre syntes nödvändigt att i samma utsträckning som förut skett taga utrymmet i Svensk författningssamling i anspråk för verkens cirkulär och kungörelser, och han tillade, att dels med hänsyn därtill och dels emedan man hade för avsikt att från och med 1923 års ingång icke vidare i författningssamlingen intaga författningar av mera begränsad räckvidd författningssamlingens omfång från och med detta år skulle komma att väsentligt minskas. Med anledning därav ansåg sig departementschefen kunna föreslå en nedsättning av anslaget till författningssamlingens tryckning, nämligen till endast 150,000 kronor. På statsutskottets hemställan förklarade sedan riksdagen, att den icke funnit skäl till erinran mot ifrågavarande förslag, som förut naturligtvis Kungl. Maj:t godkänt.

Den i utsikt ställda begränsningen av författningssamlingen blev sedermera också genomförd. 1921 års årgång omfattade 876 nummer, men 1923 års årgång omfattade allenast 480 nummer. 1921 års årgång innehöll 2,547 sidor och 1923 års årgång endast 888. Med vissa smärre variationer har det mått, som författningssamlingen fick 1923, sedermera bibehållits. Detta har också lett till att man kunnat vidtaga en rätt avsevärd besparing på detta anslag. 1922 var anslaget för tryckning av Svensk författningssamling upptaget till 175,000 kronor; för närvarande är det upptaget till 90,000 kronor, således en skillnad på inte mindre än 85,000 kronor.

Nu vill jag gärna erkänna, att det erbjuder rätt stora vanskligheter att i varje speciellt fall tillämpa den 1923 givna regeln, som godkänts av Kungl. Maj:t och mot vilken riksdagen förklarat sig icke hava någon erinran att göra, nämligen att författningar av mera begränsad räckvidd icke skola publiceras

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

i Svensk författningssamling. Jag vill även gärna erkänna, att den praxis, som iakttagits sedan 1923, kan sägas förete en del växlingar. I stort sett torde man i alla fall kunna fastslå, att man följt den principen, att de grundläggande huvudförfattningarna intagits i författningssamlingen, men att de till dessa författningar anknutna administrativa tillämpningsföreskrifterna i regel icke där intagits. Ett belysande exempel på hur detta beslut tillämpats erbjuda avlöningsförfattningarna. Sålunda ha för alla de nyreglerade verken huvudbestämmelserna, själva avlöningsreglementena, intagits i författningssamlingen, men de till avlöningsreglementena anknutna speciella tillämpningsföreskrifterna ha i regel där icke intagits. Sålunda, för att nu taga ett par exempel, har 1922 års avlöningsreglemente för lots- och fyrstaten intagits i författningssamlingen, men de särskilda föreskrifter, som Kungl. Maj:t utfärdat såsom tilläggsbestämmelser till detta reglemente, och de bestämmelser, som utfärdats angående avlöning till icke-ordinarie personal, ha icke införts i författningssamlingen, icke heller övergångsbestämmelserna till avlöningsreglementet. På samma sätt har avlöningsreglementet för domänverkets personal intagits i författningssamlingen, men tilläggsföreskrifterna till detta reglemente och bestämmelserna om avlöning till icke-ordinarie personal ha icke intagits i författningssamlingen.

Som jag redan antytt, finns det ju undantag. Jag kan sålunda peka på avlöningsreglementet för allmänna civilförvaltningen. Detta är intaget i författningssamlingen, men även de tilläggsbestämmelser, som äro utfärdade i anslutning till detsamma, äro intagna där. Skälet till denna avvikelse från den nyss angivna regeln torde vara, att tilläggsbestämmelserna till allmänna civila avlöningsreglementet äro avsedda för så många myndigheter, att det ansågs praktiskt att taga in dem i författningssamlingen.

Ett belysande exempel på den angivna principens tillämpning erbjuda de författningar, som äro utfärdade i anslutning till polislagen. Sålunda har det allmänna polisreglementet för riket intagits i författningssamlingen, men de av Kungl. Maj:t sedan utfärdade särskilda föreskrifterna om polistjänstemännens beklädnad, beväpning och tjänstetecken ha icke intagits i författningssamlingen utan meddelats i form av cirkulär till länsstyrelserna.

Om man nu gör sig den frågan, huruvida beträffande de särskilda fall, som äro påtalade av utskottet, nämligen arbetsordningarna för arbetsrådet och försäkringsrådet, underlåtenheten att publicera dem i Svensk författningssamling står i överensstämmelse med den angivna regeln, så erinras, att i dessa fall de allmänna, konstitutiva bestämmelserna för ämbetsverken utfärdats i form av lagar, för arbetsrådet genom lagen angående arbetstidens begränsning och för försäkringsrådet genom 1917 års lag om försäkringsrådet; i arbetsordningarna ha däremot givits föreskrifter, som till övervägande del ha ett mera speciellt och för verket avsett innehåll. Där förekomma föreskrifter om ärendenas beredning, om tjänstemännens skyldigheter, om arbetstid på tjänsterummet, om semester, om tillsättande av tjänster och om besvär över verkens beslut rörande dylika angelägenheter. Det är uteslutande tillämpningsföreskrifter. Det synes därför, såvitt jag kan se, vara i överensstämmelse med 1923 års beslut och den därtill anknutna praxis, som försäkringsrådets arbetsordning icke blivit publicerad i Svensk författningssamling.

Jag är på samma gång villig att erkänna, att det från rent principiell synpunkt kan anföras skäl för lämpligheten av att åtminstone de stora centrala verkens arbetsordningar bli publicerade i författningssamlingen. Men vad beträffar utskottets påstående, att det skulle vara en allmänt tillämpad regel, att arbetsordningar och instruktioner publiceras i författningssamlingen även i mindre betydelsefulla fall, för såvitt de blott innehålla något annat än uteslutande tekniska inre organisationsföreskrifter, vågar jag gent emot utskottet

göra det påståendet, att en sådan regel *knappast någonsin varit allmänt tillämpad*, varken under tiden före 1923 års beslut eller efter samma år.

Jag har i detta avseende en mycket lång lista på exempel, som stödjade riktigheten av mitt påstående, men jag skall inte besvära kammaren med att uppläsa den. Jag skall endast taga några stickprov. Jag vill till stöd för mitt påstående åberopa 1917 års reglemente för statens lagerhus- och fryshusstyrelse, som icke är intaget i författningssamlingen, 1921 års reglemente för universitetskanslersexpeditionen, som icke heller är intaget i författningssamlingen och 1923 års stadga angående lantmäteriundervisningen, som icke heller är intagen där.

Slutligen vill jag betona, att om man skulle till allmän regel i detta avseende upphöja utskottets uttalande av 1925, att alla dylika arbetsordningar, instruktioner etc. utgöra delar av vårt lands offentliga rätt och därför böra publiceras, är jag rädd för att man skulle komma till mindre tilltalande resultat. Då skulle man avskära varje möjlighet till en förnuftig begränsning av författningssamlingens omfång, ty såvitt jag kan se, måste man då också i författningssamlingen publicera exempelvis statsregleringsbrevet och likaså alla de centrala verkens samlingar av kungörelser och cirkulär, som också måste sägas tillhöra vår offentliga rätt. Om man skulle göra så, är det klart, att författningssamlingen skulle förlora i överskådlighet och lätthanterlighet — det kanske gör mindre — men vidare skulle också vinsten av den 1922 genomförda reformen med samlingar av verkens kungörelser gå helt och hållet till spillo. Till sist är det kanske inte helt och hållet ur vägen att påminna om att anslaget till författningssamlingens tryckning i så fall måste väsentligt ökas.

Jag kan sålunda, herr talman, sammanfatta min åsikt så, att jag ingalunda vill förneka, att ur rent principiell synpunkt skäl kunna anföras för att man i författningssamlingen intar åtminstone de centrala verkens arbetsordningar och instruktioner, men jag vill bestämt bestrida, att den principen varit tillämplig sedan 1923, och särskilt vill jag bestämt hävda, att det knappast låter sig göra att i detta avseende som allmän regel uppställa det av utskottet 1925 uppställda önskemålet.

Herr Reuterskiöld: Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har sökt förklara det förhållande, mot vilket utskottet riktat sin anmärkning, på tre linjer.

Den första linjen var den, att utskottets uppfattning av författningarnas innehåll inte alldeles stämde med dessa författningars verkliga innehåll. Herr statsrådet betonade, att dessa författningar säga, att endast sådana författningar som instruktioner, arbetsordningar och dylikt som kunna äga intresse för allmänheten skola publiceras. Men utskottet utgår just därifrån, och jag kan inte se, att det är någon som helst skillnad mellan utskottets uppfattning och den uppfattning, som kommer till synes i dessa författningar, såvida man överhuvud taget blott har ett och samma begrepp om vad som angår allmänheten. Det kan hända, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet här har en annan uppfattning än utskottet, men i sådana fall, då bestämmelser förekomma om besvär över verkets beslut eller om sättet för anhängiggörande av frågor, synes det utskottet, som om det vore någonting som anginge allmänheten.

Den andra linjen var den viktigaste, nämligen besparingslinjen. Där har herr statsrådet kommit något på sidan av saken. Jag är fullkomligt villig att erkänna, att besparingssynpunkten med avseende å författningssamlingen är mycket viktig och väsentlig och att allt som kan göras för att begränsa denna samlings ständigt växande omfång också bör göras, såvida det kan ske inom rimlighetens gräns och utan uppoffring av väsentliga värden. Men em man

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

anlägger besparingssynpunkter, när det gäller vissa författningar, som äro fullkomligt likartade med andra, vilka publiceras och där man alltså icke tar hänsyn till besparingssynpunkten, då har man nått fram till den princip, som utskottet velat karakterisera som godtycklighetens princip. Det gäller icke blott att se efter, huruvida det kan sparas, utan det gäller också att se efter — och detta har herr statsrådet själv betonat — på vilket sätt sparandet sker. Nu finns det många följdförfattningar och tillämpningsförfattningar, som jag gärna medger icke behöva publiceras i författningssamlingen, men därav följer ingalunda, att detta gäller om det fall, som utskottet anmärkt.

Därefter kommer jag in på den huvudsakliga saklinjen, som herr statsrådet framförde, nämligen den, att man har den principen, att de administrativa följdförfattningarna icke publiceras i författningssamlingen. Herr statsrådet tillämpade denna princip i nu föreliggande fall på det sättet, att han påpekade, att såväl arbetsrådet som försäkringsrådet grunda sig på särskild lagstiftning. Ja, hur är det med våra svenska hovrätter? Grundas inte också de på stadganden i allmän lag? Men det hindrar inte, att alla tre hovrätternas instruktioner finnas fullständigt införda i författningssamlingen. Och gå vi till andra likartade fall, finna vi, att detsamma gäller en hel del institutioner, som ha sin grund i allmän lag. Pensionsstyrelsen har till exempel sin grund i allmänna folkpensioneringslagen, men nog finns instruktionen för pensionsstyrelsen, såvitt jag kan erinra mig, i författningssamlingen. Då frågar man sig, varför skola just arbetsrådets och försäkringsrådets instruktioner icke vara med? Icke kunna de allena bliva besparingsgrundande? Här måste jämförelse göras icke med vad som uteslutits utan med vad som tagits in i författningssamlingen. Jag tillåter mig göra en liten axplockning från 1926 och 1927 och hemställer, huruvida icke den ändå ger vid handen, att så pass viktiga instruktioner som dessa för försäkringsrådet och arbetsrådet äro åtminstone mera i behov av kungörande i Svensk författningssamling än åtskilliga av dem, som ha blivit där införda.

Vi ha i författningssamlingen reglementet för lantbruksskolorna, nr 26 år 1926, stadgar för lantbruksakademien, nr 36 år 1926 — dock endast i transumt. — Jag vill här inskjuta, att det finns ju flera fall, där bara ett transumt av författningen införts, d. v. s. det finns endast ett omnämnande av författningen, utan att innehållet angivits, men man vet då dagen för författningens utfärdande och kan taga reda på dess innehåll. Men inte ens denna enkla form, som brukar taga upp en halv sida i författningssamlingen, har ansetts nödvändig eller lämplig, då det gäller de författningar, som omnämnas i utskottets anmärkning. Vidare finna vi i författningssamlingen reglementet för uppfostringsanstalterna för sinnesslöa, nr 134 år 1922, reglementet för frökontrollanstalterna, nr 259 år 1926, och instruktionen för flygvapnets chef, nr 285 år 1926. Jag undrar, om det är någon väsentlig skillnad mellan dessa författningar och den av herr statsrådet omnämnda instruktionen för universitetskanslersexpeditionen i fråga om det intresse, de kunna erbjuda för allmänheten. I författningssamlingen för år 1926 finnas också instruktionen för flygstyrelsen, instruktionen för reproduktionsanstalten, instruktionen för tjänstemännen vid brännvinstillverkningen, instruktionen för farmaceutiska laboratoriet — jag har mycket svårt att se, att där egentligen finns någonting, som är för allmänheten betydelsefullt — samt instruktionen för naturhistoriska riksmuseet, fastän ju i övrigt instruktionerna för museerna numera bruka införas endast i transumt; där finnas vidare instruktionen för veterinärbakteriologiska anstalten, reglementet för krigshögskolan och instruktionen för militärläroverkens inspektör. Instruktionen för yrkesinspektionen av år 1912 finns kungjord i författningssamlingen, men lagstiftningen är ju fullständigt grundläggande för inspektionens verksamhet, och instruktionen skulle alltså

knappast ha behövt förekomma — låt vara, att detta exempel är från 1912. Men vad mera är: det förekommer ingalunda sällsynt, att reglementen för magistrater, rådhusrätter och stadsstyrelser äro i transumt, upptagande vissa bestämmelser, införda i författningssamlingen, fastän de endast ha skäligen lokal betydelse. Jämför man åter med det sätt, varpå instruktioner och arbetsordningar för de centrala verken och dithörande myndigheter behandlats, vågar jag påstå, att man låtit arbetsrådet och försäkringsrådet i detta fall intaga en enastående undantagsställning.

Jag har antagit — det är kanske felaktigt, men jag har antagit det — att departementschefen här, såsom hänt förr inom regeringar, följt konsultativa råd, som varit mindre tillfredsställande, och därför kan jag inte heller säga, att jag lägger departementschefen så mycket till last i detta fall. Det kan ju inte hjälpas, att man för enhetens bevarande måste hålla sig till den konsultativa visdomen. Jag skulle emellertid i detta fall vilja uttala den förhoppningen, att herr statsrådet måtte finna, att dessa instruktioner dock angå allmänheten i mycket hög grad.

Herr Thulin: Herr talman, mina herrar! De personer, som varit med om konstitutionsutskottets granskningsverksamhet under senare år, hava väl icke kunnat undgå att finna, att utskottet i allt högre grad övergått till att göra anmärkningar på relativt obetydliga punkter. Jag för min del har åtminstone icke kunnat undgå att finna, att konstitutionsutskottets granskningsverksamhet under dessa senare år i viss mån fått karaktären av något slags kriarättning. Utskottet nedlägger ett högst betydligt nit på att gå igenom statsrådsprotokollen och plocka ut allt möjligt, som kan göras till föremål för anmärkning eller, kanske rättare sagt, för en bök i kanten. Men jag måste göra gällande, herr talman, att det nit, som utskottet nedlägger, i ganska stor utsträckning kan karakteriseras såsom ett missriktat nit. Den form, som konstitutionsutskottets granskningsverksamhet fått, torde under senare år i väsentlig grad bero på utskottets sammansättning. Där har samlats en i hög grad konstitutionell och förvaltningsrättslig lärdom, som givetvis gärna vill taga sig ett uttryck och söka tillämpa sina teoretiska erfarenheter på författningslivets område. Huruvida detta verkligen är till någon nytta, vill jag sätta ifråga.

En omständighet, som man icke kan förbigå, herr talman, är, att konstitutionsutskottets granskning icke längre är en politisk granskning, som ju tidigare varit avsett. Utskottet har allt mer framträtt och gjort sig gällande såsom en sorts högsta administrativa revision: utskottet kommer med anmärkningar, som äro att anse och karakterisera såsom revisionsanmärkningar. Det värsta med dessa revisionsanmärkningar är, att riksdagen eller rättare sagt denna kammare icke har någon som helst möjlighet att uttala sig beträffande behörigheten och riktigheten av en sådan anmärkning; förfarandet i denna kammare är ju, att kammaren endast lägger anmärkningar till handlingarna. Följden blir då, att en av tio eller elva ledamöter — det är ju det minsta för majoritet inom konstitutionsutskottet — dikterad anmärkning sedan skall vara uttryck för den högsta visdomen på detta område. Det kan icke vara riktigt.

Utskottet har tagit sig för att i många fall anmärka på saker, på vilka § 107 i regeringsformen i själva verket icke är tillämplig. För min del anser jag, herr talman, att här är fråga om ett sådant fall. Det står i regeringsformen om konstitutionsutskottets befogenhet härutinnan: »Skulle konstitutionsutskottet anmärka, att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flera av dem uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat, äge då utskottet att sådant tillkännagiva för riksdagen», o. s. v. Jag tror icke, mina herrar, att det är någon av herrarna, som

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

skulle vilja göra gällande, att den omständigheten, att den instruktion, varom här är fråga, icke blivit införd i Svensk författningssamling, skulle innebära, att vederbörande föredragande statsråd »icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta» eller att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet »icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat». Jag måste säga, att det av utskottet använda medlet — nämligen § 107 regeringsformen — är i alldeles oerhörd grad för kraftigt för att användas i ett sådant fall, där det gäller frågan, om en författning bort införas i Svensk författningssamling. Jag måste karakterisera utskottets användande av § 107 regeringsformen på det sättet, att det ungefär ter sig som att skjuta mygg med kanoner. Det är ett oerhört kraftigt medel, använt i en oerhört obetydlig sak.

Den nu mellan herr statsrådet och chefen för socialdepartementet och herr Reuterskiöld förda diskussionen torde väl allra bäst visa, att det i detta fall icke gäller någon konstitutionell fråga. Om någon här i riksdagen anser, att vederbörande statsråd icke i tillräckligt stor utsträckning låtit i Svensk författningssamling införa vissa författningar, kan detta göras till föremål för en motion. Men jag anser, att det är alldeles oriktigt att använda § 107 regeringsformen för att på detta sätt få frågan under riksdagens prövning.

Med den uppfattning, som jag hyser i föreliggande fråga, måste jag därför inlägga en gensaga mot det förfarande, vartill konstitutionsutskottet här gjort sig skyldigt, ett förfarande, som jag anser icke stå i överensstämmelse med grundlagens mening.

Herr Schlyter: Herr talman! När herr Reuterskiöld hade ordet, nämnde han något om den »konsultativa visdom», som antagligen låg bakom departementschefens ståndpunktstagande, och han antog, att socialministern här, »såsom hänt förr inom regeringar», följt konsultativa råd, som varit mindre tillfredsställande. Då han yttrade detta med en snegling åt mig, som var med, när det började sparas på publicerandet i Svensk författningssamling, kunde jag icke motstå lusten att begära ordet för att säga, att konstitutionsutskottet i detta fall tydligen låtit sig förledas av en professorlig visdom, som givit utskottet råd, vilka varit mindre tillfredsställande. Utskottet slutar sin anmärkning på denna punkt med en ganska högdragen förklaring, att utskottet icke tror, att departementschefens underlåtenhet beror på förbiseende, samt att utskottet »anser nödvändigt, att inga godtyckliga undantag göras från den eljest allmänt tillämpade och riktiga principen» o. s. v. Härefter anmäler utskottet departementschefen för riksdagen enligt § 107 regeringsformen. Herr Thulin har ju redan framhållit, att denna förklaring icke betyder ett dugg mera än att ett antal ledamöter, som utgöra majoritet i konstitutionsutskottet, haft en från departementschefen avvikande uppfattning, huruvida en viss författning skall publiceras i Svensk författningssamling eller ej.

Jag skall icke uttala mig i själva sakfrågan. Det kan nämligen icke falla mig in att upptaga kammarens tid med en sådan småsak. Men jag vill hava sagt, att denna av konstitutionsutskottet gjorda anmälan till riksdagen, som enligt § 107 regeringsformen skulle kunna föranleda riksdagen att hos Konungen begära entledigande av vederbörande statsråd, icke föranleder mig att påyrka socialministerns entledigande.

Herr Reuterskiöld: Det var ju mycket trösterikt för socialdepartementets chef att höra, att ett f. d. konsultativt statsråd icke begärde hans entledigande, men man kan ju icke heller tänka sig något annat i det fallet.

Jag begärde emellertid icke ordet endast för att säga detta utan för att påpeka, att bakom denna anmärkning står egentligen ett enhälligt konstitutionsutskott med undantag av herr Thulin. Ty det finns fyra andra reservanter,

som anse regeringens åtgärd vara oriktig men att utskottet bort nöja sig med en ingressanmärkning på samma sätt som skedde 1925. Så finns det ännu en reservation beträffande motiveringen men icke i själva saken. Huruvida detta kan karakteriseras såsom en del av utskottet, skall jag lämna alldeles därhän. Det skulle betyda, att herr Thulin vore den viktigaste delen av utskottet, och det kan ju hända, att både den siste ärade talaren och herr Thulin själv anse detta. Men jag tror, att man vid detta ändå kan sätta ett frågetecken. Då det gäller hithörande fall, kan man absolut icke säga, att utskottet anmäler en »avvikande mening» gentemot departementschefen, utan utskottet, som grundlagsenligt har sin granskningsuppgift att fullgöra, har vid fullgörandet av denna uppgift funnit, att en godtycklig princip kommit att tillämpas. Det är mot godtyckligheten i förvaltningen, som utskottet velat vända sig, och utskottet har både rätt och plikt att gå denna väg.

Ang.
underlåten
publicering av
försäkrings-
rådets
arbetsordning.
(Forts.)

Herr Thulin: Herr talman! Herr Reuterskiöld gjorde gällande, att det dock vore ett enhälligt utskott med undantag av mig. Ur de synpunkter, som jag förut förfäktat, herr talman, anser jag för min del det vara fullkomligt egalt, om det är 18, 16 eller 10 medlemmar, som stå för utskottets mening, då kammaren icke har tillfälle att uttala sig om anmärkningens befogenhet. Det är endast konstitutionsutskottsledamöternas mening, som kommit till uttryck. Denna kan man icke tillmäta någon avgörande betydelse. Jag skulle vilja hemställa till statsrådet och chefen för socialdepartementet att vid den föreliggande anmärkningen fästa den vikt, som den förtjänar.

Då herr Reuterskiöld vidare gjorde gällande, att man borde reagera mot godtycklighet i förvaltningen, synes det mig, som om den tidpunkt hade kommit, då man måste reagera mot den godtycklighet, som kan göra sig gällande inom konstitutionsutskottet.

Herr Vennerström: I denna fråga skall jag, då alla andra uppträda som rådgivare åt statsrådet, be att få bidra med det rådet, att socialministern varken måtte lyssna till herrar professorer, byråchefer eller konsultativa statsråd utan endast till det sunda förnuftet.

Jag vill inlägga en gensaga icke i sakfrågan — den anser jag vara tämligen obetydlig — utan gentemot herr Thulins starka ord, att konstitutionsutskottet här skulle hava förfarit rent av stridande mot grundlagen. Vi hava ju grundlagsenlig skyldighet att pröva varje regeringshandling, som föreligger i statsrådsprotokollen. Då en sådan handling nu förelegat, ha vi haft skyldighet att pröva densamma. Jag vill för min del bestämt säga, att utskottet, i vars beslut i detta fall jag själv icke deltagit, icke har förfarit på ett mot grundlagen stridande sätt. Om det förhåller sig så, att § 107 i regeringsformen är ett otympligt muskedunder, så att det är som att skjuta småfåglar med kanoner, ber jag, att riksdagen själv måtte lämna konstitutionsutskottet ett något smidigare och för situationen mera avpassat instrument.

Efter härmed slutad överläggning lades ifrågavarande punkt till handlingarna.

Punkten 2.

I Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 juli 1927 med vissa bestämmelser angående skjutvapen och ammunition, utfärdad på föredragning av tillförordnade chefen för socialdepartementet, statsrådet Hamrin, var § 11 mom. 1 av följande lydelse:

»Innehar någon skjutvapen utan att i fall, då enligt denna kungörelse tillstånd till förvärv därav erfordras, hava erhållit sådant tillstånd eller, där han

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälningsskyldighet
innehav
av skjutvapen.

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

innehade vapnet den 1 september 1927 och jämlikt denna kungörelse var skyldig att göra anmälan därom, utan att hava fullgjort denna skyldighet, straffes med böter från och med femtio till och med femtusen kronor, och vare vapnet förverkat. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må bötesstraffet nedsättas till tio kronor, och äge domstolen pröva, huruvida vapnet skall vara förverkat.»

Utskottet, som funnit berörda stadgande vara av den karaktär, att det i överensstämmelse med § 87 regeringsformen ej kunnat av Kungl. Maj:t ensam utfärdas, hade enligt den nu förevarande punkten ansett sig icke kunna underlåta att i ärendet hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande tillförordnade departementschefen, statsrådet Hamrin.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *von Geijer, Reuterskiöld, N. S. Norling, Larsén, Åkerberg, Andersson* i Igelboda, *Karlsson* i Vadstena och *Sjöström*, vilka på anförda skäl ansett den anmälan enligt § 107 regeringsformen, som utskottet gjort mot föredragande t. f. departementschefen, statsrådet Hamrin, med avseende å visst stadgande i 1927 års skjutvapenskungörelse, böra grundas även på tillstyrkandet av viss föreskrift i kungörelsens § 10;

2) av herrar *David Bergström, Adolf Dahl, G. W. Hansson, Fehr, Borg, Bäckström* och *Johansson* i Kälkebo, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Herr statsrådet Hamrin: Herr talman! Under den nu föredragna punkten har utskottet gjort anmälan mot mig jämlikt § 107 regeringsformen med anledning av ett stadgande i kungörelsen den 26 juli 1927 med vissa bestämmelser angående skjutvapen och ammunition. I 10 § av denna kungörelse föreskrives, att den, som den 1 september 1927 innehade skjutvapen, skulle vara skyldig att före viss dag göra skriftlig anmälan därom hos polismyndighet. 11 § i kungörelsen stadgar, att om någon innehar skjutvapen, som han innehade redan den 1 september 1927, utan att hava fullgjort föreskriven anmälningskyldighet, skall han straffas med böter från och med 50 till och med 5,000 kronor, varjämte vapnet skall vara förverkat. Därest omständigheterna äro synnerligen mildrande, må bötesstraffet nedsättas till 10 kronor och det överlämnas till domstolen att avgöra, huruvida förverkandepåföljd skall inträda. Det är bestämmelsen, att vapnet i visst fall skall vara förverkat, som föranlett konstitutionsutskottets anmärkning. Detta stadgande har utskottet ansett falla inom området för Kungl. Maj:ts och riksdagens gemensamma lagstiftningsmakt. Kungl. Maj:t skulle sålunda enligt utskottets mening icke ägt att ensam utfärda en dylik föreskrift.

Utskottet har i sin motivering förklarat sig icke vilja ingå på behovet eller nödvändigheten av de införda bestämmelserna rörande anmälningsplikt för innehav av skjutvapen. På grund härav saknar jag anledning att närmare ingå på denna fråga. Emellertid vill jag framhålla, att de av utskottet inledningsvis lämnade uppgifterna rörande lagstiftningen i främmande länder beträffande rätt att innehava skjutvapen äro i någon mån missvisande. I flera främmande länder har rätten att innehava vapen gjorts beroende av särskilt tillstånd. Såväl i England som i Tyskland, Italien, Österrike och Finland finnas särskilda stadganden, som inskränka rätten att innehava vapen.

Ehuru jag sålunda icke behöver närmare yttra mig om de skäl, som föranlett regeringen att utfärda ifrågavarande kungörelse över huvud, måste jag något beröra frågan om behovet av anmälningsplikt beträffande skjutvapen.

Före den nu ifrågavarande kungörelsen gällde förordningen den 27 september 1922 angående förbud tills vidare mot försäljning och införsel av skjutvapen och ammunition. Enligt denna förordning fick skjutvapen ej försälas eller eljest överlåtas utan tillstånd av polismyndighet. Tillika stadgades straff för den, som bröt mot nämnda förbud. Det har upprepade gånger från olika håll påpekats, att den kontroll över handeln med vapen, som nämnda förordning avsåg att genomföra, icke var effektiv. Såsom ett huvudfel i författningen framhölls, att den riktade sig endast mot den, som utan tillstånd *överbät* skjutvapen. Där- emot fanns ingen påföljd för den som, oaktat tillstånd till överlåtelsen ej er- hållits, *förvärvade* vapnet. Man saknade sålunda möjlighet att bestraffa den, som olovligen förskaffade sig vapen, även om detta skedde i illojalt syfte. Ej heller var det möjligt att komma åt det olovligen avyttrade vapnet, och förvärvaren kunde sålunda i lugn fortfarande inneha detsamma. Ett önskemål vid den av flera skäl erforderliga omarbetningen av 1922 års förordning var därför att införa en viss kontroll även över *köpare* av vapen. Med hänsyn härtill föreskrevs i 1927 års kungörelse, att ingen får genom köp, byte, gåva eller annorledes förvärva vapen utan att ha erhållit tillstånd till förvärvet. Därjämte stadgades straff för den, som innehade vapen, som han förvärvat efter kungörelsens ikraftträdande, därest han icke erhållit vederbörligt tillstånd därtill. Med detta bötesstraff förenades av skäl, som jag nyss anför, påföljden, att det olovligen förvärvade vapnet skulle vara förbrutet. Att stadga bötesstraff för olovligt förvärv men samtidigt låta förvärvaren behålla vad han på rättsstri- digt sätt åtkommit syntes för övrigt olämpligt. Härigenom skulle man endast göra böterna till ett tillägg på inköpspriset. Mot bestämmelsen, att vapen, som olovligen *förvärvats*, skulle vara förverkat, har konstitutionsutskottet icke haft någon anmärkning att framställa.

Emellertid var det tydligt, att därest den ifrågasatta kontrollen över köpare av vapen skulle bli effektiv, måste en registrering ske av de personer, som vid kungörelsens ikraftträdande den 1 september 1927 redan innehade vapen. Därest någon sådan åtgärd ej vidtoges, riskerade man, att så snart åtal anställ- des mot en person, som misstänktes för att ha efter nämnda tidpunkt utan till- stånd förvärvat vapen, han komme att påstå, att han innehaft det eller de hos honom anträffade vapnen redan vid kungörelsens ikraftträdande. Denna invänd- ning skulle säkerligen endast sällan kunna motbevisas av åklagaren, och följ- den skulle bli, att den skyldige komme att undgå alla följder av sitt förfä- rande. Härigenom skulle hela kontrollen bli illusorisk. Med hänsyn härtill övervägdes möjligheten att föreskriva, att även de, som den 1 september 1927 innehade vapen, skulle vara skyldiga att söka tillstånd att fortfarande inneha desamma. En dylik bestämmelse ansågs vara allt för långt gående. Genom en sådan bestämmelse skulle enskildas rätt att fortfarande inneha vapen, som de dittills lagligen innehaft, bli beroende på polismyndighets prövning i varje särskilt fall, och stora svårigheter skulle uppstå för dem, som erhöles avslag på en framställd begäran att fortfarande få ha kvar sina vapen. Med hänsyn här- till ansågs det lämpligare att föreskriva den mindre långt gående skyldigheten att göra anmälan om innehav av vapen.

För vinnande av nämnda syfte: att hindra personer, som olovligen förvärvat vapen, att genom en enkel uppgift, att de innehaft vapen före kontrollens infö- rande, undgå ansvar för förvärvet, måste vidare stadgas ansvarspåföljder för den, som försummat att fullgöra anmälningsplikten. Tydligt måste härvid upp- ställas väsentligen samma straffbestämmelser som för olovligt förvärv efter kungörelsens ikraftträdande. Därest förverkandepåföljd ej skulle inträda vid underlåtenhet att deklarerat vapen, som innehades den 1 september 1927, skulle säkerligen i ett stort antal fall personer, som gjort sig skyldiga till olovligt förvärv efter nämnda dag, falskeligen uppge att de innehaft vapnet tidigare

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

och att deras förseelse endast bestått i försummad deklaration. Härigenom skulle de undgå att vapnet fråntoges dem. En dylik möjlighet för den felande att genom falska uppgifter vinna en lindrigare straffpåföljd torde icke kunna rekommenderas. Med hänsyn härtill föreskrives i den nu förevarande 11 § i kungörelsen samma bötesstraff och samma förverkandepåföljd vid olovligt förvärfv och vid underlåtenhet att deklarerat.

Konstitutionsutskottet har nu gjort gällande, att denna förverkandepåföljd, såvitt den knutits till försummelse att fullgöra anmälningsplikt, icke skulle kunna föreskrivas annorlunda än i lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Denna mening kan jag ej biträda, och de av utskottet anförda skälen äro ej övertygande.

Utskottet medger visserligen, att Kungl. Maj:t äger att i ekonomiska förordningar, politiförfattningar häri inbegripna, stadga straffbestämmelser, men samtidigt begränsar utskottet denna rättighet till föreskrivande av böter eller fängelse. Något stöd för denna begränsning synes ej föreligga. Den stadgade påföljden, vapnets förverkande, är icke till sin art så skild från de av utskottet nämnda straffen, böter och fängelse, att Kungl. Maj:t icke skulle kunna föreskriva denna straffform. Jag vill i detta sammanhang framhålla det oegentliga i att Kungl. Maj:t ostridigt kan föreskriva bötesstraff upp till exempelvis 10,000 kronor men enligt utskottets mening icke skulle kunna stadga förverkandestraft beträffande egendom, vars värde i regel torde uppgå till en ringa del av nämnda belopp.

Av utskottets yttrande synes emellertid framgå, att utskottet anser olika regler böra gälla i fråga om Kungl. Maj:ts rätt att stadga å ena sidan böter eller fängelse och å andra sidan förverkande av den art, varom här är fråga. I sistnämnda hänseende har utskottet framhållit, att Kungl. Maj:t *beträffande näringsfrihetslagstiftningen* äger föreskriva, att vara, som obehörigen innehaves eller nyttjas, skall vara förbruten. Däremot synes utskottet anse — jag förmodar, att detta är innebörden av utskottets något otydliga uttalande — att Kungl. Maj:t, såvitt angår andra, till den ekonomiska lagstiftningen hörande områden, icke har dylik rätt. Något stöd för uppfattningen, att Kungl. Maj:t i fråga om näringslagstiftningen skulle äga en längre gående befogenhet än i fråga om den ekonomiska lagstiftningen i övrigt, har icke anförts.

Av de exempel, som av utskottet anförts för att styrka, att Kungl. Maj:t äger rätt att stadga förverkandepåföljd inom näringsfrihetslagstiftningen, framgår för övrigt tydligt, att dylik rätt tidigare ansetts tillkomma Kungl. Maj:t också *utom* nämnda lagstiftnings ram. I förordningen den 19 november 1897 angående explosiva varor givas föreskrifter om rätt till innehav av explosiv vara, vilka icke äga något sammanhang med näringsutövning. Överträdelse av dessa bestämmelser medför, att varan är förbruten. I kungörelsen den 6 april 1923 angående handel med opium och vissa andra narkotiska ämnen och beredningar stadgas, att bearbetat opium ej må inom riket innehavas. Äsidosättande av detta förbud medför bland annat, att varan är förbruten. Giftstadgan den 7 december 1906 föreskriver, att innehav av giftigt ämne av första klassen i vissa fall medför, att det giftiga ämnet är förbrutet. Dessa bestämmelser gälla enskilda över huvud, alldeles oavsett, huruvida innehavet av ifrågakvarande varor sammanhänger med viss näringsutövning.

Utskottet synes ha lagt en avgörande vikt vid den onständigheten, att genom den påtalade bestämmelsen om förverkandepåföljd ett ingrepp sker i ett äganderättsförhållande, som uppkommit under av lag givna former. Det särskilt betänkliga skulle sålunda vara, att den, som i laga ordning förvärvat viss egendom, skulle genom underlåtenhet att fullgöra en av Kungl. Maj:t ålagd skyldighet utsätta sig för risken att förlora sin tillhörighet. Bestämmelser av denna innebörd hava dock tidigare meddelats av Kungl. Maj:t.

Emellertid torde i nu förevarande hänseende särskild betydelse böra tilläggas en i utskottets utlåtande icke omnämnd, den 13 oktober 1916 utfärdad författning angående förbud mot införsel av åtskilligt exportförbjudet gods till en del av Norrbottens län. Denna kungörelse avsåg bl. a. just skjutvapen och ammunition. I denna förordning stadgades, att den, som inom ifrågavarande område innehade i författningen avsett gods, vilket före förordningens ikraftträdande införts till området, skulle vara skyldig att före ikraftträdandet söka tillstånd att där innehava godset. Därest någon, efter det två veckor förflutit efter förordningens ikraftträdande, befanns inom området utan tillstånd ha innehaft till området tidigare infört gods, skulle han anses ha olovligt infört godset. Detta innebar bl. a., att godset skulle vara förverkat. Ehuru han lagligen förvärvat och dittills innehaft godset, kunde han sålunda, därest han försummade att göra ansökan eller hans ansökan lämnades utan bifall, förlora sin egendom.

Denna förordning var föremål för uppmärksamhet inom 1917 års konstitutionsutskott. Utskottet fann emellertid ej skäl till anmärkning mot densamma. Däremot ansågo vissa reservanter, att författningens utfärdande bort tagas till grund för en anmälan mot föredragande departementschefen. Enligt reservanternas mening voro vissa av de i förordningen intagna bestämmelserna av den art, att de förutsatte lagstiftning av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Bland de bestämmelser, som i detta avseende nämndes av reservanterna, voro emellertid icke föreskrifterna om skyldighet för förutvarande innehavare att söka tillstånd och om påföljden, därest denna skyldighet försumrades. Då det är anledning antaga, att utskottet haft förordningen i dess helhet uppe till granskning ur anförda synpunkter, synes härav följa, att icke ens reservanterna ansett hinder möta mot att denna förverkandebestämmelse utfärdades i administrativ ordning.

Herr talman! Omfattningen av Kungl. Maj:ts lagstiftningsrätt enligt § 89 regeringsformen har trots upprepade försök icke kunnat teoretiskt fixeras. Det får vara praxis, som avgör, var gränserna gå för Kungl. Maj:ts befogenhet i detta avseende. Jag tror mig i det föregående ha visat, att jag hade stadgad praxis att stödja mig på, då jag tillstyrkte de bestämmelser, mot vilka utskottets anmärkning riktas.

Herr Stendahl: Herr talman! Såsom framgår av konstitutionsutskottets utlåtande på denna punkt, har utskottet mycket väl förstått och även senterat den grundtanke, som ligger som basis för ifrågavarande kungl. kungörelse, nämligen ett nödtvunget behov, att illojalt innehav av vapen på något sätt skall kunna förhindras eller kommas till livs. Om utgångspunkterna finns sålunda ingenting annat än gott att säga. Men man får givetvis icke genomföra en god sak hur som helst, och om man genomför den på ett sådant sätt, att därav kunna uppstå konsekvenser, vilka man anser vara synnerligen olämpliga, kan man ju knappast undgå — och det är vad som i detta fall skett — att göra anmärkning emot det sätt, på vilket en även i och för sig riktig grundtanke förts ut och förverkligats.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framhöll såsom skäl för ett sådant förfarande, som Kungl. Maj:t här använt, en hel del exempel på vad som hänt under en följd av år. Han åberopade bl. a. hur man förfarit beträffande handeln med opium. Det är ingen, som har bestritt, att detta är riktigt. Men det gäller där handel, och bestämmelser rörande denna falla inom den ekonomiska lagstiftningen. Detsamma är förhållandet med handeln med skjutvapen, handeln med gifter, handeln med explosiva varor, när det gäller införsel- och utförselbestämmelser och därmed sammanhängande saker — allt-

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

sammans detta faller ostridigt inom den ekonomiska lagstiftningen, och det är absolut ingenting att invända däremot. Är det så, att jag förvärfvar vapen och ammunition på olagligt sätt, finns intet hinder för Kungl. Maj:t att i en förordning, utan att höra riksdagen, bestämma, att vapnet eller ammunitionen, som på illojalt sätt förvärfvats, skall beslagtagnas. Så långt är allt gott och väl. Men en annan sak är det, om Kungl. Maj:t föreskriver — såsom i detta fall skett — att om herr X., som innehaft ett vapen sedan femton år tillbaka, köpt på legalt sätt, genom försummelse eller av andra orsaker underlåtit att deklarerera, så skall man lägga beslag på hans egendom, och han skall mista den. Det förefaller mig, liksom jag tror utskottet, att konsekvensen mycket lätt kan bli — och på grund av detta ha vi gjort vår anmärkning — att man med fullt samma fog kan lägga beslag på vilket privat värdeobjekt som helst. Var går gränsen? Det ligger i Kungl. Maj:ts skön att avgöra, såvitt jag kan förstå, under förutsättning att man godkänner den här av herr statsrådet hävdade principen. Vi kunna ju tänka oss det fallet, att det påbjudes i en författning, att ägaren av ett stort gods — vi kunna ju taga till rundligt, så att vi komma in på extrema situationer — på en eller annan miljon kronor ålägges att deklarerera det ena eller det andra, annars mister han egendomen! Fallet är fullt analogt, men bär alldeles bort i tok, såvitt jag förstår, och jag tror icke, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet vill vara med om att hävda principen, därest den i verkligheten skulle bära därhän. Det är visserligen denna gång endast fråga om småsaker, men man bör ändå vara försiktig, då man vet vad småsaker kunna leda till.

Vidare nämnde herr statsrådet, försåvitt jag uppfattade honom riktigt, något om vad som hände under kristiden. På detta vill jag svara, att under kristiden hände en hel massa ting, som sannerligen icke äro att göra efter, och en gång för alla må det vara sagt, att om man gjort en dumhet en gång, eller begått en handling, som icke kan anses vara riktig, är detta, även om det möjligtvis har passerat konstitutionsutskottet oanmärkt, ingen anledning till att icke, därest man märker, att en åtgärd är olämplig, göra anmärkning, även om man har aldrig så klart för sig, att den vid tidigare tillfällen passerat utan anmärkning.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande säges med avseende på den förevarande punkten bl. a.: »Grunderna för skillnaden mellan denna senare lagstiftning» — d. v. s. den ekonomiska lagstiftningen — »och lagstiftning enligt 87 § regeringsformen hava icke blivit i lagen klart fastslagna, och såsom även av konstitutionsutskottet år 1867 framhållits, har någon oomtvistbar gräns i förevarande hänseende icke kunnat uppdragas.»

Detta utskottets uttalande torde kunna påräkna rätt allmänt gillande. Men om sålunda gränsen för konungens lagstiftningsmakt enligt § 89 icke är oomtvistad, följer därav också, att utskottet för sin anmärkning i detta fall har ett mycket bräckligt stöd i själva regeringsformens ordalydelse. Av den föregående ärade talarens anförande vill det också framgå, som om det mera skulle vara sakens natur, på vilken utskottet vill stödja sig, när utskottet framställer denna anmärkning.

Utskottet uppdrar en skillnad mellan å ena sidan Kungl. Maj:ts befogenhet att utfärda näringsfrihetslagstiftning och å andra sidan annan politilagstiftning. Utskottet anser, att beträffande den s. k. näringsfrihetslagstiftningen är Kungl. Maj:t befogad att fastställa icke allenast bötes- och fängelsestraff, utan också konfiskation såsom påföljd av överträdelse. Men när det gäller politilagstiftning är enligt utskottets förmenande, såvitt jag förstår, Kungl. Maj:t befogad endast att fastställa böter eller fängelse som påföljd av överträdelse,

men icke att stadga konfiskation. Den föregående ärade talarens anförande synes också bestyrka, att detta är utskottets mening.

Jag skall då till en början tillåta mig att säga, att det är ägnat att konfundera, att den viktiga skillnad i Kungl. Maj:ts befogenhet, som utskottet sålunda vill uppdraga mellan å ena sidan näringsfrihetslagstiftningen och å andra sidan politilagstiftningen, icke alls beröres i professorn och utskottsledamoten Reuterskiölds tryckta föreläsningar i statsrätt och förvaltningsrätt, avdelningen politiförvaltningsrätt. Där heter det bl. a.: »Politinormer givas dels genom vanlig lagstiftning, vare sig denna sker enligt RF § 89 eller RF § 87: 1, dels också genom politimyndighet, varvid normbildningen blir en yttring av dennas politimakt». Där har sålunda författaren redogjort för på vilket sätt bindande politinormer kunna åstadkommas. Sedan säger han på ett annat ställe: »Politistrafen äro personliga, såvitt de drabba den fysiska personen, vilket allenast kan ske i form av frihetsförlust genom fängelsestraff, eller ekonomiska, såvitt de drabba någons förmögenhet, vilket kan i form av böter, viten och konfiskation». Vidare säger han slutligen följande: »Konfiskation av gods eller redskap förutsätter regelmässigt stadgande därom genom lagstiftning, även om intet principiellt hinder kan anses möta för dylikt polisstraffs bestämmande genom delegerad lagstiftning». Med det sista föreställer jag mig, att författaren menar, att Kungl. Maj:t kan delegera sin myndighet icke blott att fastställa normer, utan även straff på detta område åt en underordnad myndighet, exempelvis länsstyrelse. Principiellt ser han icke något hinder för att polisstraff skola kunna bestämmas av länsstyrelse. Någon enda rad om, att det skulle vara en sådan viktig skillnad mellan Kungl. Maj:ts befogenhet i fråga om å ena sidan näringsfrihetslagstiftning och å andra sidan annan politilagstiftning, förekommer icke.

Handelsministern har i sitt anförande med några exempel ådagalagt, att det förekommit såväl under 1800-talet som under detta århundrade, att Kungl. Maj:t opåkallat givit politinormer — alltså icke näringsfrihetslagstiftningsbestämmelser, utan politinormer — och i samband därmed också fastställt konfiskation såsom påföljd vid bestämmelsernas överträdande. Av de exempel, som handelsministern anfört, skall jag särskilt be att få fästa kammarens uppmärksamhet på den åberopade författningen av den 13 oktober 1916, en författning, som är kontraserad av denna kammares ärade talman. Nu sade visserligen den föregående talaren, att vad som skedde under kristiden ingenting är att fästa avseende vid. Då gjorde man mycket, som var galet och som vi nu alls icke skola taga efter. Men jag måste dock erinra om, att även under kristiden gällde grundlagarna, och även under kristiden blevo Kungl. Maj:ts författningar föremål för en mycket noggrann granskning i konstitutionsutskottet. Så snart konstitutionsutskottet fann, att Kungl. Maj:t i något avseende hade tangerat grundlagen, gjordes det anmärkning — konstitutionsutskottet var överhuvud taget ingalunda återhållsamt i fråga om anmärkningar på kristidsförfattningarna. Vad nu den här åberopade kristidsförfattningen beträffar, var den föremål för anmärkning i visst avseende av några reservanter inom konstitutionsutskottet, vilka ansågo, att Kungl. Maj:t överskridit sin befogenhet beträffande en annan bestämmelse än den, som nu i dag åberopats. Men utskottsmajoriteten delade icke den meningen, och utskottet i dess helhet hade alls ingenting att anmärka emot att Kungl. Maj:t hade underkastat den, som var innehavare av exportförbudet gods i vissa delar av Norrbotten vid förordningens ikraftträdande, men som underlåtit att inom två veckor efter förordningens ikraftträdande söka tillstånd att fortfarande få inneha detta gods, samma straff och konfiskationspåföljd som den, vilken hade olovligen infört gods till området.

Här föreligger sålunda följande parallell. Den som under år 1916 under skydd av statens lagstiftning hade köpt och betalt ett gevär, d. v. s. blivit lag-

Ang. av
Kungl. Maj:ts
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

lig innehavare av detsamma, blev genom en av konungen ensam utfärdad förordning ålagd att söka tillstånd att fortfarande inneha detta gevär, och om han icke gjorde det, drabbades han av böter ända upp till 10,000 kronor och förlust av geväret. Den förordning, som så stadgade, blev föremål för granskning av konstitutionsutskottet år 1917, men utskottet fann, att Kungl. Maj:t genom denna förordning icke hade överskridit sin befogenhet enligt § 89. År 1927 kan det inträffa, att en person, som under skydd av statens lagstiftning köpt och betalt ett gevär, men underlåtit att enligt kungörelsen den 26 juli 1927 anmäla sitt innehav av geväret, drabbas av bötesstraff och förklaras geväret förlustig. Detta Kungl. Maj:ts sätt att utöva sin lagstiftningsrätt anser nu 1928 års konstitutionsutskott innebära ett överträdande av Kungl. Maj:ts befogenhet. Jag vågar hemställa, huruvida detta kan kallas för kontinuitet i den grundlagsvårdande verksamheten.

För fullständighetens skull bör jag kanske tillägga, att den åsikt, som i här förevarande fall uttalats av konstitutionsutskottet, icke delats av någon av de många myndigheter, till vilka förslaget till denna författning utremitterades, innan kungörelsen utfärdades; det var ett utkast till en sådan förordning, som visserligen i några avseenden avvek från den lydelse, som kungörelsen till sist fick, men utkastet innehöll, liksom den gällande kungörelsen, att innehavare av vapen var skyldig att inom viss tid deklarerat sitt innehav, och utkastet innehöll också, att sådan innehavare, som försommade att anmäla sitt innehav, kunde drabbas av konfiskation av vapnet. Däremot förelåg den olikheten mellan utkastet och den gällande förordningen, att utkastet icke innehöll någon möjlighet för domstol att kunna befria från konfiskationspåföljden. Detta utkast remitterades till bl. a. armé- och marinförvaltningarna, kommerskollegium, generaltullstyrelsen och alla rikets länsstyrelser. De ämbetsmän, som sålunda hade att yttra sig över förslaget, representerade en ganska avsevärd fond av såväl juridisk insikt som administrativ och även parlamentarisk erfarenhet. Men icke någon enda kom på den tanken, som utskottet har kommit till, eller att här skulle föreligga ett överskridande av Kungl. Maj:ts lagliga befogenhet. En länsstyrelse ansåg, att det var väl strängt att under alla förhållanden låta en innehavare drabbas av konfiskation, och i anledning av denna anmärkning infördes också i förordningen den mildringen, att domstol kan befria från konfiskationsbestämmelsen.

Utskottet säger vidare i slutet av sin motivering följande: »Ej heller synes tid till inhämtande av riksdagens mening i förevarande spörsmål hava saknats eller i övrigt sådant behov av stadgandet i detta fall förefunnits, att på grund av irakat nödläge ur rent praktiska synpunkter en åtgärd, vars grundlagsenlighet under alla omständigheter måste ifrågasättas, behövt tillgripas.» Jag kan icke underlåta att i anledning av detta utskottets uttalande framställa frågan: Hur vet utskottet detta? Jag är på samma gång skyldig att förklara, att jag icke här offentligen i detalj kan redogöra för de förhållanden, som föranledde regeringen att utfärda denna kungörelse — om dessa förhållanden vill jag för övrigt helst tala så litet som möjligt. Men jag kan ju här upprepa vad som stod i den motivering, som åtföljde utkastet till författningen i fråga. Där sades, att man hade »grundad anledning antaga, att skjutvapen och ammunition i viss omfattning förvärvat och lagrats i visst syfte, som icke är legitimt». Vidare hette det: »Det är givetvis i hög grad betänkligt, att grupper av medborgare förse sig med vapen, avsedda att användas för brottsliga ändamål».

Jag vill icke göra gällande, att på sommaren i fjol verkligen förelåg vad utskottet kallar »nödläge», men jag kan å andra sidan förklara, att de upplysningar, som regeringen erhållit, voro av sådan art, att man ansåg sig icke stå till svars med att till nästa års riksdag skjuta upp företagandet av en sådan allmän vapeninventering, som måste läggas till grund för de samhälleliga för-

svarsåtgärderna i detta avseende. Det synes mig vara förhastat av utskottet att utan närmare kännedom om de av mig nu antydda förhållandena påstå, att något behov av omedelbara åtgärder i detta avseende icke förelegat.

Ang av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag vill först och främst stryka under, att utskottet ju aldrig på något sätt vänt sig mot utfärdandet av författningen, även om man kan ha i någon mån olika meningar om, huruvida det var det bästa och lämpligaste sättet att här verkställa en inventering, beträffande vars resultat man alltid visste, att de lojala talade om vad de innehade, medan med avseende på de andra man icke kunde just få så mycket reda på. Utskottet har uttryckligen förklarat, att utskottet »icke vill ingå på behovet eller nödvändigheten av dessa på administrativ väg införda bestämmelser rörande anmälningsplikt för innehav av skjutvapen». Utskottet har alltså icke alls gått in på själva det förhållandet, att denna förordning har blivit utfärdad. Utskottet har ansett sig icke kunna bedöma, huruvida skäl därutinnan förelegat eller icke, precis som herr statsrådet säger. Och när utskottet sedermera förklarar, att det icke saknats tid till inhämtande av riksdagens mening, så hänför sig detta uttalande, som det även står i utskottets betänkande, till »förevarande spörsmål». Frågan är: varför var det nödvändigt att i författningen inrymma en konfiskationsbestämmelse, även i den uttunnade form, som herr statsrådet här påpekade? Den punkten kunde ha lämnats därhän, och man kunde sedan ha kompletterat författningen med en sådan bestämmelse, därest man ansett den vara behövlig. Det är endast i det avseendet, som utskottet gjort något uttalande angående tiden, och herr statsrådets kritik på denna punkt vilar alltså, såvitt jag kan se, på ett missförstånd.

När jag hörde herr statsrådet tala om, vad regeringen och myndigheterna och alla kloka här i landet, som fått yttra sig över saken, hade sagt, rann det mig i minnet, huru en gång, jag vill minnas i början på 1900-talet, ett förslag var uppe angående vissa tullbestämmelser, särskilt rörande gränsen mot Finland i Norrland, med anledning av att där försiggick en ganska stark smuggelhandel. Från tullmyndigheternas sida ville man då, att allt av dylika smuggelvaror som fanns inom ett visst område skulle vara hemfallet till konfiskation. Men då var det de konsultativa ledamöterna av statsrådet, som satte sig på bakbenen och som förhindrade, att någonting sådant kom till stånd, därför att Kungl. Maj:t icke ägde rätt att ge en sådan bestämmelse. Det är en ganska underlig utveckling, som ägt rum sedan dess, då nu från statsrådsbanken försvaras sådana åtgärder, som den gången helt enkelt avvisades.

Det kan måhända sammanhånga med den utveckling, som ägt rum under kristiden. Den av statsrådet påpekade författningen var ju provisorisk. Den här ifrågavarande författningen avser ju en deklaration; det är en tillfällig sak, men hela påföljden och vad därmed sammanhänger är icke provisorisk i vanlig mening. Nu kan man ju säga, att en provisorisk författning icke heller får strida mot grundlagen. Det är alldeles klart. Men kristiden var full av provisoriska författningar, som tangerade det tillåtnas gränser, och det skedde på grund av ett nödläge. Det är mycket sant, att även då gjordes anmärkningar av konstitutionsutskottet, men man kan omöjligen annat än reagera mot, att en kristidsuppfattning, som då på grund av särskilda omständigheter kunde bedömas milt, och som från majoriteten inom konstitutionsutskottet kunde föranleda att man icke gjorde någon erinran, skulle så att säga få avsätta frukter även för det kommande. Naturligt och rimligt vore det, om vi snarast vände tillbaka till den gamla uppfattningen.

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikten rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

Nu är det emellertid icke med avseende på denna punkt, som jag egentligen begärt ordet. Det gjorde jag, när herr statsrådet anmärkte, att gränsen enligt § 89 regeringsformen mellan konungens ekonomiska lagstiftning och annan lagstiftning i själva verket vore flytande. Utskottet har ju även erkänt detta. Men det finns väl ändå någonting, som alldeles säkert ligger på andra sidan gränsen, och det är ett ingripande i ett sådant fall, som jag tror man kan säga vara karakteriserat därav, att jag med äganderätt eller privaträtt innehar en sak, som jag icke gör någonting med, utan endast låter finnas hos mig, och som icke i och för sig kan föranleda någon som helst samhällsfara — om man har ett gevär hängande på väggen lär det icke kunna innebära någon samhällsfara. Om jag innehar gifter — jag har ju endast rätt att på viss vag förskaffa mig dem — skall jag enligt giftstadgan vara skyldig att förvara dem på visst sätt, och därvidlag kan Kungl. Maj:t utförda bestämmelser med hänsyn till det allmänna säkerhetsintresset. Men när det gäller ett så klart och enkelt förhållande som endast ett innehav, alltså ett bestående förhållande, utan att man utövar någon som helst verksamhet i samband med eller ens skäligen kan begäras ha någon verksamhet i samband med innehavet, kan icke endast den omständigheten, att jag innehar en sak utan att göra någon deklaration, som icke alls avser användningen av saken, medföra en konfiskation. Jag tror, att man kan säga, att tar man på administrativ väg även ett sådant förhållande med under konfiskationsrätten, då har man överskridit gränsen för lagstiftning enligt § 89.

Det är däri, som skillnaden ligger, och jag kan icke inse, att någonting av det, som här blivit av statsrådet anført, jävar det förhållandet. Att det kan stadgas konfiskation i administrativ väg och att det kan ske på grund av delegation, är helt naturligt. Frågan är endast, om det finns en gräns, över vilken man icke får gå. Den gränsen har jag här sökt angiva, och utskottet har ställt sig på samma ståndpunkt.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman! Endast ett par ord. Då herr Reuterskiöld förklarar, att den inventering, som påbjöds genom kungörelsen den 26 juli 1927, icke kunde fylla sitt ändamål, därför att man i alla fall icke kunde få reda på det illojala innehavet av vapen, vill jag fästa uppmärksamheten på, att genom en sådan kungörelse borde man i alla fall vinna, att de lojala innehavarna av vapen gävo sig till känna. Och om man fick draga den slutsatsen, att de lojala innehavarna hade deklarerat, var det klart, att de vapen, som därutöver anträffades, innehades för icke lojala ändamål. Just detta förhållande synes vara av stort värde.

Herr Reuterskiöld påpekade vidare, att den författning av år 1916, som jag åberopat, var en provisorisk författning, och att den här ifrågavarande icke skulle vara provisorisk. Jag vill i anledning därav erinra, att enligt sin lydelse var författningen av den 13 oktober 1916 icke inskränkt till viss tid — i sak var den, det skall gärna medges, naturligtvis en kristidsförfattning. Vad kungörelsen av den 26 juli 1927 beträffar, är det alldeles uppenbart, att bestämmelsen om deklarationsplikt för dem, som innehade vapen vid författningens ikraftträdande, är en rent övergående sak. I detta avseende föreligger sålunda full jämförbarhet mellan den av mig åberopade författningen av 1916 och författningen av 1927.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Herr statsrådet menade, att om de lojala deklarerade sitt innehav, så voro de, som innehade vapen utan att deklarerat, illojala. Om jag får draga slutsatsen härav, menade alltså herr statsrådet, att de fingo stå sitt kast och bli som »varg i veum». Jag tror icke, att detta

är en riktig ståndpunkt. Även den, som är illojal i visst avseende, kan ha en privat rätt, som icke får kränkas endast därför, att han är illojal. Mot illojaliteten får man ingripa med lagliga medel på annat sätt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Ang. av
Kungl. Maj:t
föreskriven
anmälnings-
plikt rörande
innehav
av skjutvapen.
(Forts.)

Punkten 3.

Genom beslut den 22 juni 1926 hade generalpoststyrelsen konstituerat kontrollören Johan Albin Johnsson att från och med den 1 juli samma år vara postmästare av klass 1 B med placering tillsvidare i Hudiksvall.

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.

Över nämnda beslut hade postmästaren av klass 2 Haddon Sjöström, vilken jämväl anmält sig såsom sökande till befattningen, anfört besvär hos Kungl. Maj:t.

I anledning härav hade generalpoststyrelsen, efter vederbörandes hörande, avgivit utlåtande den 25 januari 1927, varefter klaganden inkommit med påminnelser.

Enligt statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 18 mars 1927 hade Kungl. Maj:t, som med hänsyn till i målet föreliggande omständigheter funnit Sjöström hava bort före Johnsson ifrågakomma till förevarande befattning, funnit gott att, med upphävande av generalpoststyrelsens överklagade beslut, återförvisa målet till styrelsen för förnyad handläggning.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört bland annat:

»Utskottet finner, att även om någon tvekan skulle kunna råda, vilken av de två sökandena bort av generalpoststyrelsen utnämnas, sådana skäl i varje fall icke förebragts, att Kungl. Maj:t bort på besvär av Sjöström upphäva generalpoststyrelsens överklagade beslut att utnämna Johnsson. För en sådan åtgärd anser utskottet det böra fordras, att principiella betänkligheter mot den gjorda utnämningen föreligga eller en uppenbar orättvisa är begången. Besvärsrätten beträffande underordnad myndighets utnämning torde böra uppfattas endast såsom ett kontrollinstitut i ändamål att rätta ett felaktigt handhavande av utnämningssbefogenheten och förhindra ett kränkande av enskild rätt. I förevarande fall markeras olämpligheten av det gjorda upphävandet av utnämningen ytterligare därigenom, att den av generalpoststyrelsen utnämnde hunnit tillträda befattningen och under nio månader på ett, såsom vitsordats, synnerligen förtjänstfullt sätt skött densamma.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Meurling.»

Reservation hade avgivits av herrar *von Geijer, David Bergström, Adolf Dahl, Fehr, Sundberg, Bäckström* och *Pehrsson* i Göteborg, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Herr statsrådet **Meurling**: Herr talman, mina herrar! Det besvärsmål, som givit konstitutionsutskottet anledning till anmärkning under denna punkt, har föranlett utskottet dels till vissa ganska ingående omdömen angående de sökandes personliga kompetens och lämplighet, dels ock till vissa uttalanden av mera principiell innebörd i fråga om grunderna för besvärsmåls handläggning. Då jag inte har kunnat undgå att finna dessa senare uttalanden ganska anmärkningsvärda, så ber jag att med ett par ord få beröra desamma.

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

Jag fäster mig då först vid utskottets uttalande, att för upphävande av en överklagad utnämning bör »fordras, att principiella betänkligheter mot den gjorda utnämningen föreligger eller en uppenbar orättvisa är begängen». En dylik tolkning av de grunder, enligt vilka Kungl. Maj:t har att pröva besvär i befordringsfrågor, läser ej kunna undgå att väcka en viss betänksamhet. Grundlagens klara och tydliga bestämmelse, att Konungen i alla befordringar må fästa avseende endast vid de sökandes förtjänst och skicklighet, gäller givetvis utan någon som helst prutman även vid prövning av besvärsmål. Det är också endast jämförelsevis sällan, som en prövning av olika sökandes personliga skicklighet och förtjänst innebär en verklig principfråga; i det alldeles övervägande antalet fall står Kungl. Maj:t inför uppgiften att direkt väga de sökandes rent personliga meriter, och ingen ansvarig departementschef läser medvetet kunna begränsa sitt ingripande till allmänna principer eller i övrigt vilja påtaga sig ansvaret att väga mellan mer eller mindre uppenbara orättvisor. Utskottets utlåtande kan lätt ge anledning till den missuppfattningen, att i besvärsmål endast mera väsentliga orättvisor böra ge anledning till rättelse, vilket givetvis vore till obotlig skada.

Överhuvud taget synes utskottet i sina uttalanden ha tagit sikte väl ensidigt på frågan om de sökandes enskilda rätt. Utan att vilja förringa vikten av denna sida av frågan, synes det mig dock angeläget att erinra därom, att det likväl ytterst är *statsintresset*, som det här gäller att tillgodose, och på den punkten läser man icke rimligen kunna acceptera vare sig ett vägande av mer eller mindre »uppenbara» orättvisor eller en inskränkning till enbart principerna.

Utan att nu vilja ingå på några detaljer i det av utskottet åberopade besvärsmålet, vilket torde vara uteslutet inför detta forum, kan jag i detta sammanhang ej underlåta att påpeka, att jag rent principiellt inte kan bedöma begreppet skicklighet och förtjänst enligt samma grunder som utskottet. En väl vitsordad högre teoretisk utbildning och en synnerligen långvarig praktisk tjänstgöring av just den art, som befordringen avser, ha av utskottet betecknats såsom enbart »formell kompetens»; dessa meriter måste emellertid i princip av mig tillmätas avsevärt större reell betydelse än den av utskottet åberopade högre levnadsåldern och tiden för anställning som extra ordinarie. För mig föreligger ej heller något som helst av den tvekan, varom utskottet talar, i fråga om bedömandet i förevarande fall av sökandenas skicklighet och förtjänst.

Må det så tillåtas mig att göra ännu en liten erinran. I sitt yttrande anför utskottet, att olämpligheten av att upphäva utnämningen ytterligare markeras därav, att den först utnämnde hunnit tillträda befattningen och under nio månader skött densamma. Uttalandet utgör en anvisning för Kungl. Maj:ts handläggning av besvärsmål, som är ägnad att förvåna. En blick i handlingarna visar, att besvärsmålet under denna tid av nära nio månader vilat ej mindre än i det närmaste sex månader i generalpoststyrelsen för yttrande över besvären, och den ofrånkomliga konklusionen av utskottets uttalande måste sålunda bli, att den klagandes rätt riskerar att bli lidande, i den mån vederbörande verk använder längre tid för besvärens handläggning. Uttalandet synes mig ej särdeles lyckligt ur de synpunkter, som grundlagen är avsedd att bevaka. Utan att jag i detta sammanhang har velat uttala något klander mot generalpoststyrelsen, som måhända haft goda skäl för sitt sex månaders dröjsmål, framstår det emellertid snarast för mig angeläget att tillse, att den klagandes rätt *icke* bliver beroende av sådana själva kompetensfrågan fullkomligt ovidkommande omständigheter, som av utskottet anförts.

Jag har, herr talman, ej ansett mig kunna underlåta att vid denna anmärknings behandling uttala mina betänkligheter mot vissa av utskottets uttalanden, vilka knappast synas mig överensstämma med de grunder, efter vilka be-

svärsmålen böra av Kungl. Maj:t prövas, och det synes mig, som om utskottets omdöme om det föreliggande fallet inte heller har kunnat undgå att röna in- flytande därav.

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

Herr Strömberg: Herr talman, mina herrar! Då jag tillhör utskottets majoritet, skall jag be att få yttra några ord. Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har här lagt sitt försvar på den enda hållbara grunden, synes det mig, den nämligen att göra gällande, att den klagande och sedermera utnämnde postmästaren Sjöström var den först utnämnde, kontrollören Johnsson, i eminent grad överlägsen i meriter. Så till vida ger ju också konstitutionsutskottet herr statsrådet rätt, att det utan vidare erkänner, att i fråga om formell kompetens var Sjöström överlägsen Johnsson. Men granskar man handlingarna — och det är ju vad utskottet måste göra för att kunna bilda sig ett omdöme, huruvida det förelåg verkligt bärande skäl för regeringen att här företaga en ändring i generalpoststyrelsens beslut — och verkligen söker att bilda sig en uppfattning om den personliga lämpligheten, kommer man säkerligen till ett annat resultat. Ty det är väl, när det talas om skicklighet och förtjänst, inte bara så, att det gäller att väga teoretiska meriter. Det är väl inte bara fråga om att vederbörande skall ha gått igenom så och så många kurser, att ha skaffat sig så och så många examensmeriter, utan de personliga egenskaper, antalet tjänste- och levnadsår böra väl också tagas med i beräkningen.

Man gör sig då den frågan: Vem är mest kapabel att bedöma en tjänstemans lämplighet och personliga duglighet i ett befordringsärende? Ja, det förefaller, som om vederbörande postdirektörer i detta fall ändå skulle kunna ganska bra bedöma den saken; de ha ju haft vederbörande tjänstemän under sig i tjänsten under en följd av år. Och ser man efter, vad de olika postdirektörerna uttalat beträffande de två sökande, som det här gäller, så finner man, att postdirektören i stockholmsdistriktet yttrar beträffande Johnsson: »Johnsson, som är en synnerligen duglig och intresserad tjänsteman, har inom Stockholms distrikt varit förordnad dels såsom förste kontrollör och avdelningsföreståndare vid postkontorets Stockholm I avgående avdelning, inrikes paketavdelningen samt ankommande utrikes paketavdelningen och dels såsom postmästare av klass 2 vid postkontoren Stockholm 8, Stockholm 14, Stockholm 20 och Södertälje samt av klass 1 vid postkontoren Stockholm 3 och Stockholm 6. Alla dessa uppdrag har Johnsson fyllt på ett mycket tillfredsställande sätt. Jag anser därför kontrollören Johnsson synnerligen väl skickad för den nu sökta tjänsten.»

I fråga om Sjöström yttrar postdirektören i mellersta distriktet: »Sjöström är en kunnig och intresserad tjänsteman med ej obetydlig energi. Hans starkt utvecklade envishet och hans oförmåga att förstå och, i förekommande fall, anpassa sig efter en annans mening, vilken *kan* vara bättre än hans egen, gör, att han saknar den smidighet, man gärna vill se hos en högre tjänsteman, vilken har att i stor utsträckning representera postverket utåt (jfr senaste yttrande den 17 december 1925). Hans brist på självkritik och benägenhet för överdrifter göra samarbete med honom besvärligt. Men jag vill därmed icke säga, att han icke är kompetent för den sökta tjänsten.»

Går man till generalpoststyrelsens sammanfattning vid bedömningen av de olika sökande, måste man säga, att det förefaller, som om styrelsen försökte göra denna bedömning mycket objektiv. Generalpoststyrelsen säger:

»Vid prövning, huruvida klaganden eller Johnsson bör anses hava företräde till den sökta tjänsten, framstår, å ena sidan, till förmån för klaganden, förutom hans större teoretiska utbildning, att han vid tjänstens tillsättande sedan 5½ år tillbaka innehade stadigvarande förordnande å postmästartjänst av

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

klass 2 samt att han såsom föreståndare för postkontoren i Lycksele och Ljusdal, under vilka lyda ett flertal poststationer och postlinjer, haft tillfälle att i stor omfattning befatta sig med trafikfrågor — en omständighet, som är av betydelse, då under postkontoret i Hudiksvall lyda 24 poststationer och 31 postlinjer. Å andra sidan märkes, till förmån för Johnsson, att denne är nära 3 år äldre i tjänsten än klaganden och bestritt en del synnerligen krävande befattningar längre tid än denne uppehållit liknande befattning, i vilket avseende må framhållas, att, medan klaganden förestått postkontoret i Örebro, vid vilket äro anställda 65 tjänstemän, 1 månad och 15 dagar, Johnsson förestått postkontorets Stockholm 1 avdelning för avgående brev, vid vilken före bangårdspostkontorets inrättande voro anställda 124 tjänstemän, nära 3 månader, postkontoret Stockholm 6, vid vilket äro anställda 112 tjänstemän, nära 5 månader och postkontoret Stockholm 14, vid vilket äro anställda 57 tjänstemän, över 8 månader. Då därtill kommer, att Johnsson av postdirektören i Stockholms distrikt fått särdeles gott vitsord för sin tjänstgöring och ansetts synnerligen väl skickad för den sökta tjänsten, under det postdirektören i mellersta distriktet, utan att vilja säga, att klaganden icke vore kompetent för tjänsten, framhållit vissa brister hos klaganden, vilka styrelsen — med allt erkännande av hans kunskaper, energi och intresse i tjänsten — måste finna ägnade att minska hans lämplighet för befattningen. anser styrelsen, som icke har någon anledning att betvivla riktigheten av de avgivna vitsorden, vilka tvärtom i viss mån bekräftas av vad styrelsen förut hade sig bekant, övervägande skäl tala för Johnssons anställande å tjänsten.»

Nu gör man sig kanske den frågan: Kan man befara, att postdirektörens utlåtande om Sjöström är färgat av någon personlig ovilja? Det är dock att märka, att det är ganska graverande saker, som här anföras. Det talas om brist på självkritik och benägenhet för överdrifter m. m. Ja, man måste säga, att Sjöström själv i sin besvärsskrivelse tillhandagått postdirektören med mycket tungt vägande bevis för de av honom uttalade åsikterna. Ett kuriösare aktstycke än denna besvärsskrivelse får man sannerligen leta efter, och det är svårt att tro, att en person, som skriver på det sättet, har så värst stora personliga förtjänster. Det skulle vara åtskilligt att peka på vis-à-vis denna besvärsskrivelse, men jag skall inte taga mera än ett enda stickprov. Sjöström talar om vilken stor uppgift han har haft sig förelagd i Lycksele, där han inrättat så och så många poststationer och så och så många lantbrevbärrarlinjer. och han säger: »Av det nämnda antalet nyinrättade jag själv 28 poststationer, 33 lantbrevbäringslinjer och ett 5-tal postföringslinjer, något som torde kunna vittna om att jag ägt både förmåga och vilja söka tillgodose de då i kommunikationshänseende ytterst vanlottade trakter, som omfattas av Lycksele lappmark, ett område större än hela Gävleborgs län. I Västerbottens-Kuriren, som då och till för någon tid sedan redigerades av nuvarande försvarsministern G. Rosén, var befolkningen vänlig nog publicera en erkännslans skrivelse till mig för den verksamhet till dess bästa jag där sökt utöva, och jag kan ej på bättre sätt styrka omfattningen av det krävande arbete, där av mig nedlagts, och att jag visat mig kunna motsvara de krav, som en postmästartjänst, även av klass 1, ställer på sin man, än genom att bilägga ifrågavarande tidningsinsat. Statsrådet Rosén kan nog bekräfta uppgifternas riktighet i huvudsak, då han ofta färdats i dessa trakter.»

Beträffande vad Sjöström först säger, att han har inrättat så och så många postlinjer, yttrar postdirektören i mellersta distriktet ganska träffande, att det är antagligt, att postdirektören i norra distriktet behandlat dessa ärenden och att kungl. generalpoststyrelsen beslutat i desamma.

Nu har utskottet både i pressen och senast av herr statsrådet fått uppbära klander för att det givit sig in på utnämningsfrågor, och det är ju sant, att

sådant inte förekommer så synnerligen ofta, men jag vill dock erinra om att dylikt har inträffat även tidigare och det i mindre anmärkningsvärda fall än de här förevarande. Vad vi här ha velat understryka är, såsom också herr statsrådet säger, att det bör föreligga mycket, mycket starka skäl, för att Kungl. Maj:t skall företaga en ändring i en utnämning. Har en tjänsteman erhållit befordran till högre tjänst och denne tjänsteman med stora uppoffringar tillträtt sin befattning, bör han icke utan synnerligen vägande skäl berövas denna tjänst. Envar känner ju, vad en flyttning till en annan plats innebär. det uppstår en mängd kostnader, som inte ersättas av staten, det blir rubbningar i barnens skolgång och en hel del andra obehag. I detta fall tillkommer vidare, att tjänstemannen har beklätt sin nya tjänst under så lång tid som nio månader.

Jag kan för min del, herr talman, icke finna annat än att konstitutionsutskottet har haft ganska goda skäl för den anmärkning, som här är framställd.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Ehuru jag inte deltagit i behandlingen av detta ärende och således kanske inte heller borde yttra mig, har jag likväl inte kunnat underlåta att begära ordet på grund av två omständigheter, som jag inte vill anses vara meddelaktig i.

Den ena är den gamla uppfattningen, eller om inte den gamla, så dock den rätt gamla uppfattningen, att konstitutionsutskottet såvitt möjligt och i de allra flesta fall skall undvika att ingå i granskning av personfrågor, när det gäller tillsättningar. Det ligger nästan utanför utskottets möjlighet att kunna bedöma sådana ärenden, och utskottet har, tvärt emot vad som var fallet i forna tider, också mer och mer vänt sig från dessa frågor angående personvalet vid tillsättningar. Jag tror inte, att det är lyckligt, att man frånviker denna praxis i andra fall än då någonting är uppenbart galet eller felaktigt. Man kan ju knappast i detta fall säga, att något dylikt förekommer — detta måste jag säga, ehuru jag som sagt inte deltagit i ärendets behandling och således inte heller haft tillfälle att så grundligt sätta mig in i detsamma, att jag kunnat bilda mig någon egen mening.

Den andra omständigheten är den motivering, som utskottet anför och som jag anser principiellt vara absolut felaktig. Utskottet säger: »Besvärshöjningen beträffande underordnad myndighets utnämning torde böra uppfattas endast såsom ett kontrollinstitut i ändamål att rätta ett felaktigt handhavande av utnämningssakerna och förhindra ett kränkande av enskild rätt.» Jag går så långt, att jag tvärtom bestrider, att det finnes någon enskild rätt alls till *utnämning*. Det finns en enskild rätt, när det gäller *uppförande å förslag*, men inte när det gäller utnämning. Skulle besvärshöjningen ha allenast den grunden, skulle det vara fullkomligt överflödigt och obefogat.

Men dessutom säger utskottet, att »sådana skäl i varje fall icke förebragts, att Kungl. Maj:t bort på besvär av Sjöström upphäva generalpoststyrelsens överklagade beslut att utnämna Johnsson. För en sådan åtgärd anser utskottet det böra fordras, att principiella betänkligheter mot den gjorda utnämningen föreligga eller en uppenbar orättvisa är begången.» Där kommer en synpunkt fram, som jag nog under utskottets granskningsarbete många gånger påträffat och likaledes många gånger hört göras gällande inom utskottet vid granskning av förslag, som remitterats till utskottet, nämligen anspråket, att Kungl. Maj:t skulle vara bunden av underordnade myndigheter eller att en underordnad myndighets prestige kräver, att Kungl. Maj:t gör, som denna myndighet sagt. Jag bestrider lika bestämt riktigheten av denna åsikt. Den motsatta vore långt mera riktig.

Jag har, herr talman, begärt ordet endast för att göra dessa uttalanden. För övrigt har jag intet att säga.

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag skulle inte ha begärt ordet i denna fråga för att yttra mig rörande de enskilda omständigheter, som kunna föranleda ett olikartat bedömande av den ena eller andra parten. Ty man får ju erkänna, att när det gäller att bedöma grundlagens uttryck »förtjänst och skicklighet», kunna två olika bedömare, som var för sig försöka objektivt pröva fallet, komma till skiljaktiga slutsatser. Man kan inte bestrida, att så är fallet. Jag skall därför icke alls ingå på frågan om huruvida den ena eller den andra av de båda sökandena stått främst i detta avseende.

När jag begärde ordet, var det för att inlägga en gensaga emot utskottets motivering, som, såvitt jag förstår, avser att utgöra något slags direktiv för Kungl. Maj:t vid behandling av utnämningsfrågor. Utskottet säger, att för att ett upphävande av beslut om utnämning, där underordnad myndighet först företagit utnämningen, bör fordras, »att principiella betänkligheter mot den gjorda utnämningen föreligga eller en uppenbar orättvisa är begängen».

Jag kan inte förstå, att detta betraktelsesätt kan tillämpas på de praktiska fallen på annat sätt än så, att Kungl. Maj:t skulle vid prövning av ett befodringsärende kunna komma till olika resultat i två analoga fall, om det i det ena fallet gäller ett befodringsärende, där Kungl. Maj:t omedelbart avgör ärendet på egen beredning, medan det i det andra fallet blir fråga om ett utnämningsärende, som föreligger i form av besvär. Är det utskottets mening att säga, att i två dylika formellt skiljaktiga, men sakligt fullständigt likartade fall Kungl. Maj:t skulle kunna komma till olika slut i fråga om befordringen, i händelse det i ena fallet föreligger en utnämning av underordnad myndighet, medan i andra fallet så inte är händelsen? Om det är meningen att på det sättet uppdelas Kungl. Maj:ts befogenhet eller åtminstone att anvisa vad Kungl. Maj:t skäligen och rimligen enligt utskottets mening i förstnämnda fallet har att göra, då måste jag säga, att jag kan icke vara med. Det föreligger icke någon anledning att göra en sådan begränsning eller att giva en dylik anvisning åt Kungl. Maj:t för bedömandet i dylika fall.

För mig ställer emellertid saken sig så, att antingen måste utskottet genom vad man här yttrar vilja säga någonting annat än vad som står i grundlagen, enligt vilken Konungen har att rätta sig vid dylika frågors behandling. Men då måste, enligt min mening, grundlagen gälla. Eller också vill man inte säga någonting annat än vad denna innebär, och då är, efter vad jag kan finna, utskottets erinran fullständigt opåkallad och därtill olämplig.

Jag vågar sålunda göra gällande, att vad utskottet i detta avseende anför, utöver vad som gäller det föreliggande fallet eller bedömandet därav och som syftar att söka, såvitt man kan förstå, i vissa framtida fall begränsa Kungl. Maj:ts prövningsrätt i befodringsfrågor, icke kan vara förenligt med våra grundlagars anvisningar om regeringens uppgifter på detta område.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag förmodar, att jag kan tala på utskottets vägnar, då jag säger, att utskottet naturligtvis aldrig ett ögonblick varit betänkt på att fränkänna Kungl. Maj:t den rätt, som i detta fall föreligger. Vad konstitutionsutskottet har åsyftat är, att det ligger ingen mening i en decentralisation av en del utnämningsärenden, om Kungl. Maj:t subjektivt liksom underlydande verk skall i händelse av överklagande pröva varje sådant fall. Skall en förändring vidtagas av Kungl. Maj:t, skall det, mena vi, föreligga mycket starka skäl. Utskottet har betonat, att så bör vara förhållandet, och utskottet anser, att i detta hänseende har så icke varit fallet.

Herr Winberg: Herr talman! Det skall inte falla mig in att gå in på själva den fråga, som närmast föranlett denna anmärkning, men jag måste i likhet med en del andra talare säga, att jag finner såväl utskottets motivering som de

skäl, som här anförts för dess ståndpunkt, synnerligen egendomliga med hänsyn till konsekvenserna och verkningarna beträffande besvärsinstitutets funktion överhuvud taget. Herr Strömberg tycktes lägga stor vikt vid frågan: Vem är mest kompetent att avgöra, huruvida den eller den personen har de bästa meriterna för att uppehålla den eller den befattningen? Och han syntes komma till det resultatet, att vederbörande verkstyrelse måste vara den därtill mest skickade. Ja, jag skall inte tvisa därom, men för så vitt det skall ligga någon mening i besvärsinstitutets tillämpning och för så vitt det skall ligga någon mening i att vederbörande har rätt att hos Kungl. Maj:t överklaga ett beslut, så måste jag i likhet med herr Reuterskiöld på det bestämdaste säga, att då skall man naturligtvis också tillerkänna Kungl. Maj:t fullkomligt fri prövningsrätt vid avgörande av sådana frågor, utan att Kungl. Maj:t skall behöva taga hänsyn till att verkstyrelserna kommit till det och det resultatet eller att vederbörande innehåft befattningen i så och må många månader — detta är kanske just en följd av att verkstyrelsen legat för länge på ärendet. Sådana skäl få inte framdragas, ty då blir hela besvärsinstitutet en fullkomligt onödig institution. Det är redan nu så sällsynt, att Kungl. Maj:t företar en ändring i en verkstyrelses beslut, att redan den omständigheten, att sådant sker, för mig innebär något tilltalande. Men om resultatet av utskottets granskning och anmälan i denna punkt blir den, som åtminstone jag har kunnat få fram av vad som står i utskottets utlåtande och vad som sagts av företrädaren för utskottets uppfattning, blir det en admonition till Kungl. Maj:t: Bry er inte om att göra några ändringar i verkstyrelsernas utnämningar, ty det är verkstyrelserna, som bäst kunna bedöma sådana saker. Men i så fall kunna vi samtidigt upphäva besvärinstansen, ty då blir den ännu mer illusorisk.

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

Herr **Vennerström**: Herr talman! Jag vill vända mig mot ett uttalande av herr statsrådet Meurling. Han sade, att vi inte skola fästa oss så särdeles mycket vid den enskilda rätten, och herr Reuterskiöld underströk detta. Statsrådet uttalade, att i detta fall är det väsentliga statens intresse, som man får tänka på. Men då det gällde för statsrådet att visa, i vilket avseende statens legitima intressen blivit lidande, om Johnsson fått vara kvar i Hudiksvall, brast herr statsrådet fullkomligt i bevisningen, och jag kan för min del inte finna någon bevisning alls, när det gäller att klargöra det spörsmålet.

Det är ju dessutom egendomligt, att Johnsson, sedan han icke erhöll befattningen i Hudiksvall, likväl blivit utnämnd till liknande befattning vid Halmstads postkontor. Jag förmodar för min del, att befattningen i Halmstad är av fullständigt samma prövande karaktär och medför samma allvarliga ansvar som befattningen i Hudiksvall, och det förefaller mig, som om Johnsson, ifall han kan klara den befattningen väl, även med samma duglighet i statens intresse skulle kunnat sköta befattningen i Hudiksvall.

Sedan en sak till. Det har riktats en del anmärkningar mot generalpoststyrelsen för att den legat väl länge på besvärshandlingarna. Dessa anmärkningar kommo till uttryck från herr statsministerns sida, tror jag, och de framkommo visst även från något annat håll i kammaren. — Jaså, det var herr Winberg. Då var det ett misstag från min sida; jag förväxlade herr Winberg med statsministern. De ha ju samma uppfattning i sakfrågan, och det gör, att en förväxling kan vara ganska naturlig. Jag ber i alla fall om ursäkt för den. Men jag vill, då man riktat anmärkningar mot generalpoststyrelsen för dröjsmål, här lämna några tidsuppgifter rörande frågans handläggning. Utnämningen skedde den 22 juni 1926. Sedan kom överklagandet den 19 juli 1926, alltså en månad senare. Så kom generalpoststyrelsens utlåtande över besvären den 25 januari 1927, sålunda ungefär 6 månader senare, beroende på, om jag inte misstar mig, att en av de personer, som närmast hade att handlägga ären-

Ang.
tillsättandet av
postmästar-
tjänsten
i Hudiksvall.
(Forts.)

det, var bortrest från Sverige, och sedan kom regeringens eget beslut, nämligen statsrådet Meurlings beslut av den 27 november 1927, d. v. s. 10 månader efter det generalpoststyrelsen hade kommit med sitt utlåtande. Det gör, att om vi här skola gå in på några anmärkningar i detta hänseende, så förefaller det åtminstone mig tämligen uppenbart, att kulregnet bör en smula fördelas och att det, i vad det gäller dröjsmål, främst bör riktas mot regeringens handläggning av spörsmålet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den förevarande punkten till handlingarna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.

Punkten 4.

Enligt statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 30 augusti 1927 hade Kungl. Maj:t nämnda dag förordnat landshövdingen m. m. Carl Gösta Oscar Malm att för en tid av sex år räknat från och med den 1 juli 1928 vara generaldirektör och chef för statens vattenfallsverk. Samtidigt hade Kungl. Maj:t förordnat dittillsvarande chefen för nämnda verk, generaldirektören Fredrik Vilhelm Hansen, att för tiden från och med den 1 januari till och med den 30 juni 1928 vara generaldirektör och chef för verket.

Utskottet, som ansett sig böra påtala det förhållandet, att Malm förordnats till den ifrågavarande befattningen över tio månader före tillträdesdagen, hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hos riksdagen gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Meurling.

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1) av herrar *David Bergström*, *Bäckström* och *Johansson* i Kälkebo, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

2) av herrar *Fehr* och *Sävström*, vilka ansett, att den i punkten omförmälda regeringsåtgärden bort allenast inledningsvis framhållas i konstitutionsutskottets dechargememorial;

3) av herrar *Nils Anton Nilsson*, *Magnusson* i Tumhult, *Borg*, *Gustafson* i Kasenberg och *Pehrsson* i Göteborg, vilka visserligen ansett den i punkten avsedda regeringsåtgärden vara ägnad att ingiva konstitutionella betänkligheter men dock icke vara av den art, att den bort föranleda anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Herr statsrådet **Meurling**: Herr talman, mina herrar! Uppfattningen angående den under olika förhållanden lämpliga tidpunkten för en chefsutnämning tyckes knappast i princip vara föremål för några större meningsskiljaktigheter. Visserligen gavs under årets remissdebatt uttryck åt den uppfattningen, att ämbeten ej borde av regeringen besättas, förrän de verkligen bli lediga, vilket ju skulle innebära, att förtidsutnämningar böra vara helt utslutna. Denna uppfattning synes emellertid ej hava kunnat vidhållas; å viktigare poster, där kontinuiteten bör strängt upprätthållas, exempelvis vid de affärsdrivande verken, blir tvärtom förtidsutnämningen en regel. Konstitutionsutskottet har också efter verkställd utredning ansett sig kunna konstatera, att ända sedan sekelskiftet utnämningar i förtid förekommit åtskilliga gånger. Den tid av högst fyra månader, som därvid i de flesta fall icke över-

skridits, har även av mig för vanliga utnämningar tillämpats, och den skiljer sig ju icke så särskilt mycket från den tid av sex månader, som jag i annat sammanhang förklarat rimlig vid fullständigt byte av verksamhet.

Då nu utskottet finner sig böra påtala det förhållande, att ny chef för statens vattenfallsverk förordnats tio månader före tillträdesdagen, så vill jag sålunda som princip uttala, att den nämnda tiden givetvis i regel är onödigt lång och icke bör utan tvingande skäl tillämpas.

Angående däremot de skäl, som vid det ifrågavarande tillfället förelågo för att göra ett undantag från regeln, vågar jag hysa en annan uppfattning än utskottet. Jag behöver ej upprepa dessa mina skäl, då utskottet självt i sitt memorial intagit in extenso den förklaring, som jag under årets remissdebatt avgav i frågan. Härutöver har jag för min del nu intet att tillägga; jag vill endast ännu en gång understryka vad jag redan vid nyss nämnda tillfälle uttalade, nämligen att man måste »taga hänsyn till, att den av regeringen anmodade och enligt dess mening ur alla synpunkter lämpligaste personen icke stod till förfogande för denna post, med mindre utnämningen skedde i början av hösten». Jag vill så mycket mindre uppehålla mig längre vid denna del av frågan, som jag knappast kan finna, att vad jag anfört som skäl för här föreliggande undantag från en även av mig erkänd regel blivit av någon verklig majoritet inom utskottet ogillat.

Vad som av utskottet i dess memorial i övrigt anförts ger mig emellertid anledning till ett par erinringar.

Angående en år 1926 skedd utnämning, över sex månader före tillträdet av tjänsten, säger utskottet, att den hade ett visst berättigande därigenom, att den utnämnde stod i enskild tjänst, under det att utskottet angående den i nu förevarande fall förordnade verkschefen anför, att han redan innehade en befattning av motsvarande grad som den, till vilken han förordnades, varför han icke kunde sägas hava något legitimt anspråk på att erhålla förordnandet i förtid. Uttalandet är i vad det rör det i detta sammanhang egendomliga och oklara uttrycket om befattningarnas »motsvarande grad» missvisande. Någon verklig likställighet kan nämligen knappast anses föreligga mellan en befattning, som innehavaren enligt fullmakt innehar till fyllda 67 år och en befattning, som man endast erhåller på sex års förordnande. Men oavsett detta synes mig uttalandet även i övrigt oförklarligt. Den förordnade har i förevarande fall ej sökt den befattning, vartill han utnämndes. Han har ej heller, lika litet som en person i enskild tjänst, kunnat tvingas till en förflyttning, som för honom innebar även personliga nackdelar och som han därför också ursprungligen bestämt avböjde. Och när han sedermera dock övertalades, hade han givetvis fullt samma legitima rätt som varje annan enskild person att framlägga sina personliga önskemål och få dem prövade.

När utskottet gent emot alltför tidiga förtidsutnämningar anför, att någon annan person med större förtjänst och skicklighet kan under tiden bli tillgå, så förvånar det mig, att utskottet synes anse, att tillgången på dessa områden är så riklig och så föga genomforskad, att ett par månaders dröjsmål verkligen kan ändra förhållandena. I nu förevarande fall ha de gångna månaderna mig veterligt ej medfört några ändrade förhållanden, och personvalet skulle i denna dag säkert bli detsamma, om alltjämt samma person skulle stå till förfogande. Säkerligen är det ofta lika angeläget att tillse, att man ej genom onödigt dröjsmål försitter ett tillfälle att förvärva den lämpligaste personen.

Slutligen vill jag angående utskottets uttalande, att en regering för ett obehörigt gynnande av sina syften skulle kunna göra förfång för en efterföljande regerings rätt att utöva styrelsen, erinra, att det dock icke, mina herrar, är de olika regeringarnas rätt att styra det här gäller, utan att före allt går det

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

av varje regeringsskifte oberoende statsintresset att på varje plats få den bäste mannen.

På denna avgörande punkt har ej heller någon erinran riktats mot utnämningssätgården. Jag måste därför vidhålla min uppfattning, att även om den berörda tiden för förtidsutnämningen på grund av förhållandena blev längre än i och för sig är önskligt, skäl till erinran dock knappast kan anses föreligga i det förevarande fallet.

Herr Vennerström: Herr talman! Innan jag ingår på ett bemötande av statsrådets anförande, ber jag att med herr talmannens tillstånd få i fråga om den nyligen avslutade debatten, emedan det från statsrådsbanken uttalats tvivel beträffande mina uppgifter om att frågan handlades den 25 november 1927, säga, att denna min uppgift hämtats ur konstitutionsutskottets betänkande, där det står, att frågan avgjordes av Kungl. Maj:t den 25 november 1927; men så står det ovanför inom parentes, att saken förelåg i protokollet över kommunikationsärenden den 18 mars 1927. Jag ber att i kammarens protokoll få införa dessa tvenne olika uppgifter, som här föreligga på denna punkt i konstitutionsutskottets betänkande.

Nu till den fråga, som det gäller i detta fall. Jag vill beträffande personspörsmålet säga, att det från konstitutionsutskottets sida inte har uttalats något tvivelsmål om, att den utnämnde varit den rätte personen för befattningen i fråga, och det är visst, att om, som sagt, utnämningen skulle skett 10 månader senare i stället för 10 månader i förväg, så skulle i det fallet ingen erinran ha gjorts från utskottets sida. Det är emellertid de principer, som statsrådet velat lägga till grund för sitt avgörande, och särskilt de principer, som föreligga i statsrådets uttalande under remissdebatten, som man från konstitutionsutskottets sida ej vill ha fastslagna såsom avgörande direktiv vid utnämningar till dylika viktiga poster. Statsrådet yttrade i remissdebatten, att ett halvt år vore en minimitid för en förtidsutnämning. Det vore egentligen det minsta möjliga för en liknande befattnings tillsättande, och enligt statsrådets mening kunde man alltså gärna överskrida minimitiden med en eller annan vecka eller till äventyrs med en eller annan månad. Vi kunna från utskottets sida inte godkänna en sådan princip. Jag ber att med kammarens protokoll få införliva resultatet av den utredning, som inom utskottet har skett i detta spörsmål rörande tiden från år 1900 och som, i vad det gäller de olika verken under kommunikationsdepartementet, är av ganska betydande intresse. Jag ber då i fråga om telegrafstyrelsen få konstatera, att herr Rydin utnämndes år 1907, $\frac{3}{4}$ månad i förväg, och herr Hamilton utnämndes år 1927 $2\frac{1}{4}$ månader i förväg. Går jag till poststyrelsen, utnämndes herr Juhlin år 1907 $\frac{3}{4}$ månad i förväg och herr Örne år 1925 $1\frac{1}{4}$ månad i förväg. I byggnadsstyrelsen utnämndes herr Möller år 1917 2 månader i förväg och herr Tengbom 1924 $\frac{1}{3}$ månad i förväg. Går jag sedan till herr Meurling själv, utnämndes han till chef för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen år 1924 $\frac{3}{4}$ månad i förväg. Den i betänkandet omnämnde generaldirektör Hansen utnämndes år 1921 1 månad i förväg. Går jag till järnvägsstyrelsen, utnämndes herr Pegelow, tror jag, år 1907 $1\frac{1}{2}$ månad i förväg och herr Granholm år 1913 $1\frac{3}{4}$ månad i förväg.

Se vi på dessa chefsbefattningar, så finna vi, att alla de där männen hämtats från allsköns olika befattningar. De äro tagna från ämbetsverk och från enskild tjänst, men det har i varje föreliggande fall låtit sig ordnas — även när de varit anställda i enskild tjänst — att klara tillträdet till befattningen utan de av herr Meurling rekommenderade 6 månaderna och utan de i fallet Malm tillämpade 10 månaderna i förväg. Jag skulle i det här fallet för jämförelses skull vilja hänvisa regeringen själv och även herr Meurling till att

granska tillsättningen av så utomordentligt betydelsefulla befattningar som själva statsrådsämbetet, alltså en chefsbefattning, i vad det gäller hans eget departement, över samtliga kommunikationsverk inom detsamma. Det är ju känt, att gäller det tillsättandet av statsråd, så behövs det visserligen ingalunda något halvårs betänketid och ännu mindre de rekommenderade 10 månaderna, utan vederbörande måste ögonblickligen rycka in, i många fall även från enskilda, ganska krävande befattningar, och det låter sig göra, ehuru det självfallet någon gång kan gnissla en smula i fogarna, särskilt för en sådan person, som är anställd i något privat företag.

Gå vi sedan till utnämningsskillet Malm, så har statsrådet åberopat vissa privata överenskommelser mellan den avgående och den tillträdande chefen. Jag tror, att det vore värdefullt, om liknande privata överenskommelser komme att spela den minsta möjliga roll, och jag tror, att i detta fall bör till statsrådets betänkande hänvisas det uttalande han själv gjort i den förra frågan, att lämna enskildas rätt åt sidan och enbart tänka på vad som i det här fallet kan vara av intresse för staten själv. Då vill jag för min del, och jag tror att jag även på utskottets vägnar kan säga, att om i förevarande fall en förtidsutnämning 10 månader i förväg ingalunda varit nödvändig ur den avgående chefens legitima synpunkt, då han ju själv ögonblickligen erhöll förnyat förordnande och därigenom fick brev på att han alltså var i besittning av nödiga lekamliga och andliga kvalifikationer för detta chefsämbete, så var denna förtidsutnämning 10 månader i förväg heller ingalunda legitimt nödig ur den nyutnämndes synpunkt, därför att han i varje fall förut hade ett statsämbete och ett ganska trevligt och ärat sådant med en avlöning, som kan mäta sig med eller åtminstone kommer nära den, han erhåller såsom chef för det nya verket, vilket alltså gör, att det ur hans synpunkt inte var nödvändigt, att en förtidsutnämning ägde rum. Och är det så, att han förut i befattningen uppe i Luleå har, låt mig säga, trälats sju år för Rakel och med all den äran, så borde det även ha varit möjligt att tjäna några månader till, då han med sin duglighet förvisso kunde vara övertygad om att i sinom tid erhålla den för honom önskvärda och, jag tror, även ur statens synpunkt välförtjänta beförordningen.

Slutligen vill jag till herr statsrådet säga, då han med en viss indignation fastnade på ett uttalande om ett eventuellt obehörigt inflytande från en föregående regerings sida i fråga om dispositioner, som ingripa på en sedermera kommande regerings utnämningssätt, att det finnes säkerligen ingen inom utskottet, som på något sätt velat insinuera, att i det här fallet något obehörigt gynnande har skett, utan det finnes säkerligen sakliga skäl för utnämningen i fråga. Men Cæsars hustru får som bekant inte ens misstänkas, och det kravet är ganska befogat, att regeringarna, vilka regeringar det vara månne, vidtaga sådana dispositioner, att, som jag nämnde, inte ens misstanken skall uppkomma om en disposition, medvetet avsedd att föregripa en senare regerings utnämningssätt. Och vidare: då nu statsrådet går in för en bestämd princip om förhandsutnämning 6 månader i förväg, så skulle man kunna rekommendera regeringen att i sin allmänna utnämningsspolitik kanske fixera principerna litet mera bestämt än vad som sker i de olika fallen. När man å ena sidan företar förtidsutnämningar 10 månader tidigare, under det man i andra fall, när det gäller exempelvis landshövdingebefattningar, med skärpa säger ifrån, att vederbörande ögonblickligen måste avgå, utan att lämna dem den sedvanliga betänketiden, och när man åter i andra fall dröjer orimligt lång tid med utnämningar, så att vederbörande verk i realiteten nästan saknar någon ledande chef, då tror jag, att man i det här sammanhanget skulle hos regeringen kunna anhålla om en litet klarare principiell grundval för utnämningarna, ty som saken nu ligger till, kan man förvisso säga om regeringens utnäm-

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

ningspolitik, att allting flyter och att det inte finns någon fast punkt i det hela.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman! Då den föregående talaren riktade en allmän kritik mot regeringens utnämningsspolitik och särskilt klandrade, att man i vissa fall inte lämnat landshövdingar sedvanlig respittid, när de avgå från ämbetet, vill jag i egenskap av chef för socialdepartementet inlägga en gensaga mot klandret i sistnämnda avseende. Jag är övertygad om, att den ärade talaren inte kan avse något annat än de två fall, som inträffade föregående år, då landshövdingarna i Gotlands och Södermanlands län trots begäran inte fingo ett respitår. Jag vill emellertid upplysa honom om att bägge dessa landshövdingar redan förut hade fått ett års förlängning av sin tjänstetid beviljad, och det är ingalunda praxis, att landshövdingar i allmänhet få sitta kvar vare sig ett eller två år utöver den lagligen bestämda tiden. Det skulle tvärtom ha varit ett avsteg från den praxis, som hittills alltid tillämpats, att ge ifrågavarande landshövdingar ytterligare ett extra respitår.

I det avseende, som talaren nu berörde, vill jag sålunda påstå, att någon anledning till klander icke med hänsyn till hittills tillämpad praxis rätteligen torde kunna framställas mot regeringen.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag skall taga vid, där socialministern slutade, för att beröra de av utskottsrepresentanten berörda fallen, beträffande vilka han förmenade, att man i vissa fall hade dröjt otillständigt länge med utnämningen och i andra fall förfarit så raskt, att man inte kunde säga, att det fanns något verkligt sammanhang i regeringens utnämningsspolitik. Jag skall be att han sedermera ville precisera de fall, som han i nu berörda avseenden syftar på.

Vad då först beträffar landshövdingarna, har redan av vederbörande departementschef svar givits. Och om herr Vennerström vill precisera de övriga åsyftade fallen, vilket skulle vara av visst intresse, tror jag, att regeringen skall vara beredd att i varje särskilt fall angiva skäl för sitt ståndpunktstagande såväl i ena som i andra avseendet. Att icke vid utnämningar samma antal dagar, oberoende av förhållandena i övrigt, kan i varje fall förflyta mellan det befattningshavaren lämnar sin tjänst och till dess utnämning sker, borde redan från början vara självklart.

Jag skall emellertid, ehuru någon sådan upplysning som den jag begär ännu icke givits, taga upp ett par fall, som offentligen ventilerats i dessa dagar och som man förmenar kunna föranleda till den slutsatsen, att regeringen obehörigt skjuter på utnämningar, vilka förväntats skulle ske vid en tidigare tidpunkt. Jag läste nämligen i går i en tidning följande: »I 8 månader har utrikesdepartementet saknat ordinarie chef för rättsavdelningen — envyöen Rodhe utnämndes till landshövding i Visby i början eller medio av september förra året — och i 3 månader har samma departement saknat ordinarie kabinetssekreterare. Vad väntar man egentligen på?» Och så fortsätter man beträffande domänstyrelsen: »Den 28 januari förlorade detta verk sin ordinarie chef, generaldirektör Beskow. Ännu har ingenting avhörtts om efterträdare. Och kompetenta sådana lära icke alldeles saknas.»

Jag kan först stanna inför det sista fallet. Såsom här angives, dog Beskow den 28 januari. I början av februari avreste, som alla känna, konungen till utlandet. § 39 i regeringsformen säger, att utnämning till förtroendeämbetsmän — till vilka också räknas skogsstyrelsens chef — icke kan ske annat än av konungen själv. Konungen hemkom i går efter tre månaders bortovaro. Utnämningen har sålunda under tiden icke kunnat ske. Men likväl klandras den saken, utan att vederbörande tar någon som helst reda på ärendets verkliga

läge. Klandret återgavs också påföljande dag i en tidning, som tillhör en ledamot i denna kammare, också medlem av konstitutionsutskottet, såsom ett bevis på regeringens fumlighet i utnänningsfrågor. Det förefaller nästan som om ju mindre man känner rörande sakläget, desto lättare och tvärsäkrare gör man sina anmärkningar mot dem som ha ärendenas handläggning sig anförtrodd.

Beträffande förhållandena i utrikesdepartementet och besättande av befattningarna där känner varje människa, att man endast för några dagar sedan här i riksdagen beslöt, hur organisationen av utrikesdepartementet skulle vara beskaffad. Det är väl klart, att när man var oviss om den saken, inga utnämningar skedde därstädes under den tid riksdagen behandlade organisationsfrågan. Man ville givetvis ha organisationen klar, innan man tillsatte befattningarna i fråga, bl. a. för att man skulle klart se, vilka fordringar som komme att ställas på befattningshavarna.

Jag kan stanna, som sagt, vid blott dessa två fall, vilka betecknats såsom särskilt markanta och som föranlett utfall på denna punkt. Om herrarna i konstitutionsutskottet eller andra angripare ville exemplifiera de fall man i övrigt syftar på tror jag, att regeringen skall kunna klart och tydligt visa, att när i olika fall olika lång tid förflutit, innan utnämning skett, så har detta berott på att regeringen under skiftande förhållanden åsyftat att sakligt gagna statsintresset och åstadkomma det ur alla synpunkter bästa möjliga resultatet.

Herr Bergström, David: Herr talman! Med statsministerns nyss havda yttrande ha vi kommit in på frågan om regeringens utnämningsspolitik i allmänhet. I avseende emellertid å det spörsmål, som här närmast föreligger, tillåter jag mig uttala några ord — några ord, som närmast avse utnämningar till viktiga chefsposter inom de s. k. affärsdrivande verken. Den ledande principen därvidlag bör naturligtvis vara att söka se till att man får den rätte mannen på den rätta platsen, att man får de bästa möjliga männen på våra chefsposter och att man även i övrigt på viktiga poster inom de affärsdrivande verken får så duggliga män som möjligt.

Man är härvidlag i en ganska allvarlig situation, när det gäller statens verk. Staten är icke i tillfälle att liksom de konkurrerande, kan man kalla det, enskilda företagen bjuda nästan vilka pris som helst, men i alla fall måste man söka att komma till det bästa möjliga resultat. Såsom vi alla här i kammaren veta, nödgas riksdagen och regeringen ibland vidtaga alldeles särskilda åtgärder för att tillförsäkra sig och få behålla en dugande man, t. ex. en specialist, som kan nästan uppvägas med guld av enskilda verk. Det är den ene specialisten efter den andre, inom statens affärsdrivande verk, som man inom vissa enskilda företag söker komma åt.

I avseende på chefsposterna i de affärsdrivande verken säger det sig självt, att man gör rätt uti att se till att man får de bästa möjliga männen, och i det fall, som nu föreligger, har chefen för vederbörande departement meddelat riksdagen, att, om han icke hade vidtagit den här klandrade åtgärden, denne man icke skulle stått till förfogande. Det är väl ingen som vill bestrida, att chefen för kommunikationsdepartementet härvidlag sagt ett sant och riktigt ord, och i sådant fall undrar jag, om icke riksdagen, därest statsrådet icke hade vidtagit den åtgärd det här är fråga om, skulle i stället ha klandrat honom för att han icke vidtagit en åtgärd, som han kunnat och bort vidtaga.

Jag tror, att vi kommit in på rätt tvivelaktiga vägar för närvarande, då vi diskutera dessa frågor så som vi gjort inom konstitutionsutskottet och riksdagen.

Herr Reuterskiöld: Jag hade icke tänkt begära ordet, men efter den siste ärade talarens anförande vill jag säga, att utskottet överhuvud taget icke

Ang
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallverk.
(Forts.)

ingått på frågan, huruvida den nu utnämnde var lämplig eller olämplig för posten, utan utskottet har bara hävdad två synpunkter, vilka icke böra få skymmas bort av andra ting, som uppkommit under debatten.

Den ena synpunkten är den, att lika fullt som man i föregående fall — i överensstämmelse, såsom jag tror, med från regeringshåll uttalad uppfattning — hävdad *regeringens oberoende av verk och underordnade myndigheter*, lika fullt måste jag denna gång, kanhända mot departementschefen, hävda regeringens *obestriddliga plikt till oberoende även av den enskilda person* det gäller. Utskottsbetänkandet refererar departementschefens yttrande under remissdebatten i andra kammaren, däri han säger: »Innan denna utnämning skedde inträffade emellertid, att den avgående och den tillträdande chefen ansågo sig gemensamt böra hos regeringen hemställa, att med utnämningen skulle av vissa skäl få anstå ett halvt år», och det förefaller mig, som om häri ligger ett klart erkännande av att det enskilda intresset varit dominerande, att det fått bestämma en utgång, som i och för sig icke var befogad. Om regeringen vid den tidpunkt platsen var ledig, hade utnämnt innehavare till densamma, hade ingen erinran kommit att göras, därför att den mest lämpliga personen kommit på platsen, men då regeringen skjuter upp tillträdet så att det *kan* ifrågasättas, huruvida vid tillträdestiden samma regering sitter kvar, måste man, även om man anser, att den mest lämpliga personen blivit utnämnd, göra gällande, att två olika regeringar ofta ha olika uppfattningar av vem som är den lämpligaste. Regeringen skall utnämna den, som anses lämplig, när tillträdet skall ske omedelbart, men att skjuta upp tillträdet, så att en annan regering möjligen sitter vid tillträdestiden, är en farlighet, som utskottet icke velat vara med om.

Det är ur dessa båda synpunkter, vikten av regeringens oberoende av person såväl som av myndigheter och vikten av självständighet för kommande regeringar att sakligt bedöma vem som är den bäste, det är ur dessa bägge synpunkter, som utskottet funnit här ifrågavarande utnämning ytterst anmärkningsvärd.

Herr Vennerström: Jag ber liksom herr Reuterskiöld att gentemot herr Bergström få understryka, att vi inom utskottet icke lagt oss i personfrågan och framställt något klander mot att denne man utnämnts, utan vad vi klandrat är endast och allenast att utnämningen skett så lång tid i förväg, att en eventuell kommande regering därigenom kunnat bli bunden.

Jag ber vidare att få tacka herr statsministern för hans svaromål på grund av min lilla randanmärkning i slutet rörande regeringens allmänna utnämningspolitik. Vi kunna sålunda förvänta, att omedelbart efter Konungens nu skedda hemkomst generaldirektörsposten för domänverket skall bli besatt, och vi kunna förmodligen även förvänta — det är många, som göra det ur statsintressets synpunkt — att även frågan om chefskapet för skolöverstyrelsen skall komma att ordnas inom rimlig tid samt dessutom att de väntade utnämningarna inom herr Löfgrens departement skola komma till stånd. Jag tror, att staten icke lider någon skada, om man i dessa fall lagar så att man undviker, icke förtidsutnämningar utan i stället avsevärt försenade utnämningar.

Herr statsrådet Rosén: Herr Reuterskiöld nämnde, att det här gällde rätten för en kommande regering att sakligt bedöma personfrågan och att man icke borde föregripa en kommande regerings rätt i detta fall, om jag fattade honom riktigt. Jag har litet erfarenhet i detta avseende. Det inträffade nämligen — och därmed skall jag be att få komplettera herr Vennerströms förteckning — att den 23 april 1926 utnämndes på dåvarande chefens för försvarsdepartementet föredragning översten A. F. Hulterantz att från och med den 1 november samma år vara generalintendent och chef för intendenturkåren. Den 7 juni

1926 tillträdde jag posten som försvarsminister, men jag har aldrig erfarit något obehag av att min »rätt» att pröva denna utnämningsfråga föregripits. Det finnes även tidigare fall, exempelvis ett år dessförinnan, då på samma försvarsministers föredragning den 20 februari 1925 utnämndes chef för marinförvaltningen. Kommendör Schneidler utnämndes nämnda dag till chef för marinförvaltningen från den 24 oktober samma år, således åtta månader och fyra dagar, innan befattningen skulle tillträdas.

Slutligen vill jag nämna, att på min föredragning under fjolåret ett alldeles otroligt stort antal utnämningar skett. Jag har en mycket stor samling tidningsurklipp —, bland andra ur en tidning, som redigeras av en medlem av konstitutionsutskottet — vari jag angripes för att jag dröjt med dessa utnämningar. De första och viktigaste posterna, nämligen såsom arméfördelningschefer med flera, tillsattes dock den 20 maj med tillträde den 1 januari 1928. men det ansågs allmänt, att dessa utnämningar kommo alldeles för sent.

Herr Möller: Jag skall tillåta mig att på denna punkt säga några ord.

Konstitutionsutskottet har, såsom jag tycker, en ganska tung plikt att granska statsrådsprotokollen, och om en regerings förmyndelser skulle inskränka sig till vad konstitutionsutskottet under sin granskning i allmänhet lyckats upptäcka, skulle man väl kunna säga, att vi ha regeringar, som begå mycket små och få fel. Om konstitutionsutskottet icke har lyckats upptäcka mer än sex fall under ett helt års förvaltning, beträffande vilka utskottet ansett sig böra göra anmärkning, så vittnar ju detta snarast om att landet är styrt på ett synnerligen förträffligt sätt. Jag tillåter mig göra denna anmärkning därför att det finnes en *reservation*, med anledning av vilken jag skall tillåta mig att i sinom tid begära ordet.

Vi kunna konstatera, att konstitutionsutskottets granskning i allmänhet enligt sakens natur icke är av övervägande politisk art, och vad speciellt den nu ifrågavarande anmärkningen beträffar, är den ju inte heller i egentlig mening av politisk art, men jag tror, att jag icke är den ende av kammarens ledamöter, som vid granskningen av konstitutionsutskottets betänkande gjort den reflexionen, att tyngdpunkten ligger på denna anmärkning. Denna anmärkning har verkligen en obestridlig tyngd, ty det ligger onekligen den allra största vikt uppå, att poster av den beskaffenhet det här är fråga om bli på ett tillfredsställande sätt besatta. Jag vill nämna, att jag tror, att regeringen härvidlag handlat riktigt och att jag i det avseendet icke har någon anmärkning att framställa mot regeringen, men man kan icke komma ifrån att, även om regeringen har handlat rätt, så kunna inom skilda regeringar råda synnerligen olika meningar om vilka speciella egenskaper en person, som skall stå i spetsen för ett verk, bör vara i besittning av. Om då en regering alldeles särskilt tidigt gör en utnämning av denna beskaffenhet, kan det i varje fall bli *ett farligt prejudikat*. Jag måste därför säga, att jag tycker, att denna anmärkning är till fullo principiellt befogad. Jag tror att det är mycket nyttigt att den har framställts, därför att om fallet fått passera opåtalat, så hade därmed ett prejudikat för kommande regeringar, såvitt jag förstår, faktiskt skapats. Jag skall icke här skildra de följder, som under vissa omständigheter skulle kunna uppstå, därest man droge ut konsekvenserna av den ståndpunkten, att dylika förtidsutnämningar egentligen icke äro någonting att anmärka på. Det är visserligen sant, att förordnandet endast avser sex år och att det således finnes möjlighet att efter denna tid vinna rättelse, om en annan regering då sitter, men i alla fall måste jag säga mig, att det icke är klokt eller befogat att försöka förringa värdet av denna anmärkning. Jag skulle vara mycket benägen för att yrka, att anmärkningen med gillande skall läggas till handlingarna, och om jag icke gör det, innebär

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

detta ingalunda, att jag icke anser, att man bör även utanför ledamöternas av konstitutionsutskottet krets understryka, att här har för en gångs skull konstitutionsutskottet sagt ett ord, som verkligen behövde sägas, och efter min mening bör riksdagen känna sig tacksam mot konstitutionsutskottet för att utskottet sagt detta ord.

Herr Reuterskiöld: Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anmärkte två ting. Det ena var, att utnämningar hade skett åtta månader i förväg eller så omkring i ett flertal andra fall. Utskottet har ju observerat detta, och därför ha vi också inom utskottet diskuterat om var gränsen skall sättas: två, tre, fyra, fem, sex, sju, åtta, nio, tio månader i förväg. När man säger att vi förut icke gjort anmärkning mot ett dylikt förhållande, vill jag påpeka, att man kan följa regeln: tål du det, så tål du också det, och så fortsätta i oändlighet, men det kan också hända, att man, när det går över en viss gräns, finner, att det är nödvändigt att göra ett avklipp, och därför har utskottets majoritet nu stannat vid beslutet om anmärkning. Det är ett gammalt ord, som säger, att man icke till sitt försvar skall åberopa, att många andra gjort detsamma, när det, som man själv gjort, har varit mot lagen. Om detta nu icke har varit mot lagen, är det i alla fall någonting, som icke är riktigt, och då förefaller det mig, som om den omständigheten, att någonting skett utan anmärkning förut, icke utgör någon anledning att fortsätta på denna dåliga väg.

Det andra fallet, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet åberopade, nämligen fallet Hultcrantz, skall jag beröra endast ur principiell synpunkt. Där var läget sådant, att mannen i fråga skulle övergå från en privat verksamhet, som skulle avvecklas, och den institution, där han var anställd, behövde i tid få besked för att träffa nödiga dispositioner. Här är fråga om en ämbetsman i statens tjänst, en konungens förtroendeman, och det är en helt annan situation.

Herr Ljunglund: Herr talman! Jag kan icke finna, att statsrådet anfört några grunder, som kunna godtagas såsom ursäkt för det förfaringsätt, som här klandrats. Denna utnämning har icke stått i förbindelse med någon nyorganisation eller omplacering på poster, och den har alltså icke bakom sig sådana skäl, som utskottet för sin del är villigt att godtaga.

Jag får säga, att jag för min del skulle vara mycket starkt benägen att yrka, att anmärkningen med gillande måtte läggas till handlingarna. Visserligen är det sant, att det icke är praxis att framställa ett sådant yrkande, men jag vill erinra om vad som t. ex. förekom 1880, då denna kammare lade ett dechargebetänkande med ogillande till handlingarna, så nog kunna sådana yrkanden förekomma. Emellertid skall jag icke för ögonblicket framställa något sådant yrkande, men jag tror, att det vore nyttigt, om den nuvarande praxis brötes i detta avseende.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag kan icke erinra mig, att jag någonsin förut deltagit i en dechargedebatt, förrän jag nu begärde ordet, och jag skulle icke ha gjort det nu heller, om icke såväl herr Möller som den siste ärade talaren hade ansett den sak, varom det här är fråga, vara så viktig, att de voro frestade att yrka, att punkten skulle med gillande läggas till handlingarna. Vid sådant förhållande har jag för min del känt ett behov av att här deklarerat, att jag omöjligen kunnat tillägna mig den känsla av obehag över vad i detta fall förekommit, som kommit till synes såväl i yttranden här som ock i konstitutionsutskottets utlåtande. När jag tänkt igenom problemet, har jag för min del måst säga mig, att det varit en synnerligt klok åtgärd, som

regeringen vidtog vid valet av chef för vattenfallsstyrelsen. Jag är icke säker på, att man kan behandla en person i den ställning, som den nye chefen intager, på det sätt, att man kan räkna med att man kan taga honom när som helst, utan man får nog taga hänsyn till de förhållanden, under vilka man kan disponera över vederbörande. En person med de förutsättningar och kvalifikationer, som landshövding Malm besitter, låter sig icke behandlas precis på samma sätt som många andra kanske få finna sig uti, utan han kanhända i någon mån själv bestämmer sina villkor och de förhållanden, under vilka han vill taga emot en befattning.

Ang.
förordnandet
av chef för
statens vatten-
fallsverk.
(Forts.)

Nu är det en gammal känd sak, att landshövdingebefattningarna i de två nordligaste länen ställa mycket stora krav på innehavarna, och efter ett visst antal år brukar det i regel gå så, att de få transport till sydligare län. Det skulle icke förvåna mig, om landshövding Malm känt arbetsbördan så tung i Norrbottens län, att han kunnat ifrågasätta transport till ett sydligare län. Då stod en landshövdingepost ledig, som många tippade skulle beklädas med landshövding Malm, och jag förutsätter, att om han ställd inför utsikten att eljest få stanna kvar i Norrbottens län för sin återstående tjänstetid såsom landshövding eller göra en vördsam hemställan att komma i åtanke vid besättandet av denna post i Södermanlands län, skulle regeringen svårigen ha kunnat avböja hans begäran om transport. Om detta hade skett föregående år, är det någon som tror, att landshövding Malm med den karaktär han har skulle ha ett ögonblick reflekterat på ett anbud att bli förflyttad till Stockholm för att tillträda chefsposten i vattenfallsstyrelsen, efter en gästroll i Södermanland under några månader? Ingalunda. Det hade betytt, att han hade stannat kvar som landshövding i Södermanlands län.

Och så hade för detta verk fått sökas en annan chef. Beträffande den föregående chefen för vattenfallsstyrelsen är det allmänt erkänt, att han har en hedrande bana bakom sig. Av vissa skäl, som det icke är nödvändigt att här relatera, önskade han emellertid att få sitta kvar ytterligare en tid. Man behandlar icke en person, som gjort så pass mycket för landet som herr Hansen gjort, så nonchalant, att man utan vidare vägrar detta, och han fick därför ett ytterligare förordnande såsom erkänsla för det gagn han gjort landet. Om man lägger de nakna fakta framför ögonen, kan man förstå det hela, och att av detta läsa ut, att det skulle bli ett prejudikat av så farlig beskaffenhet, som herr Möller påstod, har jag svårt att riktigt taga på allvar, för såvitt man räknar med att det sitter ansvarskännande regeringar vid varje tillfälle, och jag utgår ifrån att vi alltid skola ha att räkna med det.

Dessa synpunkter ha gjort, att jag för min del icke funnit något klandervärt i det, som här skett. Jag anser, att de dispositioner, som i detta fall träffats, måste betecknas såsom åsyftande rikets sannskyldiga nytta, och jag anser, att vad som här gjorts mycket väl låter sig försvaras.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter ifrågavarande punkt lades till handlingarna.

Punkten 5.

Hos Kungl. Maj:t anförda besvär av förste kansliskrivaren Sofia Vilhelmina Söderhjelm med flera i fråga om tillsättande av vissa kontorsskrivarbefattningar vid statens järnvägar avgjordes av Kungl. Maj:t den 25 november 1927 efter föredragning av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet.

Ang.
tillsättandet av
vissa kontors-
skrivar-
befattningar
vid statens
järnvägar.

Enligt den nu förevarande punkten hade utskottet funnit sig böra för den bristfälliga beredning av ifrågavarande ärende, som ägt rum, hos riksdagen

Ang.
tillsättandet av
vissa kontors-
skrivar-
befattningar
vid statens
järnvägar.
(Forts.)

göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Meurling.

Reservation hade avgivits av herrar *von Geijer, David Bergström, Fehr, Nils Anton Nilsson, Björkman* och *Björnberg*, vilka ansett den i punkten omför-mälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort förän-leda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regerings-formen.

Herr statsrådet **Meurling**: Herr talman, mina herrar! I det under denna punkt återopade besvärsmålet har i ett visst skede inkommit en tjänsteprome-moria, mot vars behandling i remisshänseende konstitutionsutskottet framställt anmärkning — den tredje — mot undertecknad.

Situationen vid promemorians avlämnande var följande. Tre av järnvägssty-relsen gjorda utnämningar till kontorsskrivarebefattningar hade överklagats av elva befattningshavare, därav fyra manliga kontorister och fem stycken kvinnliga kansli- och förste kansliskrivare. Järnvägsstyrelsen hade efter ve-derbörandes hörande avgivit utlåtande i ärendet, och med anledning härav hade slutligen påminnelser inkommit från samtliga klagandena med undantag av två, vilkas besvär kommit in för sent och därför icke kunnat komma under prövning.

Ärendet förelåg sålunda fullt färdigt till avgörande, då föredragande kansli-sekreteraren med anledning av målets vidlyftiga beskaffenhet av föredraganden i järnvägsstyrelsen erhöll en promemoria angående de tjänste- och kompetens-förhållanden, som rörde ifrågakvarande befattningar. Oavsett rättelser av ett par fullständigt irrelevanta förbiseenden i järnvägsstyrelsens ursprungliga ytt-rande innehöll denna promemoria icke något som helst nytt och har icke heller vid ärendets prövning inverkat på klagomålen bedömande eller frågans slut-liga avgörande. Vid inlämnandet av denna promemoria begicks ett fel, som ingen människa bestritt, i det att densamma icke omedelbart diariefördes inom departementet. Utskottet erinrar om, att felet omedelbart rättades, så snart det kommit till vederbörande expeditionschefs kännedom, men däremot anser utskottet, att promemorian bort remitteras till samtliga klagandena ävensom till järnvägsstyrelsen, och det är underlåtenheten av en sådan remiss, som här är föremål för klander.

För min del kan jag icke dela denna uppfattning. Fullt klarläggande ytt-randen och påminnelser förelågo redan i den fråga, som skulle avgöras, och en remiss av den inlämnade promemorian till klagandena var därför ur denna syn-punkt meningslös. Liksom alltid i dylika fall stod det klagandena fritt att in-komma med påminnelser, men endast fyra manliga kontorister, vilka prome-morian i huvudsak berörde, begagnade sig härav. Utskottets tal om en möj-lig rättsförlust för klagandena på grund av att promemorian diariefördes en senare dag, torde falla på det enkla förhållandet, att situationen blev precis densamma, som om promemorian först på denna senare dag blivit inlämnad. Huvudsaken var att tillse, att tillräcklig tid bereddes för klagandena för even-tuella påminnelser före ärendets slutliga avgörande. Tillräcklig tid härför har icke saknats, och påminnelser hava också inkommit.

Utskottet säger nu, att »i varje fall» remiss hade bort ske till järnvägssty-relsen. Jag har förut erinrat om, att promemorians innehåll icke gav anled-ning härtill, och för att bestyrka detta vill jag meddela — något som också meddelats underhand till utskottet — att chefen för järnvägsstyrelsen omedel-bart erhöll kännedom om promemorian och tillika en avskrift av densamma med meddelande, att tillfälle fanns under en lång tid till inlämnande av yttranden över densamma, om järnvägsstyrelsen så önskade. Generaldirektören förklara-

de emellertid, att han saknade anledning härtill. Vill utskottet verkligen hävda den meningen, att sedan järnvägsstyrelsens chef sålunda förklarat sig icke ha anledning att yttra sig över promemorian, departementschefen ändå bort till styrelsen remittera dess egen föredragandes promemoria?

Hela detta ärende återför i mina tankar ett tillfälle, då för två år sedan under min högt ärade företrädare en påminnelsekrift inlämnades till kommunikationsdepartementet utan att där bliva diarieförd och utan att bliva föremål för remiss. Åtgärden blev icke föremål för konstitutionsutskottets anmärkning, men saken blev ändå i annat sammanhang förd på tal i riksdagen och där gjord till föremål för kritik. Jag har omnämnt denna sak för att bringa i erinran de enligt min mening förståndiga ord, som då uttalades av ledamoten av andra kammaren herr Rydén angående det överdrivna remitterandet av påminnelser, sedan huvudhandlingarna i alla delar föreligga klara, och jag vill till alla delar göra till mina hans ord, att detta krav att åter och åter remittera medför, att hela vår statsförvaltning blir en stor, evigt roterande papperskvarn; för egen del måste jag bestämt hävda departementschefens rätt att begränsa den byråkratism, som tager sig uttryck i onödiga och ändamålslösa remisser.

Herr Reuterskiöld: Jag beklagar, att den ärade departementschefen hyser en mot varje departementschefs ämbetsplikt så stridande uppfattning som den han nu givit uttryck åt. Det kan inte hjälpas, att hur rätt han än må ha i sitt uttalande, att byråkratiska utväxter skola skäras bort, så går det icke att använda denna allmänna synpunkt, då det blir fråga om sådana förhållanden, där enskild rätt och enskilt intresse kunna komma i fråga. Det finns, som jag sagt, en enskild rätt med avseende på förslag, en enskild rätt att komma in med påminnelser och klagomål, och det finns ingen rimlig grund för att, om befattningen innehaves av en verklig ämbetsman med rutin och kunskap om vad som rätten kräver i dylika fall, ett så godtyckligt förfarande skulle kunna äga rum som det som nu skett. Det är en alltmåra utbredd tendens inom vår förvaltning att skaffa in underhandspromemorior, en alltmåra utbredd tendens att låta underordnade tjänstemän så att säga utan sina chefers vetskap och hörande direkt framställa sina synpunkter. Detta kan måhända i vissa fall vara förklarligt, i vissa fall måhända också försvarligt, men som princip är det fullständigt undergrävande för förvaltningens verksamhet och självständighet. Det kan mycket väl låta säga sig, att man telefonerar eller talar med en generaldirektör och frågar, om han vill ha en viss handling för kännedom och yttrande, eller ej. Men det är inte därpå det hänger, om han vill eller inte vill, utan om det gäller dylika ting, varpå tredje mans rätt beror, så *skall* det ske, och jag har intet annat att i detta sammanhang tillägga än att den uppfattning, departementschefen här givit uttryck åt, är lekmannens, icke ämbetsmannens.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten 6.

Enligt protokoll över ecklesiastikärenden, ärendena nr 68—75, den 22 oktober 1927 hade Kungl. Maj:t på framställning av centralförbundet för nykterhetsundervisning medgivit, att den tid, under vilken undervisningen i folk- och småskolor inom Norrbottens, Västerbottens, Södermanlands, Kalmar, Jönköpings, Blekinge, Malmöhus och Värmlands län under år 1928 kunde komma att inställas för vederbörande lärares och lärarinnors deltagande i nämnda förbunds upplysningskurser, finge, i den utsträckning kursen ägde rum under pågående lästermin, inräknas i den fastställda årliga lärotiden.

*Ang.
tillsättandet av
vissa kontors-
skrivar-
befattningar
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

*Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.*

*Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.*

På i den nu ifrågavarande punkten anförda skäl hade utskottet funnit detta ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan borde jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Almkvist.

(Forts.)

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1) av herrar *Thulin, G. W. Hansson, N. S. Norling, Larsén, Andersson* i Igelboda och *Karlsson* i Vadstena, vilka ansett, att utskottet icke bort göra anmärkning beträffande det i förevarande punkt omförmälda ärendet, särskilt som utskottet så sent som förra året avslag framställt anmärkningsyrkande i ett likartat ärende;

2) av herrar *David Bergström, Isak Svensson* och *Bäckström*, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Herr statsrådet **Almkvist**: Herr talman! I sin motivering för den nu föredragna anmärkningen framhåller utskottet, att skolöverstyrelsen avstyrkt centralförbundets den 10 oktober 1927 gjorda framställning om ifrågavarande ledighet, och att överstyrelsen därvid hänvisat till den utredning, som på given anledning den 26 januari 1923 avgavs till Kungl. Maj:t. Sedan utskottet givit en kort resumé av denna utredning, följer utskottets egen del av motiveringen. I denna förklarar sig utskottet finna det mera naturligt, att medgivanden av ifrågavarande beskaffenhet kunnat lämnas före år 1920, då ännu ej de skärpta bestämmelser tillkommit, vilka uppsatts som villkor för utfående av statsbidrag. Härefter nämner utskottet, att bestämmelsen i § 18 av kungörelsen om statsbidrag den 16 september 1918 ansetts innebära, att ett oefftergivligt villkor för statsbidrag är, att undervisningen pågått minst 192 läsdagar, fördelade på 242 dagar, och utskottet förklarar, att om ett skoldistrikt exempelvis redovisar för 190 läsdagar i stället för 192, är detta skäl nog för statsbidragets förlorande, även om detta bidrag brukar av nåd tillerkännas skoldistriktet vid förnyad framställning.

I anledning av detta utskottets uttalande och dess i samband därmed lämna- de uppgifter tillåter jag mig till en början erinra om de bestämmelser, på vilka Kungl. Maj:t stöder sin befogenhet att lämna medgivande av den art, som skett i fråga om centralförbundets kurser. Dessa bestämmelser äro för det första § 4 mom. 1 i avlöningskungörelsen nr 760 år 1918, som lyder: »Lärare är skyldig att för den här ovan stadgade avlöningen årligen tjänstgöra åtta månader, beräknade utgöra 34 $\frac{1}{2}$ veckor, eller den kortare tid, under vilken undervisningen vid skolan på grund av Kungl. Maj:ts medgivande i särskilda fall skall meddelas», samt för det andra § 18 mom. b) i samma kungörelse, där det heter, att såsom villkor för erhållande av statsbidrag enligt ovan angivna grunder skall gälla »att undervisningen vid skolan fortgår minst åtta månader om året, därest icke Kungl. Maj:t genom särskilt beslut medgivit inskränkning i den sålunda stadgade undervisningstiden». Båda dessa författningsrum äro beslutade med riksdagen. Härjämte kan till stöd för Kungl. Maj:ts beslut åberopas riksdagens i skrivelse den 3 maj 1921, nr 158, lämnade medgivande, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att, där i särskilda fall omständigheter därtill föranledde, besluta om utgående av statsbidrag till kommunala och enskilda undervisningsanstalter, till vilka statsbidrag utgå, utan hinder därav, att någon mindre avvikelse från de av riksdagen för statsbidragets utgående fastställda grunderna och villkoren ägde rum.

Då konstitutionsutskottet säger, att bestämmelsen om att undervisningen vid skolan skall hava fortgått minst 8 månader ansetts innebära, att »ett oefftergiv-

ligt villkor för statsbidrag är, att undervisningen pågått minst 192 läsdagar, fördelade på minst 242 dagar», gör sig utskottet skyldigt till ett uppenbart misstag. Ingenstädes i någon av Kungl. Maj:t eller annan av myndighet utfärdad författning finnes stadgat, att undervisningen skall pågå minst 192 läsdagar. I de av Kungl. Maj:t (*utan* riksdagens medverkan) den 28 oktober 1921 (nr 642) fastställda formulär för ansökan om statsbidrag för avlönande av lärare vid folk- och småskolor, angives i förklarande noter och i anvisningarna, att helt tjänstår omfattar »242 dagar = 34 1/2 veckor etc.». Med de av utskottet omtalade 192 läsdagarna förhåller det sig så, att då överstyrelsen jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 5 maj 1916 uppgjort förebilder till skolreglementen, avsedda att *tjäna till ledning* (men däremot icke till ovillkorlig efterrättelse) för skoldistriktet för att underlätta dessas arbeten med reglementena, har skolöverstyrelsen upptagit 192 dagar som den tid, läraren normalt borde effektivt tjänstgöra i skolan. Emellertid avvika ett stort antal skolreglementen från dessa förebilder även på denna punkt; i skoldistrikt, där man har 5-dagarsläsning (utan växelov) plägar man vanligen ha 165 dagar upptagna, i reglementen för andra skoldistrikt 190 dagar o. s. v. Antalet effektiva läsdagar, som alltså kan växla högst väsentligt inom olika skoldistrikt, angives i det för vederbörande skola gällande reglementet. Understiger det verkliga antalet läsdagar det däri angivna — det kan vara 192, men det kan också, som jag visat, vara ett helt annat — och detta anmärkes av vederbörande folkskoleinspektör, kan länsstyrelsen vägra utanordna statsbidraget. Om så sker, inger skoldistriktet ansökan till Kungl. Maj:t om att utan hinder av anmärkta omständigheter erhålla fullt statsbidrag, och därvid förekommer nog ibland, att församlingarna använda formen »av nåd erhålla» eller något liknande uttryck. Nåd ges som bekant, enligt § 26 regeringsformen, endast i brottmål, och inom departementet undviker man därför till och med i reciten av ett skoldistrikts framställning detta uttryck, och i Kungl. Maj:ts beslut i dessa frågor ser man sorgfälligt till, att det icke må förekomma, därför att det betraktas som inkonstitutionellt. Under sådana omständigheter måste jag beteckna det som rätt så pikant, att själva konstitutionsutskottet använder en dylik terminologi.

Utskottet anför vidare: »Att dylika medgivanden kunnat lämnas före 1920 finner utskottet mera naturligt, då ännu ej de skärpta bestämmelser tillkommit, som uppsatts som villkor för utgående av statsbidrag». Detta utskottets uttalande nödgas jag beteckna som oförståeligt. Först och främst finns det intet som helst motiv för att sätta gränsen just vid år 1920. Från och med detta år trädde nämligen inga nya bestämmelser om folkskolans undervisningstid eller om statsbidrags utgående i kraft. Men vidare, om utskottet med sitt uttalande till äventyrs skulle avse de nya författningar om statsbidrag, som trädde i kraft *den 1 januari 1919*, så är att märka, att dessa icke inneburo någon skärpning av de tidigare bestämmelserna. Ty jämväl i den förut gällande förordningen av år 1900, (*beslutad med riksdagen*), var stadgat, att läraren för den fastställda lönen skulle tjänstgöra »minst åtta månader eller 34 1/2 veckor av året *eller den kortare tid, som Kungl. Maj:t på grund av särskilda förhållanden kan medgiva*».

I sak föreligger alltså ingen som helst skillnad mellan den gamla och den nya författningen. Den nya författningen innehåller visserligen föreskriften, att såsom villkor för statsbidrag skall gälla, att »skolan är anordnad i enlighet med gällande föreskrifter», vilket stadgande saknades i den gamla författningen, men denna föreskrift innebär i nu berörda hänseende ingen skärpning, då omedelbart därpå i den nya författningen följer stadgandet, att undervisningen vid skolan skall fortgå minst 8 månader om året, *därest icke Kungl. Maj:t genom särskilt beslut medgivit inskränkning i den sålunda stadgade undervis-*

Ang. riss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

Ang. viss av Kungl. Maj:ts medgiven inskränkning i folkskolans lärotid m. m. *(Forts.)* *ningstiden.* Det synes mig därför, som om utskottet även på denna punkt gjort sig skyldigt till ett misstag.

Nu riktar sig icke utskottets anmärkning mot Kungl. Maj:ts befogenhet, men då de uppgifter, som förekommit i konstitutionsutskottets motivering, äro av den art, jag här påvisat, har jag velat något sysselsätta mig med dem. Utskottets anmärkning gäller själva förfarandet och att det upprepats år efter år. Utskottet har alltså funnit tiden vara inne att *nu* anmärka mot en praxis, som obrutet fortgått sedan år 1907. Men frågan har icke diskuterats enbart under senare år och icke endast vid ett eller ett par utan vid många tillfällen, jämväl inom konstitutionsutskottet, och senast behandlades den av utskottet vid 1927 års riksdag, men då underkändes det framställda anmärkningsyrkandet. När utskottet nu såsom ett led i sin motivering påpekar, att anmärkning i föl reservationvis framställts av sex av utskottets ledamöter, så förefaller det mig, som om utskottet vore på väg att tillerkänna reservationerna i dechargebetänkandet en helt annan betydelse än tidigare varit fallet. Hittills torde man nämligen hava betraktat reservationerna närmast som ett meddelande från utskottet, att bland andra den eller den åtgärden varit föremål för utskottets prövning men icke föranlett anmärkning och följaktligen av utskottet godkänts. Det förefaller mig då mycket egendomligt, att utskottet i en motivering för framställande i år av anmärkning på en punkt, där anmärkningsyrkande i föl underkändes, erinrar om förekomsten av en reservation i fjolårets betänkande och därmed så kraftigt som gärna ske kan markerar utskottets skiftande ståndpunkter.

I den nu framställda anmärkningen framhåller emellertid utskottet, att det synes »oegentligt att Kungl. Maj:t i strid mot en enhällig mening hos skolmyndigheterna medger avknappning i lärotiden», och utskottet tillägger: »Än mer olämpligt synes detta, då det sker genom att sätta ovannämnda centralförbunds kurser i en särskilt gynnad ställning».

I anledning därav ber jag i största korthet få erinra om vissa omständigheter, som måhända kunna i någon mån förklara olika regeringars ställning till denna fråga. I den skolöverstyrelsens utredning av år 1923, som av konstitutionsutskottet åberopas, upptogs i ett sammanhang frågan om alla de olika fortbildningskursernas ställning och skoltidens avkortning. Därvid yttrade sig flera av de hörda myndigheterna om, huruvida centralförbundets nu ifrågavarande kurser borde intaga någon särställning eller om alla fortbildningskurser av vad slag de vara må borde vara likställda. Principiellt uttalade sig de flesta myndigheter för en sådan likställighet, vilken borde så genomföras, att alla kurser förlades inom undervisningstiden. Folkskolans knappa lästid borde icke få avkortas. Men från vissa håll framfördes dock den uppfattningen, att centralförbundets kurser i själva verket på grund av tradition och på grund av sin stora socialpedagogiska betydelse intoge en särställning, som väl motiverade det privilegium, deltagarna i dessa kurser innehade framför dem, som besöka andra kurser.

I fråga om den inverkan på lärarnas deltagande i kurserna, som ett borttagande av befrielsen från återläsningsskyldigheten troddes skola medföra, framfördes skiftande meningar. Somliga av dem, som yttrade sig, ansågo, att kurserna under alla förhållanden skulle kunna påräkna anslutning från lärarkåren, andra befarade, att kurserna skulle förlora i betydelse, och centralförbundet framhöll kraftigt i en särskild skrivelse att kursernas fortbestånd kunde äventyras, ty mycket stora svårigheter skulle komma att möta i fråga om anskaffande av kompetenta föreläsare m. m., därest kurserna förlades till ferierna. Överstyrelsen uttalade sig för sin del obetingat för principiell likställighet mellan skilda slag av kurser men betonade samtidigt, att frågan om kursernas lämpliga förläggning i förhållande till de för lärarna bestämda tjänstgöringstiderna icke kunde anses vara uttömmande klarlagd genom den verkställda ut-

redningen. Såsom det normala borde man jämväl för framtiden räkna med lärarnas frivilliga deltagande i fortbildningskurserna och i så stor utsträckning som möjligt förlägga dessa till ferietid. I vissa fall kunde dock en förläggning av kurserna till annan tid vara berättigad och särskilda åtgärder för att uppmuntra och möjliggöra ett mera allmänt deltagande befinnas erforderliga. Som en utväg för frågans lösning pekade överstyrelsen på en tillämpning på lärarkåren av bestämmelserna i § 15 i det för vissa statens befattningshavare gällande avlöningsreglementet och hemställde, att ärendet för utredning i sådant syfte skulle överlämnas till lärarlöneregleringskommittén. Denna kommitté framlade också i sitt betänkande med förslag till lönerreglering för lärare ett författningsförslag i denna riktning. Deltagare i fortbildningskurs under lästid skulle kunna erhålla full lön och ersättning till vikarie utgå av allmänna medel, alltså ett ekonomiskt ganska vittgående förslag.

Lönenämndens förslag i sin helhet har hittills icke föranlett någon framställning till riksdagen. Och vad speciellt den nu ifrågavarande delen av förslaget beträffar, har den nuvarande departementschefen, sannolikt även de föregående, ansett, att definitiv lösning av denna fråga lämpligen borde uppskjutas att företagas i samband med den förestående löneregleringen och med utfärdande av ändrade statsbidragsbestämmelser. Alltså: för att icke äventyra kursernas fortbestånd — deras stora betydelse vitsordas allmänt — har Kungl. Maj:t i avvaktan på löneregleringen beviljat framställningar om ledighet för lärarna. I medeltal återkomma kurserna vart femte år till samma platser, och några som helst konsekvenser i fråga om andra kurser ha hittills icke visat sig.

Herr talman! Jag tror mig härmed hava klarlagt, att rikets sannskyldiga nytta icke i nämnvärd grad äventyrats, om utskottet även det tjuguförsta året, nu påtalade förfarande tillämpats, lämnat detsamma utan anmärkning.

Herr Svensson, Martin: Som jag i egenskap av ledamot i konstitutionsutskottet varit med om att framställa nu ifrågavarande anmärkning, ber jag att få säga några ord.

Jag behöver ju inte uppehålla mig vid frågans innebörd, då statsrådet själv så vidlyftigt redogjort härför. Vad som förefaller mig vara kärnpunkten, då det gäller ett ställningstagande till denna fråga, är lösningen av denna konflikt mellan skolans krav och det intresse, som här förefinnes, när det gäller deltagandet i dessa frivilliga kurser. Jag håller före, att dessa kurser äro av synnerligt stor betydelse både i allmänhet för skolan och för nykterhetsundervisningen, och att de bland de kurser, som kunna förekomma för folkskolans lärare, böra ställas i främsta planet. Men då man mot detta väger skolans intresse, att den skall kunna följa sitt reglemente och medhinna sina kursplaner, så anser jag, att detta senare åliggande bör ställas före och högre än det andra. Jag har också gjort mig den frågan, om några särskilt svåra olägenheter för anordnande av kurserna komme att uppstå, ifall den förmån för lärarna, varom vi nu tvista, skulle indragas. Jag har den uppfattningen, att så icke behöver bli händelsen. Den frihet från återläsningsskyldighet, som lärarna äga, kan ju för dem verka som en stimulans att komma till kurserna. Men jag tror, att kurserna i och för sig äro så lärorika och så lockande, att lärarkåren ändå skall befinnas villig att i stor utsträckning besöka dem och tillgodogöra sig de föreläsningar, som där hållas. Jag kan inte se, att det är nödvändigt att göra gällande, att lärarna skola vara fria från återläsningsskyldighet, utan jag håller tvärtom före, att saken skall kunna ordnas så att den förlorade tiden återläses. Inom åtminstone landsbygdens skolor kan ju tiden för slutexamen skjutas upp några dagar, och i det fall, då lästiden är så ordnad, som statsrådet omnämnde, och alltså inte utgör mer än fem läsdagar i veckan, går det ju att läsa in den tiden under lördagarna. I städernas skolor är möjlighet till återläsning ännu

*Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)*

*Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.*

(Forts.)

större, därigenom att lärarna kunna göra utbyte av tjänster. Numera förekommer det ju för övrigt ett ganska stort antal lärare, som inte ha fast anställning, och därför bör det inte vara någon svårighet att anskaffa vikarier för kursdeltagare under en kurs, då det inte kan ordnas på annat sätt.

En grupp av reservanter har hållit före, att då utskottet förra året, när det hade frågan uppe, inte framställde anmärkning i detta avseende, bör anmärkning inte heller i år framställas. Men ett konstitutionsutskott av 1928 kan omöjligen vara bundet av den ståndpunkt, samma utskott intog 1927. En och annan av de ledamöter, som 1927 deltog i ärendet, kan under mellantiden ha djupare trängt in i frågan och kommit till en annan och bättre uppfattning. Utskottet har också i år haft en annan sammansättning än utskottet hade 1927, vilket förklarar det olika ställningstagandet. Jag tror dessutom, att ju mera denna fråga dryftas, desto mera märker man, att en mer och mer tilltagande opinion kräver en ändrad praxis i nu ifrågavarande avseende. Anmärkningen är icke riktad speciellt mot den nuvarande innehavaren av statsrådsämbetet utan mot den praxis, som under en lång följd av år tillämpats. Inom lärarkåren själv förefinnes, synes det, en stark mening för en ändring inom hithörande förhållanden. I ett av kårens främsta fackorgan, Svensk läraretidning, finner jag i numret för den 2 maj detta år följande uttalande om den anmärkning vi nu debattera: »För vår del», skriver tidningen, »vilja vi på det livligaste instämma i detta uttalande. Det är på tiden, att denna fråga vinner sin definitiva lösning. Går man vid sakens ordnande förbi alla politiska spekulationer och endast tar ögonmärke på vad sakkunskap och sunt förnuft haft att andraga, ligger spörsmålet rätt enkelt till. Att märka är, att även centralförbundet för nykterhetsundervisning funnit det nuvarande tillståndet ohållbart. Därom vittnar dess framställning till Kungl. Maj:t om en utredning i ett sammanhang angående frågan om skolundervisningens inställande vid lärarpersonalens deltagande i olika slag av utbildningskurser. Ansvaret vilar nu helt på regeringen, som ännu icke till slutlig behandling upptagit centralförbundets snart sju år gamla framställning. Ingen synes oss kunna vara bättre skickad att taga sig an denna fråga och föra den till en god lösning än den nuvarande ecklesiastikministern. Han känner i grunden såväl nykterhetsundervisningens som folkskoleväsendets synpunkter och krav rörande förevarande spörsmål.» Tidningen slutar med dessa ord: »Det vore väl underligt, om inte Kungl. Maj:t nu äntligen efter denna kraftiga påminnelse skulle finna tiden vara inne att bringa reda i de här omnämnda förhållandena.»

Herr talman! På grund av vad jag anfört, anser jag, att goda och grundade skäl förelegat för den anmärkning, konstitutionsutskottets majoritet här framställt.

Herr Thulin: Herr talman! Jag är av rakt motsatt uppfattning mot den, som den siste ärade talaren nu gav uttryck åt, då han menade, att konstitutionsutskottet skulle haft några grundade skäl för den anmärkning, utskottet framställt.

Den siste ärade talaren gjorde gällande, att anmärkningen inte vore riktad mot nuvarande innehavaren av statsrådsämbetet utan mot en långvarig praxis. Är detta riktigt, ber jag om ursäkt, mina herrar, att jag inte kan läsa innantill. Här står det dock i konstitutionsutskottets kläm: »Varemot utskottet funnit följande ärenden vara av beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen anmälas» och slutar utskottet sin hemställan sålunda: »Då förfarandet är efter år upprepats, har utskottet för vinnande av rättelse varit nödsakat att hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Almkvist.» Konstitutionsutskottets majoritet, dit den föregående talaren hör, anser sålunda, att statsrådet Alm-

kvist härvidlag »icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta» eller »icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat». Jag kan inte förstå annat, herr talman, än att konstitutionsutskottet på denna punkt är inne på samma äventyrliga vägar som konstitutionsutskottet varit inne på vid ett par föregående punkter, i all synnerhet den punkt, vid vilken jag i början av debatten under detta plenum uppträdde.

Den föregående ärade talaren angav kärnpunkten vara, att det här skulle gälla en lösning av konflikten mellan skolans krav och de frivilliga kursernas. Jag skulle vilja säga, herr talman, att *det* är inte kärnpunkten i förevarande fråga. Kärnpunkten i den förevarande frågan är, huruvida konstitutionsutskottet har verklig grundlagsenlig rätt att komma fram med en anmärkning av den beskaffenhet, som här föreligger. Det har av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vitsordats, att här är fråga om en 21-årig praxis. Jag får gratulera min kamrat till höger, herr Westman, förutvarande statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet, att han undgått att få anmärkning på en tid, då han var statsråd och chef för detta departement. Jag får i ännu högre grad gratulera en annan här närvarande ledamot av kammaren, herr Olsson, som föregående år undgick en sådan här anmärkning, då konstitutionsutskottet lämnade utan erinran ett fullkomligt likartat förfarande, varpå det nu gör anmärkning.

Jag skall, herr talman, i motsats mot den föregående ärade talaren, inte yttra mig om själva saken. Jag vill inte ge mig in på spörsmålet, huruvida lärarna, som deltaga i dessa kurser, skola ha återläsningskyldighet eller ej. Det är en sak, som enligt min mening, herr talman, inte skall prövas i denna ordning utan den skall prövas i en helt annan ordning. Är det så, att det finus medlemmar av riksdagen, som anse detta förfarande felaktigt, så ha dessa medlemmar av riksdagen att använda sig av den rätt, som står dem öppen att genom motion väcka förslag och bringa denna fråga under riksdagens prövning, då således riksdagen får tillfälle att på ett helt annat sätt än vad nu är möjligt uttala sig om vad riksdagen anser riktigt i denna fråga. Det är en bakväg, såvitt jag förstår, herr talman, att på detta sätt få en diskussion till stånd i en fråga, som skall prövas av ett annat utskott än konstitutionsutskottet. Jag fränkänner konstitutionsutskottet varje sakkunskap på det särskilda område, som anmärkningen behandlar. Då föregående år anmärkning gjordes av en ledamot i konstitutionsutskottet på denna punkt och denna anmärkning inte vann konstitutionsutskottets gillande, utan anmärkningen avisades av konstitutionsutskottets dåvarande majoritet, rådde jag honom att väcka motion. »Vill du ha den här frågan fram till nästa riksdag, så väck motion; det är den riktiga vägen», sade jag. Han väckte inte motion. Jag vet inte, om han försummat sig eller om han tyckte att det var trevligare att få upp frågan på annat sätt i år! Nu har han i alla fall fått majoritet i utskottet. Detta är ju onekligen ett haltande hit och ett haltande dit, som på intet sätt är ägnat att stärka konstitutionsutskottets auktoritet.

Det skulle inte överraska mig, herr talman, ifall nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet eller en blivande chef för ecklesiastikdepartementet, innan denna fråga i behörig ordning behandlats av riksdagen, helt och hållet lämnar åsido de välvilliga påpekningar, som kommit i form av en konstitutionsutskottets anmärkning ifrån 11. säger elva, ledamöter av denna riksdag.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag har i sak ingenting att invända mot den hållning, som reservanterna intagit till detta spörsmål. Hade jag deltagit i utskottets behandling, så hade jag nog kommit till samma uppfattning som förra gången frågan behandlades, nämligen att man inte skulle göra någon an-

*Ang. viss av
Kungl. Maj:ts
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)*

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

märkning. Jag kan också gärna erkänna att herr Thulin hade rätt i att ett utskott sådant som konstitutionsutskottet säkerligen inte gagnar sin egen auktoritet genom att det ena året säga ett och det andra året ett annat i samma spörsmål. Men — nu kommer men-et: det var inte för detta jag begärde ordet och inte heller för att instämma med herr Thulin däri, att konstitutionsutskottet inte inrymmer någon sakkunskap, vare sig det gäller nykterhet eller skola — jag tror, att i båda dessa frågor finns det vederbörlig sakkunskap tillgänglig — utan jag anhöll om ordet, därför att jag ännu en gång ville inlägga en bestämd gensaga gentemot de underliga principer, som konstitutionsutskottets förutvarande värderade sekreterare och numera ledamot herr Thulin gjorde gällande i fråga om granskningsförfarandet. Det skulle vara ganska intressant att från den förutvarande sekreteraren i detta grundlagsvårdande utskott erhålla clara verba och klara besked, beträffande vilka statsrådshandlingar och vilka statsrådsprotokoll konstitutionsutskottet inte får granska och vilka det får nådig rätt att granska. Finns det verkligen vissa beslut och vissa protokoll från regeringen, som vi inte ha grundlagsenlig rätt att lägga oss i? Jag anhåller för min egen bättre kunskaps skull att erhålla nödig undervisning i det spörsmålet.

Herr Thulin var vidare inne på att man kunde använda motionsvägen för att få en ändring i praxis. Då skulle jag vilja fråga herr Thulin: Kan det inte hända, att en 21-årig praxis kan vara felaktig? Den kan vara fullkomligt riktig, men den kan också vara felaktig. Varför skall då inte konstitutionsutskottet ha rätt att granska en sådan praxis och titta på regeringens handlingar i förekommande fall?

På tal om motionsvägen, så erkänner jag för min del, att jag liksom herr Thulin anser att detta granskningsförfarande har i viss mån överlevat sig självt, men det finns gunås föreskrivet i själva grundlagen, så vi komma inte ifrån det utan vi äro tvungna att tillämpa det. Då skulle jag emellertid vilja hemställa till min vän Thulin att gå just den av honom rekommenderade vägen att inte här i kammaren klaga över att vi ingå på denna granskning, som vi ha grundlagsenlig skyldighet till, utan följa motionsvägen och begära, att hela förfarandet fullständigt inställes. Jag vill tillägga, att jag har ingen nämnvärd antipati mot en framstöt i den riktningen.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag är naturligtvis ense med en föregående talare i det avseendet, att ett konstitutionsutskott 1928 inte kan anses på något som helst sätt bundet av den ståndpunkt, som föregående konstitutionsutskott ha intagit i liknande fall. Den saken är ju alldeles självklar, att varje års konstitutionsutskott bedömer frågorna med hänsyn till den sammansättning, som utskottet har, och den uppfattning dess ledamöter hysa. Men å andra sidan är det väl inte orimligt att ifrågasätta, att ett så förnämligt utskott som konstitutionsutskottet försöker att bevara en viss kontinuitet i sitt handlingssätt och bevara och fullfölja den tradition, som det skapat. Emellertid vill jag för min del säga, att ur dessa synpunkter kan jag inte se, att vad som tilldragit sig sedan föregående års riksdag är av den beskaffenhet, att det kan motivera en annan hållning från konstitutionsutskottets sida än vad som tillföre under många, många år har varit praxis.

Jag har såsom ordförande i Centralförbundet för nykterhetsundervisning, som har att anordna dessa kurser, delvis med bidrag av staten, en ganska lång erfarenhet av allt det arbete och allt det besvär man varje år har med att göra framställningar för varje särskild kurs om befrielse för lärare från återläsningskyldighet, ifall de delta i dessa kurser. Alla vederbörande Kungl. Maj:t — det måste jag till min glädje konstatera — ha utan hänsyn till politisk ståndpunkt i övrigt alltid bifallit dessa framställningar, och jag kan

tillägga att det i regel skett emot de myndigheter, som yttrat sig över framställningarna; domkapitel, biskopar och prostar ha avstyrkt på det bestämdaste, men Kungl. Maj:t har bifallit, och det håller jag dessa vederbörande regeringar räkning för att de gjort, med hänsyn till den mycket gagnande uppgift, som dessa kurser ha och som de även i sin verksamhet sökt befrämja. Det gäller ju det slag av nykterhetsverksamhet, varom alla tyckas vara eniga utan hänsyn till sin ställning till restriktionssystem med alla dess olika bestämmelser. Den säkraste grund, på vilken man skall bygga för att få vårt folk nyktert, är upplysningens grund, och dessa kurser ha ju till uppgift att befrämja upplysningen på alkoholproblemets område. I det fallet är det klart, att om det skall bli något bevänt med en upplysningsverksamhet, bör den bedrivas bland det unga, uppväxande släktet, det, som skall bilda framtidens Sverige. Det är lärarkåren, som har denna fostrargärning till sin uppgift, och då är det klart, att lärarna böra bli på bästa sätt skickade för denna sin upplysningsverksamhet. Tyvärr äro emellertid inom vida kretsar, även inom lärarkåren, uppfattningen och insikterna på detta område rätt så bristfälliga och inte fullt tillfredsställande. Det är ur dessa synpunkter, som jag anser, att det skulle vara att beklaga, ifall den anmärkning, som är gjord från konstitutionsutskottets sida, nu skulle vara inledningen till ett avbrott i den praxis, som hittills följts, eller komma att försvåra möjligheterna för lärarna att delta i de kurser det här är fråga om. Jag hoppas, att intill dess man får ändrade bestämmelser, som gör det möjligt att få ordning på dessa frågor på det sätt, som Centralförbundet för sin egen del länge känt behov av, vilket förbundet även givit uttryck åt genom sina framställningar till Kungl. Maj:t, att intill dess denna ändring skett, den nuvarande praxis måtte få följas.

Jag vill också begagna tillfället, att vända mig till regeringens här närvarande representant med en hemställan — i det fallet instämmande med vad en föregående ärad talare uttalade — att regeringen måtte, så fort förhållandena det medge, komma med sådana förslag till ändringar i gällande bestämmelser, att man må slipa ifrån allt detta besvär, som årligen återkommer, med dessa för varje kurs skeende framställningar, så att man kan få det ordnat på annat sätt. Jag har tänkt mig, att den enklaste vägen vore, att man utsträckte lärarnas tjänstgöringsskyldighet med så lång tid, att inom den samma rymdes, låt oss säga, en vecka, som skulle få användas för beivrande av kurser, och i händelse lärarna inte beivrade några kurser, hade de i stället undervisningsskyldighet i skolorna. Då behöfde inte något ämne i folkskolan bli skjutet åt sidan, utan det utrymme, som behöfdes på skolschemat, skulle finnas, men lärarkåren skulle ha möjlighet att inom ramen för den sålunda bestämda lärotiden få disponera en vecka för sin egen ytterligare utbildning och förkovran för sin fostrargärning. Ville inte lärarna begagna sig av detta, så skulle samhället ta deras arbete i anspråk på det sättet, att de i stället finge fortsätta undervisningen i skolan. Det är möjligt, att man inte kan vidta en sådan åtgärd annat än i samband med lönereglering, och en lönereglering för lärarkåren är, som herrarna veta, mycket starkt på tal. Då synes det mig emellertid vara ett lämpligt tillfälle att åstadkomma sådana bestämmelser, att man inte skall behöva gå in till Kungl. Maj:t för varje gång med framställningar av sådan beskaffenhet, vilket nu föranlett anmärkning på sätt som skett från konstitutionsutskottets sida.

Herr Thulin: Herr talman! Herr Vennerström frågade mig, vilka ämnen i statsrådsprotokollen jag ansåg, att man överhuvud taget kunde få anmärka på. På det vill jag svara, att jag anser hela detta granskningsförfarande vara något, som snarast möjligt bör avskaffas. Jag har givit uttryck åt den upp-

*Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)*

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

fattningen vid föregående tillfällen, jag har givit uttryck däråt i en motion om införande i riksdagsordningen av bestämmelser om dagordningsinstitut, som jag väckt i år, och där jag tillsammans med några andra av kammarens ledamöter utförligt angivit de i ögonen fallande brister, varmed det nuvarande granskningsinstitutet är förknippat. Det är ju alldeles klart, att ifrån dessa utgångspunkter finner jag, att man inte kan ta upp till anmärkning sådana ärenden, som behandlas i de punkter vilka jag angripit i dag, första och sjätte punkterna. Beträffande de andra punkterna har jag inte deltagit i behandlingen av dem, varför jag inte kan säga, huruvida jag skulle ha biträtt anmärkningarna eller ställt mig avvisande. I de förstnämnda två punkterna anser jag fortfarande — herr Vennerström må säga vad herr Vennerström vill — att konstitutionsutskottet är inne på sådana konstitutionella äventyrligheter, som konstitutionsutskottet, i den mån det är angeläget om sin auktoritet, skulle ha undvikit att ge sig in på.

Det framhölls av den föregående ärade talaren, herr Kvarnzelius, att konstitutionsutskottet av år 1928 givetvis inte är bundet av konstitutionsutskottet 1927. Nej, naturligtvis inte. Majoriteten växlar ju inte bara från år till år eller från dag till dag; ibland växlar majoriteten från timme till timme, så pass osäker kan man vara på majoriteten. Herr Vennerström, som själv sitter i konstitutionsutskottet, är ju inte obekant med den saken. På grund härav få dessa konstitutionsutskottets anmärkningar något i hög grad godtyckligt över sig, i all synnerhet, då det är 11 röster mot 9 och det alltså står och väger. Det behövs bara, att en ledamot reser sig och går från sin stol och att en annan intar platsen, så kanske det går i rakt motsatt riktning. Det är detta som gör, att jag måste anse hela det granskningsförfarande, som konstitutionsutskottet utövar och som inte slutar i någonting annat än att första kammaren lägger en gjord anmärkning till handlingarna utan möjlighet att uttala sig, om anmärkningen är riktig eller felaktig, vara icke så litet löjväckande.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottsbehandlingen av förevarande ärende och skall inte heller yttra mig angående detsamma. Men det har inträffat nu — jag tror för fjärde gången — att en av ledamöterna i konstitutionsutskottet har fallit konstitutionsutskottet i ryggen och undergrävt dess auktoritet, om jag så får säga. Om jag inte i en eller annan punkt missförstod honom, så menade han, att konstitutionsutskottet 1928, som han uttryckte sig, inte hade någon anledning att gå ifrån den praxis vis-à-vis anmärkningar, som sedan lång tid har tillämpats. Nej, det har ingen anledning därtill. Konstitutionsutskottet har fullföljt den utskottet av grundlagen ålagda granskningsskyldigheten. Huruvida anmärkningen som sådan är bärande eller inte, är en annan sak. Men man har inte rättighet att, som herr Thulin gjort, gång på gång — och detta förmenar jag har varit anledningen till herr Thulins uppträdande — plädera för en motion, som man väckt, som till på köpet är för länge sedan behandlad och avgjord. Här är det fråga om en anmärkning, och att då dra in andra saker, som inte höra hit, i misstänkliggörande syfte, det anser jag för min del att jag har både rättighet och skyldighet att protestera mot. Herr Thulins yttrande var helt enkelt från början till slut ett pläderande för hans egen motion, men den är avgjord och hör inte hit. Nu ha vi att behandla punkt för punkt i detta betänkande, men vi böra inte komma in på allmänna åsikter om konstitutionsutskottets granskningsrätt.

Herr Stendahl: Med anledning av herr Kvarnzelius' skissering av hur man lämpligen skulle kunna lösa den här omtalade svårigheten skulle jag vilja till-

låta mig att komma med ett annat uppslag, som går efter helt andra linjer än dem, som den ärade talaren lade upp. Det förslag, som jag för min del skulle vilja ifrågasätta, om det inte skulle kunna tagas under omprövning och eventuellt leda till efterrättelse, vore att man förlade dessa kurser, vilkas nytta, under förutsättning att de skötas på ett förståndigt sätt, ingen bestrider, till någon av de veckor, under vilka lärarepersonalen har sin semester. Om jag inte har alltför dåligt minne, är ju denna semestertid jämförelsevis rikligt tilltagen. Jag tror att det är mellan tre och fyra månader om året. Det förefaller mig alltså, som om man med litet god vilja möjligen skulle kunna hitta någon vecka under denna semestertid, varunder kurserna kunde hållas.

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

Herr **Bergman**: Herr talman! Denna anmärkning är ett synnerligen typiskt exempel på hur man i det politiska livet kan sila mygg och svälja kameler. Här anmärker man på ett statsråd för att statsrådet har tillrätt Kungl. Maj:t att medge folkskollärarna rätt att få räkna av ett par dagar på sin undervisning för deltagande i en för deras levnadskall betydelsefull kurs, som kanske återkommer inom resp. län, som statsrådet meddelade, i medeltal vart fjärde eller femte år. Men i fjol var riksdagen färdig att utan vidare omständigheter uttala sig för att man skulle få använda 15 à 20 dagar av ett läsår till idrottsliv och friluftsliv, och att dessutom uttala sig för en del åtgärder, som skulle ta bort ytterligare åtskilliga dagar från undervisningen i de högre skolorna. Ifall man räknar efter vad alltsammans detta kommer att göra, när det kommer till utförande i verkligheten, så blir det ungefär tre kvarts eller kanske nära en månads minskning. Samtidigt förkortade man realskolan från 6 till 4 år men sade icke desto mindre ifrån att den icke fick komma till sämre resultat än den nuvarande, och så — efter alla dessa beskränningar — förklarade man att det skulle hädanefter bli lugn och samling och intet jäkt i undervisningen o. s. v. Det är verkligen kameler i jämförelse med de obetydliga myggor, som det här är fråga om. Men det var riksdagens majoritet med om, och nu vill man, att riksdagen skall företaga en stor Haupt- und Staatsaction enligt paragraf 107 regeringsformen emot ecklesiastikministern, därför att han medgivit, att man vart femte år kunde få ge lov åt skolbarnen för ett par tre dagar. Jag är visst inte blind för att det kan innebära en viss fara, om det göres dylika anspråk för den ena kursen efter den andra, och att det kan vara svårt att avväga vad som bör medgivas och avvisas. Men det har ju anvisats åtskilliga vägar för att lösa det problemet. Nyss var herr Kvarnzelius inne på den frågan, och det finns också några antydningar i de uttalanden, som gjorts av skolöverstyrelsen och av Centralförbundet, så att den frågan bör icke vara omöjlig att lösa. Det är emellertid ett problem för sig, som jag hoppas måtte bli löst snart nog.

Här är det emellertid fråga om att ta statsrådet för huvudet för att han följt en praxis, som alla statsråd i hans ställning i över 20 år ha tillämpat och som konstitutionsutskottet senast i fjol med stor majoritet — mot dåvarande anmärkare — förklarade sig gilla. Man kan väl inte begära att, då en sådan anmärkning, gjord i fjol från något håll i konstitutionsutskottet, endast samlade 6 röster, under det 14 ledamöter av utskottet funno att statsrådet handlat riktigt, ecklesiastikministern därav borde dragit den slutsatsen att han bort följa denna lilla minoritets i stället för den stora majoritetens anvisning. Men det är just vad man nu begär. Konstitutionsutskottet tar statsrådet för huvudet i år för att han följt konstitutionsutskottets egen anvisning i fjol. Det förefaller mig vara rena orimligheten. Jag kan för min del ingalunda inse att detta är en befogad anmärkning, och jag tycker för övrigt som åtskilliga föregående talare, att när granskningen av statsrådsprotokollen ger sig in på sådana petitesseer, som hela denna fråga är, blir den ett formskärer, som är allt annat än vad de

Ang. viss av Kungl. Maj:t medgiven inskränkning i folkskolans lärotid m. m. som grundlagen gjorde torde ha åsyftat med konstitutionsutskottets granskning av den verksamhet, som statsråden utöva.

(Forts.) Herr **Ekman, Karl Johan:** Herr talman! Jag har under många år varit ledamot av konstitutionsutskottet, och jag har under denna tid fått det intrycket, att den granskning, som sker i konstitutionsutskottet, är av stor och bestående betydelse för vår författning, för förhållandet mellan riksdagen och Kungl. Maj:t och för hela vårt offentliga liv. Det är visserligen sant, att man från början inte hade tänkt sig att konstitutionsutskottet i sin granskning skulle alltför mycket ingå i mindre detaljer utan mera bedöma regeringens handlingar i allmänhet, men erfarenheten har visat att så numera inte låter sig göra, och sedan lång tid tillbaka har konstitutionsutskottets granskning huvudsakligen gått ut på att göra anmärkningar i detaljfrågor. Detta har också sin stora betydelse, ty genom den granskning, som sker av statsrådsprotokollen i detalj, kommer man underfund med regeringens allmänna läggning och tendenser, och de anmärkningar, som på en eller annan punkt kunna göras, bli ofta ett uttryck för konstitutionsutskottets och riksdagens uppfattning av regeringens handlingssätt i vidare hänseenden än anmärkningen gäller. Jag menar således att en anmärkning, som berör en kanske, som det synes, obetydlig detalj, dock kan ha en innebörd, som sträcker sig långt därutöver.

Nu har det sagts, att det är besynnerligt, att konstitutionsutskottet i år kan ha kommit till en annan uppfattning i denna fråga än det gjorde i fjol. Jag har varken i år eller i fjol varit medlem av konstitutionsutskottet, men det förefaller mig ganska naturligt, att utskottet har kunnat nu inta en annan ståndpunkt än förut. Det är inte sagt att en anmärkning, som framföres av ett mindre antal av utskottets ledamöter, genast slår igenom. Därtill kommer att verkligen någonting nytt har kommit emellan. Sedan riksdagen 1927 behandlade denna fråga och konstitutionsutskottet då ställde sig avvisande till anmärkningen, har ju frågan på nytt förevarit i regeringen, och skolöverstyrelsen har, trots det att 1927 års konstitutionsutskott ogillade anmärkningen, likväl vidhållit sin uppfattning från 1923, att någon inknappning i lästiden inte bör få förekomma. Detta skolöverstyrelsens *förnyade* bestämda ståndpunkts-tagande mot en fortsättning på den av Kungl. Maj:t inslagna vägen måste tillmätas stor betydelse. Därtill kan ju erinras, att när myndigheterna förra gången, 1923, yttrade sig, så var det inte mindre än 31 folkskoleinspektörer, 10 domkapitel och 20 länsstyrelser, som bestämt avstyrkte varje förkortning av lästiden för nu ifrågavarande ändamål. Vidare är det väl otvivelaktigt, såsom också skolöverstyrelsen påpekar, att utbildningskurser förekomma inte blott i detta speciella ämne utan i en mängd andra ämnen och att dessa kursers antal är i stigande.

Man frågar sig då: varför skola nykterhetskurserna intaga en särskild gynnad ställning framför alla andra kurser, som äro lika behöfliga för undervisningen i skolan? Det är ett ohållbart system att på det sättet gynna en kurs på de andras bekostnad. Jag vill också påpeka en annan sak, och det är, att i början av nykterhetsrörelsens framträdande var man naturligtvis angelägen om att sprida upplysning. Folkets breda lager hade kanske inte till fullo fattat innebörden av nykterhetsrörelsen och dess fördelar, och det är givet, att man var särskilt angelägen om att inrikta upplysningen just på den punkten. Men jag skulle nästan tro, att folk i allmänhet nu i stort sett har ganska väl fattat innebörden av strävandena att verkligen försöka åstadkomma större nykterhet och sedlighet bland vårt folk. Däremot är det nu åtskilligt annat, som gör, att man måste fästa avseende även vid åtskilliga andra kurser, som betingas av den nya undervisningsplanen och som kunna ha fullt lika stort berättigande som dessa nykterhetskurser. Slutligen bör ihågkommas, att efter

1927 års beslut i frågan om läroverksreformen, enligt vilket i stor utsträckning den sexåriga folkskolan skall bli bottenskola för läroverken, gäller det mera än förut att tillvarata undervisningstiden uti folkskolan. Den erkännes av alla vara alltför knapp för att folkskolan skall kunna utbilda sina elever på det sätt, som är nödvändigt, om folkskolan verkligen skall kunna uppbära den högre undervisningen. Det är än mer angeläget nu, menar jag, efter 1927 års beslut i läroverksfrågan att tillvarata tiden i allra största möjliga utsträckning än det var förut. När man nu finner, att Kungl. Maj:t fortgår i den gamla trallen utan att akta på dessa tidens tecken, så tycker jag det är ganska befogat, att utskottet gör anmärkning just på denna punkt. Det förhåller sig nog ej så, som herr Thulin trodde, att man inte skulle vara berättigad att rikta en anmärkning mot statsrådet i syfte att komma åt ett system. Det har länge varit praxis inom riksdagen och inom konstitutionsutskottet att, när man vill försöka bryta en gammal praxis, som man finner vara felaktig, eller som man finner numera icke äga samma berättigande som förr, rikta en anmärkning mot det statsråd, som bär ansvaret för det senaste beslutet, för att få systemet brutet. Det är alls icke något misstroendevotum mot statsrådet personligen, utan det är systemet som åsyftas. Man kan finna en ändring nödvändig, även om den föregående praxis kanske på sin tid varit befogad. Herr talman! Jag kan ur dessa synpunkter ej annat än instämma i den anmärkning, som har blivit gjord.

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

Häri instämde herr Sandegård.

Herr statsrådet **Almkvist**: Ja, herr talman, det förefaller mig rätt egendomligt, att man i det här sammanhanget nästan drar upp en skoldebatt och kommer in på helt och hållet ovidkommande områden. Här gäller det ju inte, huruvida utskottet äger befogenhet eller icke att framställa anmärkning mot, vad det tror vara ett system, utan i stället huruvida sådana omständigheter hava tillkommit sedan ärendet sist behandlades av konstitutionsutskottet, att det kan finnas motiverat, att utskottet i år gör anmärkning, då sådan tidigare icke blivit framställd. Den siste ärade talaren har ju själv under en lång följd av år tillhört utskottet och därvid upprepade gånger deltagit i behandlingen av denna fråga, men han har då icke funnit anledning till anmärkning. Jag hyser den uppfattningen, att utskottet, om det tidigare haft sin uppmärksamhet fäst på något, som det betraktar som system, och då underlåter att anmärka på detsamma, men vid en påföljande riksdag framställer anmärkning, vid detta senare tillfälle bör kunna påvisa, att speciella skäl därtill föreligga, så att ej konstitutionsutskottets bedömande kan huvudsakligen betecknas såsom en omotiverad svängning i uppfattningen. Jag trodde mig hava framhållit i mitt första anförande, att det principiellt sett icke råder någon skiljaktig uppfattning därom, att kurser av skilda slag skola likställas, men jag ville jämväl låta förstå, att jag ansåg, att utskottet bort undersöka vilken inverkan ett frångående av praxis på ifrågavarande område skulle ha. Beträffande de nuvarande kurserna hade, enligt min uppfattning, olika regeringar kommit till det resultatet, att kursernas fortbestånd kunde äventyras, och då man ansett att det här var fråga om ett provisorium, som skulle upphöra i och med detsamma att en lönereglering genomfördes, och denna lönereglering för varje år som går rycker allt närmare och närmare, så fann Kungl. Maj:t ingen anledning att 1927, då löneregleringen stod närmare än 1926, vägra ett bifall till den av Centralförbundet gjorda framställningen. Den omständigheten, att skolöverstyrelsen nu avstyrkt densamma, behöver ej tilläggas någon avgörande betydelse, eftersom detta avstyrkande icke stöddes av särskilda skäl, och eftersom skolöverstyrelsen alltjämt avstyrkt ansökningarna, sedan denna fråga bragts

*Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lästid m. m.*

(Forts.)

under närmare omprövning. Jag måste vidare framhålla, att om konstitutionsutskottets anmärkning av riksdagen godkännes, innebär detta, att det provisorium, som man ansett vara angeläget att orubbat uppehålla till dess att löneregleringen genomförts, nu upphör, och då komma sannolikt ock de av Centralförbundet anordnade kurserna att i väsentlig grad inskränkas.

Här har herr Ekman motiverat sin anslutning till konstitutionsutskottets anmärkning huvudsakligen därmed, att folkskolans lästid ej tål vid någon avknappning. Jag vill i anledning därav erinra honom om, att den frågan i dess nu föreliggande inskränkta omfattning mycket väl tål att diskuteras. Jag erkänner visserligen att folkskolans lästid nu är så kort, att den ej bör avknappas, men jag kan det oaktat ej tillmäta några få dagars ledighet, återkommande i medeltal vart fjärde år, en så avgörande betydelse, att Kungl. Maj:t enbart för den skull, om Kungl. Maj:t ur andra synpunkter finner sig böra bifalla Centralförbundets här ifrågavarande framställningar, skulle fatta beslut i motsatt riktning.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag ber att på interpellanternas vanliga sätt få tacka min vän herr Thulin för hans svaromål, men jag ber också att enligt interpellanternas vanliga metod få beklaga innehållet i interpellationssvaret. Jag är överens med min vän herr Thulin därom, att hela denna granskning är en ganska gammal och förlegad historia. Jag är överens om att § 107 är ett gammalt rostigt muskedunder och även överens med honom därom, att ett dagordningsförfarande skulle vara av en ganska stor betydelse. Men, herr Thulin, vad herr Thulin och jag på dessa punkter tycka, det är vår egen privata personliga mening. Vi hava såsom granskare enbart den skyldigheten att hålla oss inom gällande svensk grundlag, och inom svensk grundlag finnes det inga regeringsärenden mig vederligt undantagna från utskottets rättighet och även skyldighet att granska regeringshandlingarna in summa. Det gör, att varje annan grundlagstolkning enligt min bestämda mening är fullkomligt stridande mot grundlagen.

Sedan ber jag ock att ytterligare få tillägga, att jag för min del i egenskap av utskottsledamot ej alls är angenämt berörd därav, att denna anmärkning kommit till stånd. Den ger nämligen regeringen en alldeles för billig seger, och den ger vårt värderade statsråd herr Almkvist ett alldeles för billigt tillfälle att giva utskottet några välplacerade stötar för att det rusat iväg i ogjort väder och skadat sin egen auktoritet.

Sedan talade herr Bergman om, att utskottet silar mygg och sväljer kameler. Jag erkänner, att detta här var en frisinnad mygga, som utskottet silade, en mygga, som sannerligen icke biter ihjäl någon regering. Men jag ber att yttermera få fråga herr Bergman: var finnes den frisinnade kamelen, som vi glömt bort? Det vore ganska bra att få tag på den.

Herr Thulin: Jag tillåter mig att yttra ännu några ord. Utskottets ärade ordförande gjorde gällande, att jag skulle ha fallit konstitutionsutskottet i ryggen med mitt uppträdande i dag och, som jag tror han sade, inte mindre än fyra gånger använt tillfället till att agitera eller plädera för en motion, som jag väckt. Det vill jag påstå, herr talman, icke är riktigt. Jag har inte fallit i konstitutionsutskottets rygg. Tvärtom har jag uppträtt med så blanka vapen som överhuvud taget gärna är möjligt. Jag har gått öppet till väga. Därigenom att jag väckt motion beträffande ministersvarigheten är min ståndpunkt i frågan på förhand känd. Det kan därför ej alls sägas, att jag fallit utskottet i ryggen. Det varken vill eller önskar jag göra. Jag måste göra gällande, att jag ej kan finna mig i att här taga emot anvisningar, även i mycket vänskaplig form och även om de skulle komma från utskottets ärade

ordförande, om vad jag bör yttra mig om i kammaren. Jag har full rätt att yttra mig om vad som inom riksdagen förekommer och har även full rätt att använda de tillfällen, som jag finner lämpliga för att belysa hur rätt jag har i avseende på den uppfattning om ministeransvarighetsinstitutet, som jag tidigare gjort gällande här inom riksdagen.

Sedan kommer jag till min vän herr Vennerström där borta på andra sidan av salen. Herr Vennerström påstod, att vi hava rätt att ha privata uppfattningar om innebörden och värdet av 107 § regeringsformen, men att vi ej få göra dessa uppfattningar gällande, utan det gäller bara att se till, att grundlagen blir efterlevd. Han har hela tiden i dag, mina herrar, talat om konstitutionsutskottets skyldighet att göra anmärkningar. Häri har han fullständigt misstagit sig. Vi ha ingen skyldighet att göra anmärkningar. Det står tvärtom i § 107: »— äge då utskottet att sådant tillkännagiva för riksdagen.» Vi ha full rättighet att pröva, om en anmärkning skall göras eller ej. och vidare är förutsättningen den, att vederbörande statsråd skall i sina »rådslag om allmänna mått och steg» hava »icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med övöld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat». Vad jag har gjort gällande här är, att dessa bestämmelser icke äro tillämpliga i förevarande fall. Grundlagsenligheten är sålunda på min sida och ej på deras, som gjort anmärkningen.

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.

(Forts.)

Herr Winberg: Ju längre man åhör denna dechargedebatt, dess svårare får man att avgöra, huruvida det är vederbörande statsråd, som sitter på de anklagades bänk, eller om det är konstitutionsutskottet. För min del har jag under senare delen av debatten fått den bestämda uppfattningen, att det är konstitutionsutskottet, och detta är väl ändå en något egendomlig konsekvens av det granskningsuppdrag, som utskottet har vis å vis regeringen. För min personliga del tillät jag mig redan för en 3, 4 år sedan i denna kammare framhålla, att det sätt, på vilket konstitutionsutskottet numera går tillväga vid fullgörandet av sitt granskningsuppdrag, är så långt ifrån ägnat att stärka utskottets prestige, att det, om det fortsätter länge, fullständigt undergräver denna prestige. Och vad som sedan har inträffat har sannerligen ej givit anledning att ändra något i detta mitt uttalande. Här står man upp den ena gången efter den andra från utskottsledamöternas sida och förklarar: den anmärkningen är visserligen ej något misstroendevotum mot vederbörande statsråd, utan den skall utgöra ett slags välvillig fingervisning för densamme om hur han skall förfara i framtiden. — Ja men, mina herrar, det är väl ändå rena vansinnet att å ena sidan säga, att det visst ej är något misstroendevotum mot vederbörande statsråd, men å andra sidan tillgripa § 107, som tydligt och bestämt talar om att vederbörande statsråd skall hava »icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta». När nu herr Vennerström och övriga tyckas vara överens om, att den här § 107 är ett mycket otympligt muskedunder, så förvånar det mig bara, att herrarna komma jämt och ständigt dragande med detta otidsenliga muskedunder alldeles onödigt. Jag är av samma uppfattning i det avseendet, som en talare förut givit uttryck åt. Det är inte på grund av någon särskild omtanke om den nuvarande regeringen eller någon regering över huvud som jag talar. Jag anser, att alla regeringar skola hållas efter och det mycket bestämt, men, ser ni, på detta sätt blir det, som man här uttryckt det, så, att här står regeringen som segrare, som den fullkomligt snövitade parten, och jag är fullkomligt övertygad om, att denna regering såväl som alla andra regeringar har gjort synnerligen fula saker, men det få vi aldrig reda på. Det är ur den synpunkten, som jag menar, att, om man låter det hela utveckla sig på detta sätt, så blir det bara en parodi, som ingen människa tar på allvar. Konsekvensen och resultatet blir, att man ej kunnat komma på denna regering med

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

några egentliga felsteg, utan man har plockat ihop en del saker, som egentligen ej hört under konstitutionsutskottets domvärjo, och gjort anmärkningar därav, men någon anmärkning enligt § 107, som skulle ha varit fullt befogad, har man — med undantag möjligtvis för ett par tre punkter — ej kommit med. Om man går tillväga på ett sådant sätt kan man aldrig bli av med en sådan regering, ty då framstår den ju såsom så fullkomlig, att den kommer att sitta i evighet!

Nu säger herr Vennerström: ja, det må vara alldeles riktigt, men vi ha att hålla oss till grundlagen; så och så skola vi göra. Det är redan påpekat av herr Thulin, att det ej är en order från grundlagen, att konstitutionsutskottet *skall* komma med så och så många anmärkningar per år. Men utskottet anser visst självskrivet, att om regeringen ej får en 7 eller 8 anmärkningar så har utskottet ej fyllt sitt värv. Det kan dock tänkas, att utskottet något år ej finner anledning till någon åtgärd vare sig enligt § 106 eller § 107, men utskottet skulle antagligen anse det vara något mycket nedsättande att nödgas komma till riksdagen med något sådant! Man förutsätter väl också, att även om grundlagen föreskriver, att, där anledning föreligger, utskottet bör komma med anmärkningar, alla personer och institutioner, som få ett viktigt värv sig ålagt och ej minst det grundlagsvårdande utskottet, skola hava en sådan urskillningsförmåga, så att de kunna hålla sig till sådana saker, som grundlagsstiftaren avsett, när han talar om de gärningar från regeringens sida, som kunna och skola bliva föremål för anmärkningar enligt den och den paragrafen. Men enligt min mening är det knappast så, att utskottet gör vare sig riksdagen eller svenska folket någon nytta med att på detta sätt sväva ut och vilja giva välvilliga anvisningar till regeringen om hur den i sin politik för framtiden bör förfara — samtidigt som man säger, att denna anmärkning ej är förestavad av något misstroende mot vederbörande statsråd. Det hela börjar bli fullkomligt omöjligt att få fram någon mening ur.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det var en man, som sade till mig i går, att jag egentligen vore i samma fördömelse som den nuvarande ecklesiastikministern. Jag protesterade bestämt emot någonting sådant, ty när den här saken i någon mån tangerade mig, då var det väl egentligen de 6 reservanterna, som voro i fördömden; de gingo nämligen till botten, såvitt jag fattade saken riktigt. Emellertid ha de nu räddats inte bara till livet utan också till äran, och det är på grund därav, som jag ber att få säga ett par ord. Jag tänker inte på något vis försöka beröva dem livet men däremot gärna något av äran, och det tycker jag kan vara tillräcklig anledning för en man att gripa in i den här debatten. Jag tänker vara djupt saklig. Och då herr Karl Johan Ekman gjort sig till målsman för den syn, som ligger bakom konstitutionsutskottets slutyrkande, och då jag misstänker, att de synpunkterna komma att gå igen även ett annat år efter att nu ha gått igen under så många år, kan det vara bra att vid sidan av att söka minska de goda sexmännens ära också i någon mån söka avliva detta spöke, som så här ständigt går igen.

Vad är nämligen bakgrunden för det hela? Det är ju skolöverstyrelsens yttrande. Och skolöverstyrelsen för sin del söker att lägga en säker grund för vad den har att säga genom att gå så långt tillbaka som till 1923 och hänvisa till en utredning, som då gjordes. Om jag ville vara kort och god, skulle jag säga, att den utredningen ingen som helst betydelse har för den fråga, som det här närmast gäller — på så sätt, att den skulle kunna utgöra någon ledning för ett ståndpunktstagande i frågan. De myndigheter, som den gången hördes, hade mycket svårt att uppfatta vad remissen egentligen innebar, och därigenom kommo också svaren att gå i vitt skilda riktningar. Och dessa svar åberopas nu här i en helt annan ordning än vad som är rimligt. Det är nämligen på det

sättet, att dessa svar inte rörde Centralförbundets kurser enbart, utan de röorde någonting, som står i konstitutionsutskottets förevarande memorial. »Skolöverstyrelsen», står det, »hade därefter inhämtat folkskolinspektörernas, domkapitlens och länsstyrelsernas yttrande i frågan, huruvida överhuvud taget någon inskränkning i lärotiden borde ifrågakomma för lärare, som bevista utbildningskurser av det ena eller andra slaget.» Det skulle vara roligt att se de myndigheter, som skulle kunna vara med om att inom de 34 1/2 veckorna pressa in den ena utbildningskursen efter den andra.

Men lika underliga som dessa myndigheter i ty fall skulle vara, lika underligt är det att se, hurusom konstitutionsutskottet så väl som skolöverstyrelsen inte kunnat märka, att det är just här, som man växlar in på fel spår. Anledningen till det slut, som skolöverstyrelsen kommit till, ligger ju i hela den grundsyn, som skolöverstyrelsen har. Den förklarar att det numera är behov av en mängd utbildningskurser. Sådana behövas i gymnastik, trädgårdsskötsel, teckning, pedagogisk sång, talteknik, hembygds-kunskap o. s. v., o. s. v. Om, säger man, allt detta skulle läggas in på skolans undervisningstid, då skulle det leda till fullkomligt orimliga konsekvenser. Och — tillägger man — Centralförbundets kurser kunna naturligtvis inte få intaga eller tillerkännas någon monopolställning.

Om vi nu se på denna skolöverstyrelsens helhetssyn och de skäl, enligt vilka man kommit till den — vad ha de då för *saklig* tyngd? Ända sedan 1908 ha dessa kurser ägt rum, och under den sista tiden har det långt ifrån saknats försök att få andra kurser in på undervisningstiden, och vad har så detta haft till följd? Jo, det har haft till följd, att inga sådana kurser ha kommit med. Alltså: i fråga om de orimliga konsekvenserna har det redan visat sig, att man så långt ifrån kommit till några orimliga konsekvenser, att man helt enkelt inte kommit till några konsekvenser alls! Och det är mycket lätt att räkna ut, varför detta inte har fått några konsekvenser. Det beror nämligen helt enkelt därpå, att de kurser, som man här talar om, inte ha kunnat jämföras med andra kurser. Det finnes en sak, som jag tycker borde ha bringat konstitutionsutskottet till någon eftertanke. Här ha ecklesiastikministrar av mycket olika kulörer haft alldeles samma ståndpunkt, och man hade kunnat finna, att en generaldirektör för skolöverstyrelsen, som undertecknat en skrivelse om att denna sak inte borde få ordnas på det sätt som skett — denne samme man har som departementschef och som ecklesiastikminister intagit precis samma ståndpunkt som alla de övriga ecklesiastikministrarna sedan 1908. Och det är så naturligt, tycker jag, att de ha tagit ståndpunkt på detta sätt. Vi kunna som människor ha mycket olika uppfattningar om saker och ting och mycket olika tycke och smak och sådant där, men här i riksdagen — som riksdagsmän eller om vi möjligen sitta på en statsrådsbänk — äro vi rätt försiktiga när det gäller att värdesätta saker, och vi äro också rätt försiktiga att inte lädera intressen, som ha en verkligt stor betydelse. Och när det gäller en fråga som nykterhetsfrågan, som till den grad griper in i folkens liv, att — som vi ju alla veta — människorna dela upp sig i två läger, ja, att man t. o. m. griper till de yttersta åtgärderna, d. v. s. söker med lagens tvång reglera på området — att man då, säger jag, såsom herr Karl Johan Ekman kan jämföra dessa kurser med exempelvis kurser i pedagogisk sång, i talteknik eller annat sådant, det visar, förefaller det mig, en verklig brist på sinne för proportionerna här i livet. Detta är förklaringen till att ecklesiastikministrarna, hur olika sinnelag de än haft, dock alltid ha gått på alldeles samma linje.

Detta är emellertid en sak. En annan är naturligtvis att för den händelse detta kan ordnas på något annat sätt — på ett sådant sätt, att skolan inte behöver lida en timmes förlust — då bör man ändra saken så. Olyckan har emellertid varit, att alla de förslag härom, som varit uppe under de sista tio åren,

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

inte visat sig leda fram. Detta bör förvisso inte hindra oss från att göra vårt allra bästa för att komma till ett resultat. Men jag menar, att ännu så länge ha vi att framhärda på den väg, som detta provisorium anvisar, och som i grunden ingenting annat betyder än att för en skola 4 dagar av de 34 $\frac{1}{2}$ läsveckorna kunna komma att inställas vart tredje år eller allra högst vartannat år. Och detta inställande tror jag inte vara av sådan beskaffenhet, att man för den skull bör beskylla en departementschef för att inte ha tillvaratagit »rikets sannskyldiga nytta».

Herr Stendahl: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet efterlyste vad det var för orsak till att konstitutionsutskottet hade ändrat ståndpunkt från förra året till i år. Det förvånar mig, att ej statsrådet har uppfattat vad som har förekommit. Är det verkligen så, att statsrådet mot min förmodan verkligen icke skulle hava uppfattat vad som passerat inom konstitutionsutskottet, så blir det väl nödvändigt att här upplysa statsrådet om att vad som hänt är, att en mening, som tidigare under många år hävdats av en minoritet, har utvecklat sig till att bli en majoritet. Det är ingen av oss, som varit med om anmärkningen inom utskottet, som ej förstår, att med den uppfattning, som tidigare har varit rådande, statsrådet och hans föregångare självfallet icke hava kunnat handla på annat sätt i denna fråga och liknande frågor än vad som har skett. Men vi hava en lika klar övertygelse om, att sedan uppfattningen inom utskottet har utvecklat sig i en riktning, som jag anser vara riktig, och som jag tar för givet, att statsrådet anser vara mindre önskvärd, Kungl. Maj:t väl knappast torde underlåta att taga under förnyad omprövning efter vilken av dessa tvenne uppfattningar, som linjerna böra regleras. — Om jag vidare uppfattade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet riktigt så uttryckte han den förmodan, att om en omläggning av hittills följd praxis skulle göras, så riskerade man de nu ifrågavarande kursernas bestånd. Om statsrådet därmed ville hava sagt, att, om kurserna skulle läggas på lärarnas semestertid, resultatet skulle bli, att man icke finge några lärare, som ville bevista dessa kurser, så vill jag ha sagt, att om intresset hos lärarpersonalen för bevistande av dessa kurser är så litet, så förefaller det mig, som om denna konstgödning, för att få ett resultat, knappast är värd sina pengar och fortast möjligt borde upphöra.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag har inte deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, och jag hade därför inte tänkt begära ordet. Men då den ärade talaren på övrenorrlandsbänken från samma felaktiga förutsättningar som en föregående ärad talare på östgötabänken levererade några kritiska anmärkningar mot utskottets granskningsarbete, kan jag inte låta bli att söka åtminstone med några ord tala om, vad det i själva verket gäller. Jag vill påpeka, att vi här tala om skilda ting. Den ärade talaren på övrenorrlandsbänken menade, att utskottet inte alls var belåtet, om det inte kunde rikta några anmärkningar mot regeringen, en fyra, fem, sex, sju, åtta, nio, tio stycken, ett så stort antal som möjligt. Det är fullkomligt misstag. Utskottet är synnerligen tillfredsställt, om det inte har några anmärkningar alls att framställa, och utskottets majoritet är i allmänhet mycket försiktig i detta avseende, men när herrarna gå ut ifrån att det skall vara så många anmärkningar som möjligt och att man i år inte kunnat finna andra än dessa, som karakteriseras dels som små, dels som ganska avsevärda, vill jag säga, att granskningsarbetets betydelse ligger däri, att det finnes. Redan dess existens förebygger, att anmärkningar behöva framställas, och det är denna preventiva uppgift, som det framför allt har att fylla. Ju mindre anmärkningar det framkommer, desto bättre visar det sig därigenom ha varit, att granskningsplikten finnes.

Den andra felaktiga förutsättningen är, att man här tror, att § 107 regeringsformen har rent politisk betydelse. På den tid, då § 107 först kom till, fingo statsråden inte vara närvarande i stånden och kunde aldrig försvara sig annat än uppe på riddarhuset. § 107 talade om det s. k. politiska ansvaret, men då för tiden hade vi rena ämbetsmannaregeringar, och det var ingenting annat än förvaltningen, som gick in i politiken. När sedermera riksdagen omändrades till kammarsystem och statsråden fingo tillträde till kamrarna, kom en tid, då man lade in politiska moment i § 107:s användning. Men hela tiden har den uppfattningen legat bakom, och den arbetar sig nu åter mer och mer fram, att *det är granskning av förvaltningen*, som det är fråga om och icke politik, annat än rent undantagsvis. Det är därför inte alls syftet med granskningsarbetet att åstadkomma politiska effekter eller sådana effekter, som man kan åstadkomma med dagordningar, interpellationer och dylikt, utan syftet är tvärtom att utskottet skall utöva en fortlöpande, stillsam granskning över den förvaltning, som de nuvarande regeringarna haft, vilka till stor del ofta nog bestå av icke-ämbetsmän och som ha att tillämpa en massa administrativa författningar, vilkas tillämpning det väl behövs kontroll på. Om denna ej skall anordnas på det sätt, som nu är fallet, kan jag inte i denna stund ge några anvisningar om hur den skall anordnas, men så mycket är visst, att kontrollen måste finnas, hur den än ordnas. Och den kan ej verkställas mot en regering annat än av riksdagen. Det är därför, vi i konstitutionsutskottet med stöd av § 107 anse det vara vår plikt att granska icke regeringens politik — den ligger utanför — utan regeringens, såsom högsta förvaltande organ, förvaltningsverksamhet. Jag tror, att utskottet kan vara dess mer tillfredsställt, ju färre anmärkningar det har att framställa, ty då har granskningen fyllt sin uppgift på ett synnerligen förträffligt sätt, och detsamma gäller regeringen.

Ang. viss av
Kungl. Maj:t
medgiven
inskränkning
i folkskolans
lärotid m. m.
(Forts.)

Herr Winberg: Herr talman! Med anledning av herr Reuterskiölds uttalande ber jag få säga, att jag kan instämma i det avseendet, att redan tillvaron av en dylik granskning som den, vilken utskottet utövar, är av betydelse, och jag kan möjligen också förstå honom, när han säger att utskottets arbete under den sista tiden mer och mer inriktat sig på att det skall bli en granskning av regeringens förvaltning i allmänhet. Men då borde väl konsekvensen av denna nyorientering i visst avseende bli, att man skapar en annan utgångspunkt i regeringsformen än den, som § 107 erbjuder. Man borde alltså skapa någon möjlighet för utskottet att kunna göra anmärkningar eller visa vägen för regeringens politik, utan att det skall behöva återropa en paragraf, där det talas om att vederbörande statsråd har åsidosatt »rikets sannskyldiga nytta». Det synes mig vara det riktiga.

Herr Vennerström: Jag ber att få meddela herr Winberg, att vi inom utskottet just ha ansträngt våra hjärnor med att försöka få någon bukt på hela detta problem, om vi skulle kunna framställa anmärkningar på andra och bättre grunder än de i § 107 förekommande, och vi äro synnerligen tacksamma, om vi erhålla herr Winbergs medverkan för denna justering av Sveriges grundlag.

Herr Reuterskiöld: § 107 regeringsformen talar om att utskottet äger ingripa, dels om statsrådets ledamöter icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, dels ock om någon föredragande — d. v. s. departementschef — icke med övåld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat. Som herrarna torde observerat äro utskottets anmärkningar sedan långt tillbaka konsekvent riktade mot vederbörande departementschefer. »Rikets sannskyldiga nytta» spelar sin roll i debatterna, men inte för utskottet, utan där är det den *ämbetsskicklighet*,

Ang. viss av Kungl. Maj:t medgiven inskränkning i folkskolans lärotid m. m. varmed de administrativa ärendena handläggas eller icke handläggas, som utskottet brukar granska.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den förevarande punkten till handlingarna.

(Forts.)

Vid memorialet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande framställda anmärkningsyrkanden, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

Ang. vissa exportlicenser för vapen och ammunition m. m.

En av dessa reservationer, avgiven av herrar *Engberg, Hallén* och *Fast*, hade avseende på *dels* ett av Kungl. Maj:t enligt protokoll över handelsärenden den 12 maj 1927 fattat beslut, varigenom Kungl. Maj:t medgivit Nitroglycerinaktiebolaget i Stockholm samt aktiebolaget Bofors och aktiebolaget Bofors Nobelkrut, Bofors, vissa lättnader i gällande bestämmelser angående förbud mot utförsel av vissa slag av sprängämnen, vapen, ammunition och krigsmateriel, *dels ock* Kungl. Maj:ts i protokoll över handelsärenden den 7 oktober 1927 omförmälda beslut att medgiva Aktiebolaget Bofors' Nobelkrut, Bofors, rätt att, utan hinder av gällande utförselförbud, ur riket till Kina utföra sammanlagt trehundra ton trotyl och tetryl.

Då reservanterna ansett vad i dessa ärenden förelupit vara vittnesbörd om att föredragande departementschefen icke med nödig skicklighet förvaltats sitt ämbete och i sitt rådslag icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, hade reservanterna inom utskottet yrkat, att utskottet måtte göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Hamrin.

I fråga härom anförde nu

Herr Möller: Trots den långa dechargedebatt, som i dag har förekommit, vågar jag mig på det åtminstone i denna kammare ganska osedvanliga företaget att gripa till orda med anledning av en inom konstitutionsutskottet avgiven reservation. Det är den reservation, som återfinnes i konstitutionsutskottets betänkande sid. 63 och för vilken trenne ledamöter i andra kammaren stå. Jag gör detta av två skäl, dels därför att jag anser, att det påtalade beslutet av Kungl. Maj:t är anmärkningsvärt, dels därför att denna reservation ju i själva verket, såvitt jag kan döma, är det enda försöket i konstitutionsutskottet att åstadkomma en anmärkning, där tyngdpunkten ligger på ett politiskt betydelsefullt beslut.

Det är ju å andra sidan också rätt karakteristiskt för våra nuvarande granskningsmetoder — detta är ingen anmärkning mot konstitutionsutskottet, ty det har ingen befogenhet därtill — att ehuru denna reservation har verklig politisk betydelse, så finnes det en punkt, där enligt min uppfattning en politisk anmärkning verkligen också skulle kunna riktas mot regeringen men där i alla fall reservanterna icke ha kunnat rikta eller föreslå en sådan anmärkning. Jag åsyftar regeringens försummelse att hos riksdagen begära, att denna konvention rörande den internationella vapenhandeln skulle av Sverige ratificeras. Den svenska regeringen undertecknade konventionen, om jag inte minns gale, våren 1926, men denna har sedermera icke blivit förelagd den svenska riksdagen. Det var naturligtvis meningen med undertecknandet, att statsmakterna skulle så binda sig vid denna konvention, att en ratifikation skulle ske, och jag anser det vara av verklig betydelse, att Sverige sträcker sitt intresse för det internationella arbetet på områden liknande detta så långt, att det snabbt intar sin plats bland de ratificerande staterna, ty i regel är ju frågan om en konventions giltighet förbunden med det villkoret, att ett visst antal stater skall ha ratificerat densamma, och ju längre man uppskjuter ra-

tifikationen i ett land, som är principiellt villigt därtill — och jag förmodar, att den nuvarande regeringen också är principiellt villig att företaga denna ratifikation — ju längre säger jag, man uppskjuter denna ratifikation, desto längre uppskjuter man också inträdandet av de nödvändiga förutsättningarna för att konventionsförslaget överhuvud taget skall få någon betydelse i den internationella politiken. Häremot hava emellertid reservanternas icke ansett sig kunna föreslå någon anmärkning och detta av mycket naturliga skäl.

Vad själva regeringsbeslutet beträffar, innebär detta beslut, att i fråga om Sveriges export av vapen till främmande länder skall man nu i stället för det förut tillämpade systemet med prövning från regeringens sida *vid varje särskilt* exportfall tillämpa ett förfarande med generell licens, gällande för ett mycket stort antal stater beträffande de flesta kategorierna av vapen. Jag kan för min del icke förstå annat än att i det ögonblick, en regering beslutar att lämna sådana generella licenser, som ge bolagen *carte blanche* att utan vidare expediera sina order — de skola visserligen på visst sätt anmäla dessa, men de ha bara att expediera de order, de kunna inhämta — så avhänder sig regeringen en särskild rättighet, och jag kan inte tycka annat än att detta är värt att lägga märke till. Genom detta förfarande avhänder sig regeringen möjligheten att med hänsyn till utrikespolitiska förhållanden vid varje särskild tidpunkt pröva, om en licens skall beviljas eller icke. Jag kan för min del icke förstå annat än att det vore lämpligt, att regeringen icke avsåg sig denna rätt med hänsyn till de internationella strävandena att åstadkomma effektiv kontroll över vapenexporten. Det vore lämpligt, om regeringen hade tillfälle att i varje särskilt fall taga sitt särskilda ansvar.

Om jag till exempel tänker på ett sådant land som Litauen, beträffande vilket regeringen har medgivit generell licens, så torde ingen person, som känner förhållandena i Europa, kunna undgå ett mycket bestämt intryck, att *skapandet av den litauiska diktaturen* betydde, att man tillspetsade situationen kring Vilnafrågan mellan Polen och Litauen. Om detta ännu icke har utlöst konsekvenser av mera allvarlig art, så är det ingalunda säkert, att icke en diktatur av denna beskaffenhet i alla fall är besluten att i sista hand vädja till vapnens hjälp eventuellt i bundsförvantsskap med andra stater för att avgöra den tvistiga Vilnafrågan och därmed söka få till stånd ett avgörande på annat sätt och i annan ordning än den, som Nationernas förbund för sin del vill hävda såsom den enda riktiga.

Jag menar, att även om man inte kan påstå, att det råder akut krigstillstånd — det råder som bekant inte heller något fredstillstånd i verklig mening mellan Litauen och Polen alltsedan Vilnas annexion — så råder det i alla fall ett tillstånd, som innebär ett permanent hot mot freden på denna plats i Europa. Och jag anser, att detta hot blivit i högsta grad förstärkt genom upprättandet av den diktatur, som där förekommer.

Då så är, vill jag ifrågasätta, om det kan vara riktigt, att en svensk regering icke ens förbehåller sig att få pröva varje särskild begäran om export till ett land som Litauen och i detta fall även till Polen. Vår regering har av sagt sig denna rätt ända till dess det generella tillståndet blir indraget. Den generella licensen till detta land står icke i god överensstämmelse med den internationella fredspolitik, som Sverige efter mitt förmenande bör gå i spetsen för. Åtminstone åtskilliga av medborgarna i vårt land hava ju satt en verklig ära i att på internationellt forum kunna hävda pacifistiska uppfattningar, då det gäller uppgörelser mellan folken, och vi böra inte giva lastarenom rum på så sätt, att det skulle kunna insinueras, att vi sätta krigsindustriens intressen framför intresset av den allmänna fredens bevarande.

Detta är den ena punkt, som jag särskilt har fäst avseende vid. Därtill skulle jag vilja rikta en fråga — jag ser, att regeringsbanken är tom, och

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.

(Forts.)

sälunda lönar det sig kanske inte, men frågan får i varje fall kvarstå i protokollet. Jag skulle vilja fråga hans excellens utrikesministern, vilka principer den nuvarande regeringen anser böra tillämpas överhuvud taget för beviljande av licenser för svensk vapenexport. Det upplyses i detta utlåtande — det är visserligen sant, att detta icke ingår i de generella licenserna, men det är anmärkningsvärt nog ändå — att den 7 oktober 1927 biföll regeringen en ansökan om utförseltillstånd för trotyl och tetryl till Kina. Det gällde icke mindre än 300 ton, ehuru det *vid denna tidpunkt uppenbarligen var ett helt och hållet aktuellt krigstillstånd i Kina*. Om regeringen beviljar en ansökan om vapenexport till ett land, låt vara att det inte befinner sig i akut krigstillstånd med *främmande* makt, men där ett latent, oerhört blodigt och fruktansvärt inbördeskrig pågår, så anser jag, att regeringen icke beflitar sig om den, låt mig säga, värdighet, som vårt land bör iakttaga, då det gäller frågor av denna beskaffenhet. Det är efter min uppfattning vårt land ovärdigt att genom vapenexport stödja någondera av de grupper, som kämpa inbördes i Kina, och detta har dock skett genom ett beslut så sent som den 7 oktober 1927.

För min del skulle jag hoppas, att reservationen, även om den icke kan föranleda något annat, dock föranleder en omprövning av dessa ting, så att regeringen åtminstone någorlunda *fixerar de principer*, efter vilka den vill lämna licenser av ifrågavarande art. Att den både i fråga om Litauen och i fråga om Kina har tillämpat oriktiga principer, det tillåter jag mig säga, och jag skulle tro, att den principen bör fasthållas, att den svenska regeringen icke får giva licens för vapenexport i sådana fall, där man med fog kan tala om att krigstillstånd råder eller där man med fog kan säga, att det land, till vilket vapnen exporteras, utgör ett hot mot freden. Detta är fallet med bägge dessa länder. För övrigt förefaller det mig, som om man utan vidare kunde säga, att så snabbt som förhållandena mellan stater i vår tid växla, så snabbt som det internationella läget på vissa olika punkter förskjutes ifrån fredligt tillstånd och till ett mer eller mindre hotande krigstillstånd, så vore det riktigare och bättre, om man i stället för att utfärda generella licenser hade bibehållit det gamla systemet med licenser från fall till fall.

Det är denna uppfattning, som jag har ansett mig böra ge uttryck för, då dechargebetänkandet för övrigt är slutbehandlat, ty det kan inte hjälpas, att ju försiktigare en regering handlar på ett så ömtåligt område som detta, desto bättre är det, i varje fall vad vårt land beträffar. Och skola de internationella strävandena efter goda överenskommelser i detta avseende hava någon utsikt att lyckas, då måste de stödjas inte bara på ett formellt, utan på ett i realiteten verkligt fullkomligt lojalt sätt ifrån Sveriges sida.

Herr Lindhagen: Jag har begärt ordet för att säga något i samma ämne som herr Möller. Den föreliggande reservationen berör en sak, som har stort intresse både i allmänhet och speciellt för vår utrikespolitik. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att så länge man bibehåller kriget såsom en institution och så länge man bibehåller rustningarna såsom en nödvändighet och så länge folkförbundets akt icke innehåller avrustningen såsom ett program för förbundets verksamhet, utan går in allenast för minskning av rustningarna, så länge kommer man nog att förgäves försöka reglera vapentillverkningen och vapenexporten. I själva verket härskar ju ett latent krigstillstånd, och under kriget tiga lagarna, enligt ett gammalt vist ordspråk. Då komma inte heller sådana regleringar att kunna göra sig gällande, ty får man inte tillverka vapen och exportera vapen på visst sätt eller på visst håll, så gör man det på ett annat sätt och på ett annat håll. Det är alldeles oundvikligt.

Detta ärende fäster sålunda uppmärksamheten på att man kommer ingen vart utan den fullständiga avrustningen, och jag begagnar då detta tillfälle liksom varje tillfälle att fästa uppmärksamheten på att denna fullständiga avrustning är börjad icke blott i hjärnorna utan också i verkligheten. Jag påminner därvid nu som alltid om att Tyskland, Österrike, Bulgarien och Ungern äro principiellt och även till stora delar praktiskt avrustade, och jag påminner ytterligare om den uppseendeväckande tilldragelsen, att även Sovjetunionen föreslagit en fullständig avrustning och såsom konsekvens därav ett fullständigt förbud att någonstades tillverka vapen samt således i ännu högre grad att försälja och exportera dem. Det är följaktligen då icke längre fråga om en reglering av det omöjliga.

Då nu emellertid tillgripes detta lilla »halmstrå», som ligger i en reglering av vapentillverkningen och vapenexporten, får man göra det bästa möjliga av den goda vilja, som ligger bakom ett sådant förhåvande. Då finner jag för min del, att reservanterna anför ett tankvärda saker i sin reservation, vilka hade förtjänat att uppmärksammas av utskottets majoritet och icke blott av några reservanter, som ju inte kunna föra talan med samma effekt som majoriteten av någon oförklarlig anledning i konstitutionen.

Särskilt har uppmärksamheten fästs på exporten eller försöken till export av vapen till Kina, ehuru något sådant överhuvud taget icke borde äga rum från vårt land. I sammanhang därmed har erinran gjorts om ett förhållande, som länge sysselsatt de intresserade uppmärksamhet, nämligen att när det ifrån Bofors på den ena eller andra vägen exporteras till Kina, så gäller det alltid nordarmén, och i detta fall är det marskalk Chang-Tso-Lin, efter vad det står i utlåtandet, som understödes på ifrågavarande sätt, under det att sydarmén inte får något ifrån Sverige.

Jag tror, att det under sådana förhållanden vore bäst, att Sverige inte bistode någon därute och på det sättet reglerade sitt förhållande till Kina. Jag har i min hand ett upprop ifrån det internationella kvinnoförbundets för fred och frihet exekutivkommitté i Genève, däri det säges, att från förbundets delegater i Kina ingått telegram, som på det enträgnaste uppmana förbundet att i alla länder på det kraftigaste motarbeta vapenexporten till Kina. Förbundets olika lokalavdelningar, även den svenska, ha gjort till en av sina många uppgifter att verka i denna riktning, och jag tror, att det vore skäl, att även den svenska regeringen lyssnade till en sådan framställning.

Nu har av reservanterna också berörts frågan, huruvida utrikesnämnden icke fått detta ärende sig förelagt. Jag får verkligen säga, att en sådan fråga som denna sannerligen är förtjänt av utrikesnämndens prövning. Vi veta i riksdagen ingenting om vad som försiggår inom utrikesnämnden. Den är hemlig, och den indiskretion, som däri brukar vara tillåten medlemmarna enligt motivet till denna författning och jag tror i viss mån även i författningen, den begagna de aldrig. Den enda som gjort det någon gång är herr Trygger, som en gång yppade för mig vad jag ville ha upplysning om, men jag har icke kunnat få ett ord ur någon annan. Det kanske beror på att det står i motiven, att man får skvallra för beprövade politici, men icke för andra. Nog är författningen skojig, för att tala på pojkspråk!

Reservationen rör sig nu i cirklar om den delikata frågan, huruvida denna sak blivit förelagd utrikesnämnden eller icke, men bakom dessa cirklar kan man lätt läsa ut det verkliga förhållandet. Reservanterna veta tydligen mycket väl, att den frågan inte förelagts utrikesnämnden, fastän de måste låtsas som om denna hemlighet icke obehörigen blivit dem delgiven. Alltså har den icke blivit delgiven utrikesnämnden, herr talman, och då skulle jag be att till en frånvarande kommunikationsminister eller utrikesminister få framföra den frågan: Varför har denna export till Kina av den i betänkandet omnämnda

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

krigsmaterielen icke blivit underställd utrikesnämnden? Jag får icke något svar på den frågan, ty varken utrikesministern eller kommunikationsministern äro närvarande. Om en anmärkning händelsevis får majoritet i konstitutionsutskottet, blir den en riksdagsfråga, men om slumpen fogat det så, att det fattas en röst, så angår icke frågan riksdagen. Det måste vara ett fel i författningen. Emellertid då nu reservanternas olyckliga tid är inne och man icke kan vänta något svar från regeringen ber jag få konstatera, att regeringen avlägsnade sig, formellt pliktskyldigast. Varenda man lämnade regeringsbänken, då vi skulle till att behandla reservationerna, ehuru jag tycker, att de statsråd, mot vilka anmärkningar riktats, åtminstone kunde vara så artiga eller ha sådant intresse för sin egen sak, att de kunde höra på vad man hade att säga.

Ja, man erinrar mig nu, att socialministern kommit in i kammaren, men han står ju på trappan, således på ett obehörigt ställe.

Herr Stendahl: Med anledning av de tvenne sista talarnas anföranden skall jag tillåta mig hävda en mot dem motsatt uppfattning. Produktionen av vapen och ammunition och annan krigsmateriel överhuvud taget är tillåten i Sverige. Om det skall vara någon mening med en dylik produktion, måste produktionerna kunna säljas, ty utan att de kunna säljas, kan produktionen icke fortgå. Då bör den läggas ned. Är det riktigt, att man tillåter produktionen i landet, måste den logiska konsekvensen vara, att man också tillåter producenterna att sälja varan, låt vara under vissa angivna former. Den svenska produktionen av dessa artiklar kan inte säljas enbart i Sverige. Export är nödvändig, om industrien, i den omfattning den hittills bedrivits, skall kunna existera. Den logiska konsekvensen av detta torde också vara, att om utrikesdepartementet eller handelsdepartementet eller vilket annat svenskt departement som helst kan understödja en dylik export utan skada för landet, gör regeringen, respektive vederbörande tjänstemän därmed en för landet nyttig, gagnelig och erkännansvärd sak. Det är detta — motsättningen i principen mellan den av mig hävdade uppfattningen och den av de tvenne föregående talarna hävdade uppfattningen — som jag, när man nu tagit upp en diskussion beträffande reservationerna till detta memorial, vilka jag anser helst icke borde ha kommit fram till diskussion, i alla fall velat ha antecknat till protokollet.

Herr Trygger: Ja, herr talman, jag är delvis förekommen av den siste ärade talaren, men jag vill i alla fall, då jag begärt ordet, fästa uppmärksamheten på vad som är skillnaden beträffande dessa licenser mellan min grannes här till vänster ståndpunkt och den ståndpunkt, som regeringen har intagit.

Skillnaden är inte den, att regeringen genom den generella licensen skulle ha berövat sig en möjlighet att ingripa, ifall förhållandena skulle ändra sig därhän, att man ej borde medge en licens, utan den befogenheten har regeringen alltså kvar, även när en generell licens är given. Det heter uttryckligen, att det är tills vidare, som vederbörande fått den generella licensen. Däremot, när det gäller speciella licenser, ger man ej licensen förrän man kan bedöma just den situation, då exporten skall ske. Varför är det emellertid av någon nytta att ha dessa generella licenser? Jo, just därför att vi annars icke få några beställningar, framför allt ej större, från utlandet. En utlänning, som skall göra en sådan beställning, kan visserligen finna sig i att, såsom fallet är med en generell licens, regeringen kan, om särskilda omständigheter skulle inträffa, återkalla licensen, men en utlänning kan icke finna sig i att regeringen alldeles obunden har avgörandet, huruvida exporten får ske eller icke i det ögonblick, då det just gäller att hans vara skall till

honom levereras. Får han icke garanti häremot, går han helt enkelt till något annat land och gör sin beställning i det landet.

Såvitt jag icke misstager mig, ha vi diskuterat denna fråga i utrikesnämnden, och jag ber få säga, att när man har den uppfattningen, att en krigsindustri liksom annan industri är nyttig redan såsom ett medel för att åtskilliga arbetare skola kunna få arbete, men krigsindustrien framför allt för att vi, i händelse vi bli invecklade i några utrikespolitiska svårigheter, må äga en plats inom landet, där det finnes personer med yrkesskicklighet och där vi följaktligen kunna få vad vi behöva med avseende på vapen o. s. v., detta kan icke ske, såsom här påpekats, annat än genom att vi ha möjlighet att exportera ifrågavarande slag av produkter.

Om man nu anser, att det är nyttigt att ha en krigsindustri, kan man icke ordna det på annat sätt, såvitt jag förstår, än genom generella licenser tills vidare, d. v. s. licenser, som visserligen kunna återkallas, för den händelse särskilda omständigheter inträffat efter licensens beviljande. Skulle vi däremot endast ha de speciella licenserna, skulle snart, med den konkurrens som finns, det vara slut med hela vår krigsindustri.

*Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m m.
(Forts.)*

Herr Winberg: Ja, det är sannerligen ganska belysande för det verkliga förhållandet på det politiska området, att en sådan fråga som denna, som verkligen skulle kunnat ge anledning till anmärkning, endast samlat tre ledamöter inom konstitutionsutskottet, under det att en hel del andra saker, beträffande vilka man kan tvista, huruvida de egentligen hade bort ankomma på konstitutionsutskottet att behandla, ha vunnit majoritet inom utskottet!

Jag skall gratulera herr Stendahl till hans fullt tydliga och kallblodiga uttalande, då han säger: »Vi ha en krigsindustri, och för att den skall kunna uppehållas, måste den exportera. Om en regering vid något tillfälle kan medverka till att vi få exportera denna industris produkter till utlandet, så gör regeringen en landsgagnelig handling», eller något i den stilen, som jag tror herr Stendahl yttrade. Det kan man ju säga är att resonera realistiskt och utan att åtminstone belasta sig med några ideella synpunkter i frågan.

Jag måste nu i alla fall säga att även om jag i någon mån är en realitetsmänniska, kan jag icke tillägna mig en sådan uppfattning som att det är de *industriella* synpunkterna, som i detta fall äro de absolut avgörande. Då kommer man dithän, att den frågan, huruvida vi medverkat till att i ett eventuellt krig den ena parten blir överlägsen den andra och kan förtrycka den andra, är en fråga, som icke kommer oss vid! Vi tjäna pengar på det därigenom att vår krigsindustri får leverera varor, och det är det avgörande för oss.

Det som jag finner vara det mest betänkliga i detta fall är just dessa vapensändningar till Kina, och jag tänker då icke bara på det förhållandet, att det varit inbördeskrig i Kina, vilket redan det vore tillräcklig anledning för oss att icke blanda oss i saken, utan även på att det kinesiska folket för en kamp emot den utländska imperialismen, framför allt den engelska, som skickar dit en mängd krigsmateriel och folk. Då tycker man, att Sverige icke skulle ha anledning att blanda sig i det kriget bara för att vi råka förtjäna något på det.

Det är emellertid alldeles riktigt väd som redan påpekats i någon mån av herr Lindhagen, att det här icke bara gäller det speciella fallet, utan även den omständigheten, att man icke tagit ståndpunkt till frågan om leverans av krigsmateriel överhuvud taget. Här tala vi i Genève så vackert om att Sveriges folk är ett kulturfolk, som är så fredligt, att det icke vill medverka till att föra krig mellan folken, men så fara vi hem och leverera krigsmateriel den andra dagen. Lika gladeligt anse vi oss vara utpräglade fredsvänner. Om det, som nu inträffat, åtminstone kunde föra dithän, att vi icke

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

bluffade så fullständigt i fortsättningen och ansågo oss vara en sådan kultur-nation, vilken icke i något avseende vill vara med om att föra krig mellan folken, vore något vunnet med detta, men det som här kräves och som skulle vara det avgörande, skulle naturligtvis i första hand vara — eftersom man nu laborerar med Nationernas förbund och där nere i Genève har en hel del frågor, som tangerar detta område, under behandling — skulle vara, att man där verkligen kunde fastställa något, som blev normerande. Den, som inbillar sig det, kommer emellertid nog att bli bedragen! Även om man emellertid icke kan göra detta, anser jag, att för Sveriges eget vidkommande behöva vi icke vänta på de generella bestämmelserna för att taga ståndpunkt till frågan om leverans av krigsmateriel överhuvud taget, åtminstone då det gäller leverans till länder, där det råder mer eller mindre öppet krigstillstånd. Det må sedan vara inbördeskrig eller att landet är i krig med något annat land.

Det går icke, det måste man säga, att förfara på det sättet, samtidigt som man åberopar sig på att vara en mycket utpräglad fredsvänlig nation, som ingenting hellre önskar än krigets avskaffande. Jag skall icke ingå på huruvida denna fråga behandlats av utrikesnämnden eller ej, men det vore av betydelse, om man vid ett tillfälle fick principiellt taga upp den frågan och taga ståndpunkt till den och avgöra huruvida det är det rena affärsintresset, bortsett från allt annat, som skall vara det dominerande i denna fråga, såsom herr Stendahl uttryckte sig. Eller om vi skola göra allvar av det vackra talet att något litet lägga ideella synpunkter på vårt uppträdande utåt och icke enbart de rent affärsmässiga synpunkterna!

Herr Vennerström: Ja, herr talman, herr Stendahl är ju en gammal affärsman, och det är därför för honom mycket naturligt, att han resonerar »affär är affär», med den kallblodighet, som han städse besitter. Han resonerar uppenbarligen så, att det egentligen kvittar, vart vi sälja vapen, bara vi förtjäna på dem.

Jag tror, att dessa merkantila synpunkter, dessa krasst ekonomiska synpunkter dock böra, vad det gäller de svenska statsmakterna, något modifieras vid förefallande behov. Och när vi höra, att den här debatten nu i dag åkompanjeras av fetstilstelegram ifrån Kina om nya, färska, blodiga exempel på massmord mellan de stridande skarorna, tycker jag att till och med herr Stendahl kunde inse, att det för en gammal kulturstat som Sverige finns högre krav än att vi enbart för förtjänstens skull skulle leverera krigsmateriel till icke bara den ena, utan kanske båda de olika parter, som strida på den fronten.

Jag tror att i detta fall, vad som skedde för ungefär 10 år sedan, när man vädjade till svenska regeringen att då tillåta export av ammunition och vapen till inbördesstriden borta i Finland, skulle kunna tagas till grundval för en behandling från den nuvarande regeringens sida av spörsmålet om vapenlicenser till andra länder, där inbördeskrig pågår i fullkomligt samma grymma och barbariska former som i Finland för ett tiotal år sedan.

När herr Stendahl och högerpartiets aktade ledare i denna kammare, herr Trygger, uppenbarligen äro varmt intresserade av en stark svensk vapenindustri och ser den såsom ett mycket gott fenomen, kanske det bör till kammarens protokoll införlivas, att i A.-B. Bofors finns ett aktiekapital av 19,800,000 kronor, i Nitroglycerinaktiebolaget, där Enskilda banken är starkt intresserad, finnes ett aktiekapital på 4,000,000 kronor, i Bofors Nobelkrut ett aktiekapital på 2,000,000 kronor, i Dalkarlsbergs aktiebolag ett aktiekapital på 1,200,000 kronor och i Tuolluvaara gruvaktiebolag ett aktiekapital på 2,880,000 kronor. således en totalsumma av 29,880,000 kronor.

Jag begär för min del, med all égard för herr Stendahls ekonomiska synpunk-

ter, ändå få säga, att — för ett litet land som Sverige, med traditioner ifrån Brantings dagar i Genève och då det gäller att avspänna de krigiska förhållandena mellan folken och att ena folken — det sannerligen är en ära av ganska liten valör att vi se hurusom inom Sveriges område växer fram en ammunitions- och vapentrust av nästan imperialistiska och gigantiska dimensioner, där måhända Sverige i framtiden kommer att spela rollen av vapenfabrikant av sådan storlek som exempelvis Krupp- och Skodaverken samt andra liknande institutioner gjort.

Ur dessa synpunkter, herr talman, ber jag för min del få beklaga, att jag icke kunnat deltaga vid denna frågas behandling inom utskottet. Hade jag det gjort, hade självfallet de tre reservanterna kommit att ökas till fyra.

Herr Möller: Jag uppkallades också av herr Stendahls mycket franka förklaring att, då vi ha en produktion, det väl är meningen att den skall få försälja produkterna. Ja, det är naturligtvis klart, att man icke kan i dag eller i detta sammanhang avgöra frågan eller överhuvud taget diskutera frågan, huruvida Sverige skall ha en krigsindustri eller icke, men den, som påstår, att försättningarna för att Sverige skall få sälja produkter från sin krigsindustri är de generella licenserna, den drar en slutsats, som icke är hållbar. Sverige har haft en krigsindustri före världskriget. Den industrien var huvudsakligen förlagd till Bofors, och Boforsföretaget har kunnat existera efter världskriget, trots det att ända till år 1927, om jag minns rätt, har icke ett system med generella licenser tillämpats. Nej, saken är nog den, att skillnaden icke ligger i att vi säga, att det överhuvud taget icke får finnas någon sådan produktion — det är en ståndpunkt, som jag åtminstone för närvarande icke kan ställa mig på, ty det tycker jag vore ganska orimligt — utan skillnaden är: skola vi inrätta vår politik så att vi lämna öppet för en, låt mig säga, abnorm utveckling av denna krigsindustri? Vi ha ingen lust att medverka i strävanden, som innebära, att den industrien skall bli en av landets stora industrier. Med hänsyn till Sveriges uppträdande i det internationella arbetet tycker jag, att det vore en synnerligen beklaglig gärning, om den nuvarande regeringens bestämmelser om de generella licenserna skulle leda dithän, att vi direkt uppmuntrade till uppkomsten och tillväxten av en stor krigsindustri. Det behöva vi nämligen icke för vårt eget lands del, enligt min bestämda uppfattning.

Det förhåller sig naturligtvis därför icke så, att industrien icke får sälja sina produkter. Herr Trygger sade, att om vi icke hade detta licenssystem, får industrien inga beställningar, men jag vill påpeka, att industrien fick beställningar även förut, fastän de behandlades från fall till fall, så att varje särskild beställning fick underställas regeringens prövning, och regeringen kunde i varje särskilt fall taga alla de hänsyn som det är en regerings skyldighet att göra i sådana ömtåliga saker, innan beslut fattas. Från den möjligheten, säger herr Trygger, har man icke avklippt sig, därför att det är generella licenser tills vidare, som utfärdas, ty de kunna återkallas. Naturligtvis kunna de återkallas, det fattades bara, att det skulle vara så, att regeringen skulle ha förklarat, att de beviljade licenserna skola gälla i evig tid! Det kan ju icke någon regering förklara. Den stora skillnaden är, att regeringen förut var tvungen att taga ställning till varje fråga om sändning av vapen för export.

Jag fäste mig särskilt vid två punkter i denna reservation, nämligen dels uppgiften om Litauen och dels uppgiften om exporten till Kina. Kan herr Stendahl bevisa, att Bofors' krigsindustri skulle gå under, därest det icke funnes en generell licens till Litauen, eller därest regeringen hade vägrat licenser till Kina, så är herr Stendahl en skickligare karl än jag trodde, även om jag har mycket stor respekt för herr Stendahls skicklighet. Man skall icke bevisa för mycket, ty då bevisar man i själva verket ingenting.

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

Här är det icke fråga om en krigsindustris vara eller icke vara, utan det är fråga om, huruvida den skall få utveckla sig så, att vi en vacker dag kanske skola befinna oss i den situationen att vi ha en industri, som föder, låt mig säga, fem gånger så mycket människor som nu, och regeringen då säger: »Nej tack, vi vilja icke fortsätta med generella licenser!» I fall vi först ha uppmuntrat tillkomsten av en stor krigsindustri, men sedan klippa av den, så ställa vi då de människor, som dragits in i denna industri, inför alla de svårigheter som ett inknappande skulle åstadkomma. Hur man än handhar sådana angelägenheter som dessa, föra de konsekvenser med sig icke bara i en riktning utan även i den riktning, som jag här har omnämnt, och jag måste beklaga, att regeringen icke finner sig föranlåten att ingå i svaromål på den punkten.

Herr Örne: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att instämma i herr Winbergs yttrande, speciellt i den del, där han talade om det ovärdiga i att hävda en ståndpunkt i Genève och en annan, när man kommer hem, eventuellt hemma handla i en helt annan anda. Jag finner det för min del i alldeles särskild grad ovärdigt, om en stat kommer till Genève och föreslår fullständig och omedelbar avväpning, men samtidigt levererar vapen och militär hjälp även till inbördeskriget i Kina. För min del önskar jag, att *alla* stater i världen måtte handla på ett hederligt sätt i dessa ömtåliga frågor och icke vare sig framkalla eller understödja inbördeskrig inom andra stater eller krig överhuvudtaget!

Herr Stendahl: Med anledning av herr Möllers fråga skall jag be att få upplysa, att för att kunna svara på densamma måste man vara synnerligen initierad i vederbörande firmors och industriers finansiella förhållanden både beträffande produktion och försäljning. Då jag icke är intresserad i någon av dessa industrier på något som helst sätt, vare sig direkt eller indirekt, beklagar jag att icke kunna stå till tjänst med ifrågavarande upplysningar. Men jag tillåter mig att ställa en genfråga till herr Möller, är herr Möller till äventyrs så skicklig, att han kan upplysa om vart man skall sälja, om man icke får sälja till dem som vilja köpa?

Herr Winberg: Herr Örnes långsökta kvickhet kan icke från min sida föranleda annat än en erinran till honom, att han bör sopa rent framför egen dörr, så att icke vårt land gör sig skyldigt till dylikt, innan han kommer och påbörjar andra länder något och mästrar dem. För övrigt tror jag, att ärligheten finnes lika mycket på den andra sidan som på den, herr Örne representerar, även om herr Örne är alldeles särskilt känd för att vara en inbiten föraktare av allt, som har något med ryskt att göra.

Herr Örne: Jag instämde ju med herr Winberg och förstår ej, varför han är förargad! Jag ville bara, att han skulle vara konsekvent.

Herr Holmgren: Jag ber att till protokollet få antecknat, att jag fullständigt delar den grundsyn på frågan, som framställts av herrar Möller, Örne m. fl.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*.

Herr von Geijer: Även om det kan finnas exempel på att första kammaren har diskuterat reservationsvis framförda anmärkningar, skulle jag för min del ändå vilja uttala den önskan, att en praxis, som åtminstone, såvitt jag minnes, under de sista tio åren har följts obruten, att icke diskutera sådant, måtte följas

i framtiden. Jag tycker, att den diskussion, som här i dag förts, faller mera under en interpellationsdebatt än under en dechargedebatt.

Ang. vissa
exportlicenser
för vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

Herr Winberg: Jag nödgas säga ännu ett par ord till herr Örne. Jag har ingen invändning emot herr Örnes instämmande i mitt uttalande, men i detta instämmande behagade herr Örne tala om en stat, vars representanter i Genève föreslog fullständig avrustning och sedan vid hemkomsten sålde krigsmateriell till andra stater. För det första tror jag icke, att herr Örne kan bevisa, i vilken utsträckning det skett, men för det andra — varför kunde icke herr Örne inverka på den svenska delegationen, så att den tagit fasta på detta förslag? Då först kunde man ha någon hållpunkt för en anmärkning.

Herr Örne: Jag föreslog vid den ekonomiska konferensen i Genève en resolution till förmån för avrustningssträvandena och fick enhälligt understöd från representanterna för samtliga stater — utom en enda, som icke obetingat ville rösta för resolutionen. Jag skall icke nämna den statens namn för att inte göra herr Winberg ledsen!

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner rörande ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring.

Ang. revision
av pensions-
försäkrings-
lagen.

Till behandling inom sammansatt stats- och andra lagutskott hade hänvisats följande motioner, väckta inom

första kammaren:

nr 38, av herr *Kvarnzelius*, angående visst tillägg till 7 § lagen om allmän pensionsförsäkring,

nr 167, av herr *Winberg*, angående vissa ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring m. m.,

nr 168, av fröken *Hesselgren*, angående fördelningen äkta makar emellan av avgiftspensioner enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, och

nr 169, av herr *Möller* m. fl., angående utredning rörande riktlinjerna för en revision av den allmänna folkpensioneringen; samt

andra kammaren:

nr 70, av herrar *Jansson* i Falun och *Törnkvist* i Bjuv, likalydande med motionen I: 38,

nr 192, av herr *Törnkvist* i Bjuv m. fl., likalydande med motionen I: 168,

nr 284, av herrar *Johanson* i Hallagården och *Gardell* i Gans, angående ändring i visst avseende av lagen om allmän pensionsförsäkring,

nr 294, av herr *Hansson* i Stockholm m. fl., likalydande med motionen I: 169,

nr 363, av herrar *Fjellman* och *Petersson* i Lerbäcksbyn, om förbättrade pensionsvillkor enligt lagen om allmän pensionsförsäkring för vissa änkor efter befattningshavare i statens tjänst, och

nr 371, av herr *Bäcklund* m. fl., om höjning av vissa pensionstillägg och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

Dessutom hade för behandling inom utskottet hänvisats motionen inom andra kammaren, nr 229, av herr *Järte* m. fl., angående en allmän revision av pensionsförsäkringen m. m. i vad densamma avser ett riksdagens uttalande av önskemålet, att en sådan revision snarast möjligt kommer till stånd.

Ang. revision
av pensions-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, under beaktande av i utskottets utlåtande anförda synpunkter, täcktes låta verkställa utredning snarast möjligt rörande revision av lagen om allmän pensionsförsäkring och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

B) att riksdagen måtte anse motionerna I: 169, II: 229, i vad de avsågo revision av pensionsförsäkringen, samt II: 294 besvarade genom vad utskottet under A) hemställt,

C) att de likalydande motionerna I: 38 och II: 70, i vad de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

D) att de likalydande motionerna I: 168 och II: 192, i vad de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

E) att motionen II: 284, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

F) att motionen II: 371, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

G) att motionen I: 167 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

H) att motionen II: 363 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten A.

Fröken **Hesselgren**: Sammansatta stats- och lagutskottet har här haft ett stort antal motioner att behandla, och då de stå i ett visst sammanhang med varandra, anser jag, att man vid denna första punkt kan få tala om flera av dessa.

En av dem är en motion, som väckts av herr Törnkvist i andra kammaren och av mig i denna kammare. Den gäller fördelningen mellan äkta makar av avgiftspensionerna, och i denna motion hemställles, att riksdagen ville fatta omedelbart beslut om en lika fördelning mellan äkta makar. Motionärerna ha nämligen ansett, att då denna fråga varit före i riksdagen flera gånger och riksdagen flera gånger principiellt uttalat sig för denna tanke, man borde kunna fatta ett direkt beslut i frågan. Nu vill jag säga, att utskottet mycket välvilligt behandlat denna motion och ansett, att frågan bör komma under utredning, men det har icke velat gå in för att taga upp frågan till slutbehandling vid denna riksdag. Då det vid behandlingen i utskottet framkommit synpunkter, som gävo ett visst fog för att man kunde behöva göra vissa ekonomiska utredningar, har jag för min del ej reserverat mig på denna punkt. Jag har ansett mig kunna göra det, därför att utskottet hemställt om en verkligt skyndsam utredning av de ärenden, varom här är fråga. Jag har vidare gjort det på den grund, att jag har en förhoppning om att, när man tager upp alla dessa frågor till utredning, det skall visa sig, att vissa av dem, som äro av mindre omfattning, möjligen kunna lösas på förhand. Dit hör den fråga, i vilken jag motionerat. Dit hör också den sak, varom herr Kvarnzelius m. fl. väckt motion, och även en annan fråga, varom herr Bäcklund i andra kammaren m. fl. väckt motion. Samtliga dessa tre frågor äro av den karaktär, att de icke förutsätta någon större kostnad från statens sida, och då de delvis äro utredda, skulle man därför kunna hoppas på att de kunde behandlas hastigare än de stora allmänna principfrågorna. Detta har varit anledning till att jag icke ansett mig behöva reservera mig. Det är att hoppas, att de verkligen komma fram något så när

snart, ty särskilt beträffande den Bäcklundska motionen, som gäller en ökning av pensionerna till en viss grupp, gamla invalider, måste jag säga, att om utredningen tager lång tid, komma dessa stackars människor kanske alldeles förgäves att få vänta på förbättring i sina förhållanden. Men, som sagt, jag tror, att det finns möjlighet att även om dessa tre frågor läggas in i den stora utredningen, man kan ha anledning hoppas, att de dock kunna föras fram till lösning snabbare än ärendet i sin helhet.

Vidare har utskottet i sitt betänkande givit vissa anvisningar om vilka bland motionärernas förslag som utskottet anser vara de, som i första hand böra komma under utredningen. Det är alldeles riktigt, att de frågor, som utskottet påpekat, böra komma in under utredningen, och att det är av vikt, att de göra det. Men jag måste säga, att jag bland de som viktiga omnämnda frågorna saknar en, nämligen den i herr Möllers motion påpekade olikheten i männens och kvinnornas ställning i pensionslagen. Den saken är av den betydelse, att jag skulle ansett det vara i hög grad önskvärt, att den hade tagits upp ibland de frågor, som utskottet särskilt påpekat böra komma med i utredningen.

Nu finns det emellertid ett kryphål för att även detta spörsmål skall kunna tagas med. Utskottet har på två ställen sagt »bland annat», när det talat om frågor, som borde tagas med, och man får väl hoppas, att när utredningsmännen komma till denna sak, de också skola räkna med att under detta »bland annat» även döljer sig denna specialfråga. Jag har emellertid velat påpeka saken, därför att jag har en viss erfarenhet av att när det gäller speciella kvinnofrågor råka de mycket lätt i glömska, och jag har velat understryka, att detta är en mycket viktig sak för kvinnorna. Ända sedan detta lagförslag framkom, har det från kvinnohåll oupphörligen i skrivelser understrukits, att detta är en fråga, som kvinnorna anse måste komma till en lösning. Vi kunna icke erkänna det såsom berättigat att i en försäkring, som icke i övrigt lagt upp frågan om riskklasser, ställa kvinnorna i en särskild riskklass. De ha ju också rätt att säga, att Sverige är det enda land, som i sin allmänna socialförsäkring har gått in på en sådan väg. Vi hoppas därför, att när nu denna utredning som jag hoppas förmodligen kommer till stånd, det också på denna punkt skall bli en förutsättningslös utredning. Man kan icke tycka, att det är rätt, att de siffror och förhållanden, på vilka den ursprungliga socialförsäkringskommittén byggde sina antaganden, alltså skola ligga till grund, då förhållandena i så många avseenden förändrat sig under de tider, som sedan dess ha förgått. Jag vill därför än en gång understryka, att detta verkligen hör till de viktiga frågorna.

I övrigt vill jag säga, att jag varmt ansluter mig till utskottets anhållan om en utredning, då jag anser, att det på så många punkter verkligen fordras en förbättring i pensionslagen, men jag måste beklaga, att man skall gå till denna utredning utan att ha det behövliga underlaget i en ordnad sjukförsäkringslag. Vi måste än en gång börja från galen sida, det kan icke hjälpas, men vi få hoppas, att denna utredning ändå skall komma till en sådan läggning av pensionslagen, att densamma, när en gång sjukförsäkringsfrågan tages upp, skall vara ett gott underlag för ett samarbete mellan dessa båda försäkringsgrenar.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Sydow: Det är riktigt, som fröken Hesselgren anförde, att inom utskottet det var mycket sympati för den motion, som fröken Hesselgren väckt, och att saken har varit före många gånger. Ingen har bestritt, att det vore önskvärt att få en förändring genomförd i det syfte, motionen avser, men pensionsstyrelsen, som har yttrat sig häröver, har förklarar, att det ej kunde ske utan att rubba grunderna för pensionsförsäkringen.

När vi nu med fröken Hesselgrens instämmande förordade en allmän re-

*Ang. revision
av pensions-
försäkrings-
lagen.*

(Forts.)

Ang. revision
av pensions-
försäkrings-
lagen.

(Forts.)

vision av pensionsförsäkringen, kunde vi icke på samma gång i förväg föreslå att rubba grunderna i den nuvarande pensionsförsäkringen. Vi blevo sålunda tvungna att låta även denna motion gå till utredning, och jag vill uttala den förhoppningen, att det skall bli en snabb utredning både om denna och om två av de andra motionerna, nämligen en av herr Kvarnzelius m. fl. och en av herr Bäcklund m. fl. Det är behjärtansvärda saker, som framföras i dessa motioner.

Det är emellertid en anmärkning, jag vågar göra mot fröken Hesselgrens anförande, och det är mot vad fröken sade, att dessa motioner kunna genomföras utan avsevärda kostnader. Det är icke riktigt. Det är ej riktigt i fråga om herr Kvarnzelius' motion, ty det beror på hur långt man vill gå i fråga om ökningen av den s. k. fria inkomsten. Och i fråga om herr Bäcklunds motion visar det sig, att dess genomförande skulle kosta 12 miljoner kronor det första året. Det är i alla fall ett avsevärt belopp, även om det så småningom skulle sjunka.

Jag skall icke yttra mig vidare härom. Jag är ense med fröken Hesselgren om, att det är önskvärt att genomföra ändringar i pensionsförsäkringen. Jag ber också att livligt få instämma i fröken Hesselgrens beklagande av att vi måste gå till att göra en revision av pensionsförsäkringen, innan vi fått sjukförsäkringen ordnad, men i min tanke är det så angeläget, att det verkligen sker flera förändringar i pensionsförsäkringen, att jag för min del icke tycker, att jag kan stå till svars med att förorda, att man skall vänta på sjukförsäkringen. Jag är övertygad, att man kan göra åtskilliga förbättringar i pensionsförsäkringen även med den nuvarande sjukförsäkringen, och dessa tycker jag, man bör göra. Jag vill även säga med anledning av fröken Hesselgrens anförande, att den utredning, som är föreslagen, måste bli förut-sättningslös och allsidig. Självfallet kommer också den i herr Möllers motion påtalade och av fröken Hesselgren berörda olikheten beträffande pensionen för män och kvinnor att läggas under utredning och bli föremål för behandling.

Jag ber att få instämma i fröken Hesselgrens yrkande.

Herr Winberg: Man brukar ofta få höra, att vi kommit rätt långt i fråga om social lagstiftning och åtgärder till förbättrande av den fattigare klassens ställning här i landet. När man går att granska detta, är det emellertid inte så helt med dessa försäkringar. Sverige är nämligen snart det enda land, där icke något verkligt åtgjorts från statens sida i fråga om arbetslöshetsförsäkringen. Vi ha ännu icke fått sjukförsäkringen ordnad annat än på frivillighetens väg. Ingenting har gjorts i fråga om genomförandet av moderskapsförsäkring m. m. Beträffande ålderdomsförsäkringen eller ålderdomspensioneringen fingo vi ju visserligen den frågan löst 1913, men på sådant sätt, att man på allvar kan ifrågasätta, om det verkligen var någon fördel, att det blev en sådan lösning vid det tillfället. Det är självklart, att de belopp, som hittills utgått, äro sådana, att den, som i likhet med mig varit i tillfälle att arbeta i en pensionsnämnd under fyra eller fem år, vet hur fruktansvärt svårt det var första tiden att få folk att förstå, att ett par åkta makar som icke hade något annat än 300 kronor i pension om året och som, därest de hade 300 kronor förut, icke kunde få någon pension alls, måste leva på detta belopp.

Jag har tillåtit mig väcka en motion, vari jag gått så långt att kräva, att det skulle utgå en ålderdomspension på 900 kronor för en var som är oförmögen till självförsörjning, d. v. s. icke i pension utan så, att det, sammanlagt med övrig inkomst, skulle bli 900 kronor. Pensionsstyrelsen har yttrat sig över detta förslag och förklarat det omöjligt, ty det skulle bl. a. kosta

190 miljoner kronor. Jag har naturligtvis ej haft tillfälle att kontrollera, huruvida siffran är riktig eller ej. Och för övrigt låter det sig icke göra att avgjort säga vad det skulle komma att kosta. Samtidigt har emellertid pensionsstyrelsen gjort gällande, att de anförda beloppen äro missvisande. Det är nämligen så, att de belopp, som angivits, gälla för dem som fingo pension under tiden 1913—1924. Alltså äro de giltiga för största delen av de nuvarande pensionstagarna. Men 1924 genomfördes en förbättring även i fråga om övergångsbestämmelserna, så att från den dagen gälla något bättre förhållanden för dem som avgå. När det blir fråga om att det är omöjligt för staten att åstadkomma en något så när tillfredsställande ålderdomsförsäkring eller ålderdomspension, måste man fråga sig: hur har man egentligen handhaft samhällets ekonomiska möjligheter, då man förklarar det vara fullkomligt omöjligt ur ekonomisk synpunkt att lösa en fråga som denna, som enligt min mening är den mest vitala av de frågor, som det här gäller att avgöra? Ändock ha vi ett kungssord från åttio-talet på att de ingalunda föraktliga summor, som inflöto i statskassan i och med tullsystemets genomförande, skulle till väsentlig del användas för att genomföra sådana sociala reformer, som avsågo förbättring för den arbetande klassen. Hur detta kungssord infriats och om den växel, som utstälts, överhuvud inlösts eller icke, tror jag ej, vi behöva tvista om, när man nu i alla fall förklarar, att det är omöjligt att genomföra en pensionsförsäkring av den beskaffenhet, att den garanterar alla medborgare att kunna existera på de belopp de få, när de ej längre kunna arbeta. För min del får jag säga, att även om de siffror, som pensionsstyrelsen anfört, att genomförandet av min motion skulle kosta, äro riktiga, d. v. s. skulle gå upp till bortåt 190 miljoner kronor, så är det dock icke mer än vad ett tjugutal av våra större bolag här i landet ha att uppvisa som nettobehållning för 1927. Om vi därför tillvarata alla ekonomiska möjligheter, som vårt land äger, är det icke omöjligt att genomföra en sådan sak. Det är bara frågan, om man ägnar saken det intresse, att man verkligen tillgriper de härför nödvändiga åtgärderna för att genomföra densamma.

Som saken nu ligger, skall jag icke längre upptaga kammarens tid med argumentering. Jag har ingen anledning att framställa annat yrkande på den nu föredragna punkten, än vad utskottet yrkat, ty även jag har tillåtit mig påyrka utredning, och det är självklart, att en sådan måste komma till stånd. Däremot förbehåller jag mig rätt att framställa yrkande under den punkt, som min motion avser. Jag anser nämligen, att det icke bara är tillåtet utan också nödvändigt, att när vi remitterat en dylik fråga till utredning, riksdagen också något så när skall uttala sig om från vilken utgångspunkt en sådan utredning skall verkställas, och hur mycket man anser, att man vill offra på att få frågan löst, ty i annat fall veta vi icke hur frågan kommer att ligga till, när den återkommer till riksdagen.

Som sagt, har jag intet yrkande i denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna B—F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten G.

I motionen I:167 av herr Winberg hade hemställts, att riksdagen måtte besluta hos regeringen hemställa om utredning och för riksdagen snarast möjligt framläggande av förslag till sådana ändrade bestämmelser i lagen om allmän pensionsförsäkring samt i lagen om övergångsbestämmelser i anledning av sam-

Ang. revision
av pensions-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)

Ang. revision
av pensions-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)

ma lag, att den samlade pensionen eller understödet jämte pensionstagarens årsinkomst icke i något fall i lägsta dyrortsgruppen understege för ensam person 900 kronor, för äkta makar samt för barn under 16 år i proportion till vad den ensamstående erhöles samt för övriga dyrortsgrupper i förhållande härtill, i överensstämmelse med vad närmare angivits i motionens motivering.

Såsom förut angivits hade utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, att motionen I: 167 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Winberg: Herr talman! I anslutning till vad jag nyss yttrade ber jag i denna punkt få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig väckta motionen.

Herr von Sydow: Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkten H.

Utskottets hemställan bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr *Björnsson* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse angående förslag till formulär för deklara-
tionsblanketter m. m.

Motionen hänvisades till särskilda utskottet.

Anmälles och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3 A, angående vissa anslag för budgetåret 1928—1929 under riksstatens tredje huvudtitel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 167, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln framlagda förslag angående det ordinarie förslagsanslaget till skolöverstyrelsen dels ock Kungl. Maj:ts under punkt 225 därsammastädes gjorda framställning angående yrkespedagogiska centralanstalten ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar med avseende å fortsättningsskolans anordnande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 18 av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel framlagda förslag angående ny värmeledning och införande av elektrisk belysning i nationalmuseibygnaden m. m.; samt

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 95 av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel framlagda förslag angående nybyggnad för de geologisk-mineralogiska och geografiska institutionerna vid universitetet i Lund.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad, som av Nationernas förbunds råd kallats till ledamot i den till förbundets ekonomiska organisation anknutna rådgivande kommittén, som skall följa tillämpningen av den ekonomiska världskonferensens beslut, får härmed anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 11 t. o. m. den 23 innevarande maj månad för deltagande i kommitténs sammanträde i Genève. Stockholm den 5 maj 1928.

Vördsamt
Anders Örne.

Den begärda ledigheten blev av kammaren beviljad.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om statsdepartementen; och

nr 23, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande lagrådets organisation m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för undervisningen och forskningen i cellulosateknik och träkemi vid tekniska högskolan m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till medicinalstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets memorial nr 39, angående återlämnande till första kammaren av en till utskottet hänvisad proposition;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 och 11 §§ i lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin ävensom av lagen den 27 november 1925 (nr 463) om utsträckt tillämpning av förstnämnda lag, m. m.; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående åtgärder för åstadkommande av billigare skolmaterieell.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 5 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Under punkten 2 av tionde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, utom annat,

dels från och med den 1 juli 1928 bestämma antalet ordinarie befattningshavare hos kommerskollegium på under punkten angivet sätt;

dels fastställa under punkten införd stat för kommerskollegium, att tillämpas från och med den 1 juli 1928;

dels ock höja det ordinarie förslagsanslaget till kommerskollegium, nu 511,040 kronor, med 50,300 kronor till 561,340 kronor.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar, att kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå skulle från och med nästkommande budgetår uppföras å ordinarie stat.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 183, av herr *G. Möller* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 319, av herr *P. A. Hansson* i Stockholm m. fl., dels ock en inom andra kammaren av herr *Alex. Thore* väckt motion, nr 171.

I de två förstnämnda motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag under tionde huvudtiteln, punkt 2, att uppföra befattningshavarna inom fartygsinspektionen på ordinarie stat inom kommerskollegium, besluta

dels att bevilja anslag för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1928—1929 på extra stat med samma belopp som för innevarande budgetår;

dels ock att hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning av frågan om överflyttande från kommerskollegium till socialstyrelsen av de sjöfartskontrollen rörande frågor, som enbart eller i övervägande grad rörde arbetarskyddet, samt att för riksdagen snarast framlägga förslag till sådan överflyttning i den omfattning, som genom utredningen kunde ådagaläggas vara ändamålsenlig.

I motionen II: 171 hade hemställts, att äskandet under tionde huvudtiteln om uppförande å ordinarie stat av organen för kontroll å fartygs sjövärdighet måtte avslås.

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt.

I) att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande förslag och i anledning av herrar Möllers m. fl. och P. A. Hanssons m. fl. samt Thores berörda motioner, I: 183, II: 319 och II: 171, i riksstaten för budgetåret 1928--1929 upptaga ordinarie förslagsanslaget till kommerskollegium med oförändrat belopp, 511,040 kronor; samt

II) att herrar Möllers m. fl. och P. A. Hanssons m. fl. berörda motioner, i vad desamma avsåge skyndsamt utredning av frågan om överflyttande från kommerskollegium till socialstyrelsen av de sjöfartskontrollen rörande frågor, som enbart eller i övervägande grad rörde arbetarskyddet, måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anført.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *Kvarnzelius*, *Widell*, *Bergqvist*, *Carlsson* i Gävle, *Hallin* och *Bengtsson* i Norup ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herrar Möllers m. fl. och herrar P. A. Hanssons m. fl. samt Thores berörda motioner, I: 183, II: 319 och II: 171, i vad desamma avsåge ordinarie anslaget till kommerskollegium, utom annat,

a) från och med den 1 juli 1928 bestämma antalet ordinarie befattningshavare hos kommerskollegium på i reservationen angivet sätt;

b) fastställa i reservationen införd stat för kommerskollegium, att tillämpas från och med den 1 juli 1928;

e) höja det ordinarie förslagsanslaget till kommerskollegium, nu 511,040 kronor med 50,300 kronor till 561,340 kronor;

II) att herrar Möllers och P. A. Hanssons berörda motioner I: 183 och II: 319, i vad desamma avsåge utredning av frågan om överflyttande av vissa ärenden från kommerskollegium till socialstyrelsen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr statsrådet **Gärde**: Herr förste vice talman! Då chefen för handelsdepartementet är upptagen av förhandlingarna i andra kammaren, skall jag be att å hans vägnar vid denna punkt få yttra några ord.

Utskottet har vid denna punkt, som avser anslaget till kommerskollegium, jämväl till behandling upptagit Kungl. Maj:ts förslag angående överflyttning av fartygsinspektionen å ordinarie stat. Utskottsmajoriteten har avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Till förmån för detsamma äro dock avgivna reservationer, som helt eller delvis ställa sig på samma ståndpunkt som Kungl. Maj:ts förslag.

Innan jag ingår på den meningsskiljaktighet, som sålunda föreligger, torde det vara lämpligt att något erinra om fartygsinspektionens organisation och arbetsuppgifter.

Fartygsinspektionen består av en central och en lokal förvaltning. Den centrala förvaltningen utgöres av en byrå, fartygsinspektionsbyrån, under kommerskollegium. Å byrån finnas anställda en byråchef, en förste byråinspektör, en byråinspektör samt erforderlig kanslipersonal.

Den lokala förvaltningen är uppdelad på sex fartygsinspektionsdistrikt med en förste fartygsinspektör såsom chef och i regel två andre fartygsinspektörer, den ene med nautisk och den andre med maskinteknisk utbildning. I detta

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

sammanhang ber jag att tillika få erinra därom, att inom socialstyrelsen finnes anställd en byråassistent med nautisk utbildning och med uppgift att biträda fartygsinspektionen inom kommerskollegium vid behandlingen av frågor av övervägande social betydelse.

De uppgifter, som åligga fartygsinspektionen, äro av skiftande och tillika av betydelsefull natur. De avse i främsta rummet utrönande av fartygs sjövärdighet med hänsyn till deras användning och den fart, i vilken de nyttjas. Fartygsinspektionen åligger vidare att ha uppsikt över huruvida fartyget är behörigen utrustat och bemannat, huruvida anordningar äro vidtagna för att bereda de ombordvarande skydd mot olycksfall och sjukdom, om å fartyget finnas bostäder av föreskriven beskaffenhet m. m. Fartygsinspektionen har alltsedan dess inrättande genom 1914 års riksdags beslut varit uppförd på extra stat. Vid åtskilliga tillfällen har dock kommerskollegium gjort framställning om dess överförande på ordinarie stat. En sådan framställning ligger också till grund för den kungl. propositionen i ämnet.

Utskottsmajoriteten har nu såsom skäl för sitt avstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag om ifrågavarande befattningars uppförande å ordinarie stat åberopat vissa organisatoriska synpunkter, som framförts i en i denna kammare av herr Möller m. fl. väckt motion. Frågan gäller, huruvida fartygsinspektionens centrala ledning skall förläggas till kommerskollegium eller till socialstyrelsen, detta senare särskilt i vad avser sådana frågor, som röra arbetarskydd och dylikt. Med avseende å denna organisationsfråga ber jag att till en början få erinra därom, att kommerskollegium vid flera tillfällen i sina yttranden, och nu jämväl i sitt senaste yttrande, starkt hävdad den uppfattningen, att ett förläggande till socialstyrelsen av vissa av den centrala ledningens uppgifter icke är vare sig lämpligt eller möjligt.

Den sjötekniska kontrollen och den mer socialt betonade kontrollen äga enligt kommerskollegii åsikt ett så intimt samband, att ett särskiljande av dessa uppgifter på olika myndigheter icke låter sig göra. Socialstyrelsen har visserligen uttalat den meningen, att ett sådant särskiljande på olika myndigheter visserligen vore möjligt, men att dock avsevärda praktiska svårigheter möta för ett dylikt särskiljande. Jag skall emellertid icke nu närmare gå in på denna organisationsfråga. Då de skäl, som av departementschefen anförts i statsverkspropositionen och som även anförts i kollegiets upprepade uttalanden i denna fråga, icke lyckats övertyga utskottets majoritet, vågar jag icke hoppas på bättre framgång här i kammaren. Jag vill därför icke upptaga någon strid på denna punkt.

Vad jag däremot vill framhålla är, att dylika organisationsfrågor icke böra, så framt icke sakens natur oundgängligen kräver det, få skjuta undan personalens berättigade intresse att efter en lång tids tjänstgöring beredas den trygghet, som ett överförande på ordinarie stat innebär. Ur statens egen synpunkt torde det också vara väl motiverat, då det gäller befattningshavare, som, ofta i konflikt med starka ekonomiska intressen, ha att hävda det allmännas rätt och bästa, att de beredas en självständig och oberoende ställning. Det är på denna punkt, som utskottet enligt min mening brister i sin bevisföring. Utskottet har icke ens lyckats göra sannolikt, att en överflyttning av vissa av fartygsinspektionens arbetsuppgifter till socialstyrelsen skulle på något sätt leda till ett minskat personalbehov. Allt tyder på det motsatta, såsom också framhållits av kommerskollegium. Även om personalen uppföres å ordinarie stat, föreligger uppenbarligen intet hinder för att vid en blivande organisationsförändring överflytta en större eller mindre del av densamma till socialstyrelsen. Personalen är ju på grund av gällande lönebestämmelser underkastad en dylik förflyttning.

Utskottets ståndpunkt framstår som särskilt hård och obillig, då det gäller

den lokala förvaltningen. Beträffande denna förvaltning har icke i nyssnämnda motion ifrågasatts någon som helst organisationsförändring, och så vitt jag kan förstå, kan en organisationsförändring i avseende på den centrala ledningen icke på något sätt inverka på denna personals ställning.

På denna punkt föreligger också en reservation av herr Andersson i Eliantorp m. fl. Denna reservation äsyftar, att man skall lämna frågan om den centrala förvaltningen öppen. Fartygsinspektionsbyrån i kommerskollegium skulle alltså fortfarande liksom hittills bibehållas på extra stat i avbidan på en lösning av organisationsspörsmålet beträffande denna byrå. Däremot skulle den lokala förvaltningen uppföras på ordinarie stat på sätt Kungl. Maj:ts förslag därom innehåller.

Andra kammaren har tidigare i dag med stor majoritet anslutit sig till herr Anderssons m. fl. reservation, och det är därför att hoppas, att första kammaren i varje fall icke avslår Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Jag vill till sist betona, att betydelsefulla intressen i avseende å liv och egendom äro beroende av fartygsinspektionens verksamhet och att denna personal helt visst i hög grad är förtjänt av den uppmuntran, som överförandet på ordinarie stat skulle innebära för denna personal.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag har liksom en del av statsutskottets övriga ledamöter på denna punkt antecknat en reservation, i vilken vi yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition även i denna del. För min del vill jag begagna tillfället att säga, att jag för min del funnit mig övertygad av de skäl, som anförts av kommerskollegium såväl som i Kungl. Maj:ts proposition och att det är en tillfredsställande lösning, som här föreslås, och att icke några legitima intressen äventyras genom att på det sätt, som Kungl. Maj:ts förslag innebär, uppföra även den centrala fartygsinspektionen på ordinarie stat. Då vi emellertid nu hörde av en av statsrådets ledamöter, att regeringen kan acceptera en sådan lösning, som andra kammaren gått in för, nämligen att uppföra den lokala inspektionen på ordinarie stat, är det ju klart, att man, även om man har den uppfattningen, att det vore det riktigaste att taga det hela enligt Kungl. Maj:ts förslag, ju kan ackomodera sig därhän, att man biträder den lösning, som andra kammaren har gått in för. Det är ju ingenting värre, som i så fall inträffar, än att den centrala delen av denna förvaltningsgren till vidare får stå på extra stat. Frågan kommer sedermera igen, möjligen bättre utredd och möjligen med nya synpunkter, vilket enligt min mening torde vara erforderligt, för att man skall kunna övergå till den linje, som företrädades i motionerna och som statsutskottets majoritet har gått in för. Om nu emellertid denna kammare vill stanna vid den lösning av frågan, som andra kammaren tidigare i dag har beslutat, så skulle det på denna punkt endast vara erforderligt att stryka tre rader i motiveringen på sidan 11 i utskottsutlåtandet för att denna punkt skulle kunna tagas, och man sedan ändå skulle kunna gå in för den lösning, som återfinnes i de reservationer, som vid punkterna 6 och 7 äro avgivna av mig m. fl. Det, som skulle behöva strykas, är den punkt i mitten av första stycket på sidan 11, som börjar med orden »På grund av det nära samband» och slutar med orden »motsätta sig förslaget i denna del». Om man stryker dessa rader i motiveringen, torde det hela kunna gå ihop genom att man ansluter sig till reservationerna i den del, där dessa avse att uppföra den lokala organisationen på ordinarie stat.

Jag ber, herr talman, att få göra yrkande på denna ändring i motiveringen.

Herr Enhörning: Herr talman, mina herrar! I den nu föreliggande statsverkspropositionen har föreslagits uppflyttning till ordinarie stat av fartygsinspektionen, såväl den centrala organisationen, fartygsinspektionsbyrån inom

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

kommerskollegium, som den lokala organisationen, fartygsinspektörerna, för vilka därjämte föreslagits lönereglering. De belopp det här rör sig om äro ju jämförelsevis obetydliga i förhållande till budgeten i dess helhet och innebära i fråga om den lokala organisationen en ökning av nuvarande anslagsbelopp med cirka 79.000 kronor, därvid avseende icke fästs vid nu utgående provisoriska lönetillägg, ej heller vid dyrtidstilläggen.

För den centrala organisationen skulle icke annan ökning alls ifrågakomma än den, som beror på olika grunder för beräkandet av ordinarie och extra anslag.

Nu har statsutskottet avstyrkt den kungl. propositionen under motivering, att det borde utredas, om icke socialstyrelsen i stället för kommerskollegium lämpligen bör utgöra fartygsinspektionens chefsmyndighet. Mot detta statsutskottets förslag ha avvikande meningar uttalats i en mycket stark reservation av herrar Kvarnzelius, Widell, Bergqvist, Carlsson i Gävle, Hallin och en andrakammarledamot, herr Bengtsson i Norup, vilka tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition i dess helhet, samt av herrar Andersson i Eliantorp, Järte och Anderson i Storegården, vilka tillstyrkt bifall till den kungl. propositionen i vad densamma avser den lokala organisationen. Vad nu den senare reservationen beträffar, så är det omöjligt att finna några verkligt bärande skäl för att i nu förevarande avseende göra åtskillnad på de båda organisationerna. Den förnämsta orsaken till att man nu efter så många år verkligen gått in för att söka fastare ordna fartygsinspektionens ordinarie stat är väl den hänsyn man dock måste taga till de anställdas för visso berättigade krav härutinnan.

Jag beklagar emellertid, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet funnit anledning att i medkammaren frångå sitt yrkande i denna proposition och i stället övergå till herr Järtes m. fl. reservation, i vilken yrkas bifall till den kungl. propositionen i vad densamma avser den lokala organisationen.

Det måste helt visst betraktas som en stor orättvisa att ej härvid medtaga den centrala organisationens personal, vilkens krav ju äro minst lika berättigade för att icke säga än mer berättigade än den lokala organisationens krav. Att den förra personalen är den fåtaligaste bör väl icke läggas den till last utan snarare tvärt om, och det så mycket mer, som, på sätt ovan framhållits, fartygsinspektionsbyråns uppflyttande på ordinarie stat icke medför någon väsentlig ökning av budgeten.

Därjämte är att märka, att därest det verkligen skulle befinnas lämpligt att överflytta fartygsinspektionsbyrån till socialstyrelsen, kan detta framdeles ske lika lätt i fråga om en å ordinarie stat uppförd byrå som i fråga om en på extra stat uppförd sådan. Att fartygsinspektionen skulle kunna helt indragas eller ens till numerären minskas, torde numera väl knappast någon med förhållandena förtrogen önska eller eljest kunna påfordra. Ej minst med hänsyn till de internationella förhållandena samt angelägenheten av att undvika inspektion av svenska fartyg i utländska hamnar måste vi här i Sverige hava en fartygsinspektion, som är godkänd i andra länder.

Givet är, att ett ytterligare uppskov med fartygsinspektionens definitiva ordnande måste väcka uppmärksamhet i andra länder och komma att för svenska fartyg medföra vissa svårigheter från främmande länders kontrollmyndigheter. Ur denna synpunkt är det till och med viktigare, att den centrala organisationen först blir definitivt ordnad, då det närmast är den, som kommer i förbindelse med de utländska myndigheterna.

Det förtjänar erinras om, att en den 28 januari 1926 avslutad nordisk sjöfartssäkerhetskonvention förutsätter, att den svenska fartygsinspektionen är ordnad på sätt som nu är förhållandet.

Vad slutligen beträffar kärnpunkten i statsutskottets yttrande eller frågan om en överflyttning av fartygsinspektionens ledning från kommerskollegium till socialstyrelsen, måste meningarna härom helt naturligt vara i hög grad delade. Det må dock härvid icke förbises, att i intet annat sjöfartsidkande land av betydelse sjöfartssäkerhetskontrollen är förlagd till annan myndighet än sjöfartsorganet. Och det av helt naturliga skäl, då denna kontroll så intimt hänger samman med andra frågor rörande sjöfarten, och en omläggning härutinnan synes kunna få till följd en omläggning helt och hållet av det svenska sjöfartsorganets, kommerskollegii verksamhet. För övrigt må anmärkas, att de frågor, som handläggas av fartygsinspektionens centralmyndighet, till sin allra väsentligaste del äro av rent teknisk natur, där den tekniska sakkunskapen samt gällande författningar bliva enbart avgörande.

Till slut må anföras, att socialstyrelsen redan nu genom särskild representant deltagit i avgörandet av ett stort antal ärenden, samt att en överflyttning till socialstyrelsen och således även till socialdepartementet av fartygsinspektionen skulle i högst avsevärd grad minska *handelsdepartementets arbetsuppgifter, vilket näppeligen synes önskvärt*. Skulle det förmenas, att fartygsinspektionen ej är fullt effektiv, något som dock måste bestridas, kan detta ej regleras annorlunda än genom ändring av de lagar och förordningar, efter vilka fartygsinspektionen har att handla. Någon sådan ändring är ju ej nu ifrågasatt, och vad som för alla parter synes vara fördelaktigast är, att fartygsinspektionen nu genom att få sin organisation ordnad vinner den arbetsro, som är nödvändig och berättigad. Först då synes man till fullo kunna bedöma verkningarna av hela det författningskomplex, som nyligen utfärdats. Någon som helst anledning förefinnes således icke att göra åtskillnad på den centrala och lokala organisationen, då en omreglering av den förra givetvis synes få till följd en omreglering av den senare.

På grund av vad jag nu anfört, synes den enda rätta och billiga åtgärden från riksdagens sida vara att bifalla Kungl. Maj:ts proposition i oförändrat skick.

Jag kan således icke deltaga i herr Kvarnzeli's yrkande, vilket innebär, att man skall följa andra kammarens förslag, utan jag yrkar, herr talman, helt enkelt bifall till herr Kvarnzeli's m. fl. reservation helt och hållet oförändrad.

Herr Andersson, Karl: Herr förste vice talman, mina herrar! Då jag jämte ett par andra av statsutskottets ledamöter vid denna punkt avgivit en reservation, ber jag att något få redogöra för de skäl, som för oss varit bestämmande därvid.

I likhet med utskottsmajoriteten anser jag, att den centrala fartygsinspektionsbyråns befattningshavare ännu icke böra överföras årdinarie stat, därför att denna fråga är föremål för de besparingssakkunnigas närmare utredning. Däremot ha jag och mina medreservanter gått med på att de lokala inspektörerna nu uppföras på ordinarie stat. Frågan om dessa lokala inspektörers uppförande på ordinarie stat har ju under flera år varit föremål för överläggning. Jag tror, att denna fråga varit på tal ända sedan år 1914. Jag anser det därför vara riktigt, att dessa befattningshavare nu komma i den ställningen, att de bli uppförda å ordinarie stat.

Då nu herr Kvarnzeli's förut gjort ett yrkande, som överensstämmer med den reservation, som jag och mina medreservanter här anfört, ber jag att få yrka bifall till herr Kvarnzeli's yrkande.

Herr Lithander: Herr talman! Det anförande, som hölls från regeringsbänken och varmed debatten öppnades, motiverade, såvitt jag kunde finna, på ett alldeles utmärkt sätt ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Motiveringen

Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)

Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)

i den kungl. propositionen är ju synnerligen tydlig och klar samt belysande för det yrkande, som Kungl. Maj:t där har gjort. Likaså är det yrkande, som statsutskottets ärade ordförande har gjort i form av en reservation, synnerligen väl motiverat. Allt pekar på och stöder ett bifall till den kungl. propositionen.

Jag är delvis förekommen av konsul Enhörning och ber därför, herr talman, blott att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, vilket är detsamma som bifall till den av herr Kvarnzelius i statsutskottet avlämnade reservationen.

Jag har den känslan härvidlag, att, om man har kanoner, bör man använda dem, stanna vid dem och icke gå ifrån dem — »stick to the guns».

Herr Walles: Herr talman! Efter den utgång ärendet fått i andra kammaren och som jag förmodar även blir fallet här, har det åtminstone bland utskottsledamöterna ansetts, att någon diskussion ej skulle behöva ifrågakomma. Då emellertid herr Enhörning nyss gjort ett yrkande om bifall till herr Kvarnzelius reservation, skall jag be att ändock få säga ett par ord.

Jag skall inskränka mig till att framhålla, att då vi inom avdelningen hade ärendet under behandling och där hade inkallat representanter för såväl sjöfolket som maskinist- och befälsföreningarna, fick jag för min del det bestämda intrycket, att det icke är bra som det är. Det kan ju heller icke bestridas, att kommerskollegium som chefsmyndighet för den del av fartygsinspektionen, som gäller arbetareskydd, får en i viss mån dualistisk ställning, som ibland kan försätta den, som jag förmodar, i en rätt svår belägenhet. Kommerskollegii uppgift är i huvudsak att vaka över sjöfartsnäringsens ekonomiska intressen. Det kan mycket väl tänkas, att dessa kunna komma i kollision med sjöfolkets berättigade intressen om skydd till liv och hälsa ombord. Man kan sålunda befara, att de ekonomiska intressena bli för mycket dominerande. Redan från början, då denna inspektion inrättades, framhölls, hurusom det i övervägande grad vore sociala intressen, som den hade att tillgodose. Jag skall tillåta mig citera, vad socialfullmäktigen herr Herman Lindqvist på sin tid härom yttrade:

»De uppgifter, som skulle komma att åligga den föreslagna fartygsinspektionen, måste enligt min mening till stor, ja, månhända övervägande del anses fullfölja syften av social innebörd. Bestämmelserna om sjövärdighet ha ju i fråga om lastfartyg i främsta rummet till ändamål att skydda besättningen mot olycksfall i arbete. Beträffande passagerarfartyg ha berörda bestämmelser tydligen delvis samma ändamål, och ifrågasätts kan därjämte med skäl, om icke syftet med hänsyn till passagerarna jämväl är att anse som huvudsakligen socialt — föreskrifterna om emigranternas befordring till främmande världsdel räknas självklart till den sociala lagstiftningen. Andra till fartygsinspektionen hörande frågor, såsom rörande skyddsanordningar vid maskiner och redskap, åtgärder till främjande av arbetets sundhet, besättningsens kost-, logi- och sjukvårdsförhållanden ombord, minderårigas användande m. m., äro uppenbarligen att hänföra till det sociala området.»

Jag vill, herr talman, till slut endast säga, att de sjöfarandes yrke är i och för sig så farofyllt, att de sjöfarande ha rätt att kräva, att statsmakterna ägna deras intressen den största uppmärksamhet, så att sjöfolket icke få det intrycket, att de på något sätt åsidosättas. Det är icke vare sig rätt eller klokt av statsmakterna att ignorera de sjöfarandes egen uppfattning om vad som i denna sak är för dem bäst och lyckligast.

Jag har i det läge, som frågan nu ligger, intet yrkande.

Herr Hallin: Herr talman! Man ställes ju här mellan tvenne eldar. Jag har inom utskottet intagit den ståndpunkt, som i utlåtandet finnes antecknad i den av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna reservationen. I det läge frågan nu kommer anser jag emellertid, att man bör taga så mycket man kan få. Det förslag,

som nu har framkommit genom det yrkande, som här i kammaren framförts av herr Kvarnzelius och som ju vunnit andra kammarens bifall, giver i alla fall i avseende på fartygsinspektionens uppflyttande på ordinarie stat det väsentligaste, i och med att det är den större delen av personalen, den lokala fartygsinspektionen, innefattande en kår på ungefär trettio befattningshavare, som man nu efter en lång väntan tillmötesgår genom detta förslag och uppflyttar på ordinarie stat.

Kvar skulle stå den centrala fartygsinspektionen, fartygsinspektionsbyrån inom kommerskollegium, vilken byrå omfattar endast sex befattningshavare. Det förefaller mig då, som sagt, i det läge frågan har kommit, att det skulle vara klokast att följa den linje, som angivits av andra kammaren och som sammanfaller med det förslag, som Kvarnzelius här har framlagt. Om detta förslag lagts fram på ett tidigare stadium, hade vi kanske sluppit en hel del debatter både i utskottet och kanske även i kamrarna. Jag anser mig nu därför icke behöva fråga den ståndpunkt, som jag har uttalat i reservationen, nämligen att det torde vara ådalagt, att hela fartygsinspektionen, även den centrala delen av densamma, nu borde vara mogen att uppflyttas på ordinarie stat och en ytterligare utredning icke vara av behovet påkallad. Men det är ju modernt att här i riksdagen föra upp utredningskvarnar, vare sig man har något eller, såsom i detta fallet, enligt min uppfattning, icke har något att lägga i dem. Jag tvivlar på att i denna fråga åtminstone 1926 års besparingssakkunniga skola kunna åstadkomma så mycket nytt i utredningsväg.

Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som herr Kvarnzelius har framburit.

Herr **Lindley**: Herr talman, mina herrar! Jag tror inte, att jag någonsin kan bli en riktig politiker, därför att jag vill försöka att se rättvist på saker och ting. Det första intrycket, som jag fick av det här ärendet, var att här förelåg en orättvisa, då man vägrade att flytta upp fartygsinspektionen i dess helhet på ordinarie stat. Jag anser, att den har fullständigt rätt i sitt krav att bli uppflyttad. Jag skulle visserligen från proletär synpunkt kunna säga: »Ja, men så handlar man inte, då det t. ex. gäller arbetare.» Jag gjorde t. ex. en framställning i en motion om uppförande av personalen vid ett hundraårigt verk, myntverket, på ordinarie stat, och det dröjer säkerligen ganska länge innan denna personal blir uppflyttad. Men det skulle inte hindra mig att ändå vilja giva rättvisa åt den nu ifrågavarande personalen, om så skulle erfordras.

Nu föreligger emellertid också samtidigt ett yrkande, som blivit framställt från vårt håll, nämligen att sjöfartsbyrån skulle flyttas från kommerskollegium till socialstyrelsen. Vi skola först komma ihåg, att kommerskollegium har ju helt andra intressen att bevaka än de sociala intressena. Dess intresse är att bevaka näringarnas rätt, och att, så långt dess förmåga sträcker sig, försöka underlätta och hjälpa näringarna. Det är helt naturligt, att det intresset, som är det primära, kan icke räcka till även för de sociala intressena. Man kan inte, så att säga, jaga med hundarna och springa med haren. Det är omöjligt för kommerskollegium att kunna bevaka de sociala intressena. Man behöver, för att få belägg därför, inte gå längre än till ett betänkande från andra tillfälliga utskottet, där det finns två utlåtanden i en av mig väckt fråga beträffande möjligheten att kunna öka säkerheten i fråga om däckslasten, där finns det ett utlåtande från kommerskollegium och ett utlåtande från socialstyrelsen. De finnas bredvid varandra. Läser man dessa två utlåtanden och ser den olika anda, som präglar desamma, skall man genast få klart för sig, hur olämpligt det är, att kommerskollegium handhar dessa sociala angelägenheter.

Nu säger man å andra sidan: »Ja, det kan ju vara möjligt, att den sociala delen av fartygsinspektionens verksamhet kanske skulle kunna förläggas un-

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

der socialstyrelsen, men det är alldeles omöjligt att förlägga den andra delen av fartygsinspektionsbyråns verksamhet under socialstyrelsen, ty den sammanhänger med kommerskollegii verksamhet.» Jag måste då fråga mig: Vad är det i den byråns verksamhet, som sammanhänger med kommerskollegii verksamhet? Jo, säger man, det är kontrollen över fartygsbyggandet. Men kontrollen på fartygsbyggandet, vad är det annat än en säkerhetsåtgärd? Är det någonting annat, som är det avgörande? Det är väl säkerheten för fartyget. I lika hög grad som inspektionen är en säkerhetsåtgärd för fartyget, är detta väl fallet med själva kontrollen över fartygets dimensioner, kontrollen över hur fartyget bygges för att kunna betraktas som sjövärdigt. På vilka grunder kan man då säga, att just den delen av kontrollen ovillkorligen skall ligga under kommerskollegium och inte lika gärna under socialstyrelsen? Det är visserligen sant, att en gång i tiden fanns det icke några sådana bestämmelser. Då kunde vem som helst slå ihop en plåtlåda och skicka den till sjöss utan vidare. Då fanns ingen kontroll, men den kontroll, som nu finns, utföres av fartygsinspektionsbyrån, till vilken då dessa, som ämna bygga fartyg, nödgas inlämna ritningar m. m., och den skall yttra sig däröver. Den saken är väl dock icke tillräckligt skäl för att så snedvrída hela verksamheten och säga, att den ovillkorligen skall böra hemma under kommerskollegium.

Nu säges det visserligen här, att man inte skulle vinna så mycket på en överflyttning. Jo, det tror jag verkligen, att man skulle kunna göra. Man skulle kunna vinna ganska mycket. Vi skola inte glömma, att det är en hel del annan sådan kontroll och inspektion, som måste utföras i nära samband med denna verksamhet. Det är ju kontroll också i fråga om säkerhet till liv och lem, skydd mot olycksfall i hamnar m. m., som också måste utföras. Är det rimligt då, att det skall finnas två olika byråer, var och en arbetande på sitt område? Fartygsinspektionen skall bara gå ombord och titta på de anordningar, som finnas, under det att yrkesinspektionen skall sköta om den andra delen av kontrollen. Nog vore det väl en smula rimligare, om de funnos i ett och samma departement. De skulle då kunna samverka, så att det inte skulle behöva bli en sådan dualism, att två springa om varandra på samma arbetsplats för att utföra inspektion och kontroll.

Jag kan ju nämna, att här föreligger också, efter vad jag kan förstå, en nödvändig utvidgning, inte på sjöfartskontrollens område, men på det andra kontrollområdet. Man har redan kallat till en internationell sammankomst i Genève, där man skall utarbeta ett kodifierat förslag till en ny internationell lag om skydd mot olycksfall under arbete i hamnarna. Jag har själv varit med vid en konferens i London helt nyligen, då vi utarbetade ett sådant kodifierat lagförslag, där vi togo med bestämmelser från olika länder. Det är nu nedskickat till Genève, där det skall diskuteras. Sedan skall det utsändas i frågeformulär och kommer säkerligen att bli en internationell lagstiftning. Det är inte riktigt, att en fartygsbefälhavare, som kommer från Sverige till England, för närvarande inte vet vilka bestämmelser, som tillämpas där, eller att en engelsk befälhavare, som t. ex kommer med sitt fartyg till Sverige, icke vet vilka bestämmelser, vi hava. Nog vore det rätt och rimligt, att det funnes likalydande bestämmelser över hela världen angående materialdimensioner m. m. sådant. Här godkänna vi en materialdimension, men då vederbörande kommer till annat land, säger man: »Nej, detta skall ändras. Den och den kättingen, den och den wiren är alldeles för smäcker och klen för detta arbete.» Kostnader och svårigheter äro förenade härmed. Alltså bör det på detta område bli en internationell lagstiftning, och det kräves också i samband därmed en utvidgad inspektion och kontroll. Vi få alltså räkna med en ökning av kostnaderna för denna kontroll, och nog vore det väl också rimligt, att man då sammankopplade dessa två verksamhetsgrenar på en och samma byrå under en och samma hatt

för att därigenom också kunna åstadkomma några besparingar. Det är på det sättet, som jag ser saken.

Nu är det ju sant vad som här blivit sagt — och det var också min känsla i första början — att nog kan man först flytta upp hela byrån och även den lokala inspektionen på ordinarie stat, ty den kan ju flyttas sedermera hur som helst. Då emellertid den känslan gör sig gällande i andra kammaren, att här får man inte fram någon ändring, därför att det är tillräckligt många krafter, som vilja bromsa, har man motsatt sig en sådan uppflyttning just på den grunden. Därför behåller man ju den ena delen av fartygsinspektionen, nämligen byrån, såsom en gisslan, för att därigenom kunna få en rättelse i detta fall.

Nå, nu är frågan: Vad blir nu följden, om vi här skulle gå med på det förslag, som Kungl. Maj:t sist framlagt? Jo, enligt mitt förmenande blir följden den, att den underordnade tillsyningsmyndigheten kommer på ordinarie stat, medan den myndighet, som skall kontrollera och ha befäl över densamma, hänger i luften såsom extra — alltså inte uppförd på ordinarie stat. Det är väl ändå, måste jag säga, att vända upp och ned på ett rimligt förhållande. Vilken auktoritet skola dessa människor kunna ha gentemot sina underordnade, vilken auktoritet gentemot skeppsredare och andra, som de skola kontrollera? De ha säkerligen ingen auktoritet alls, därför att de inte stå på ordinarie stat. De få således inte mycket att säga till om. De kunna ju förflyttas när som helst utan vidare, om de göra sig obekväma. Allt detta gör ändå, att jag är mycket rädd för att vidta en sådan anordning, att man uppflyttar en del av fartygsinspektionen på ordinarie stat och inte uppflyttar den andra delen. Skulle vi återigen fatta beslut här om att uppflytta bägge två — andra kammaren accepterar ju inte detta — då faller hela frågan. Jag tror, att det är att hoppa ur pannan i elden med detsamma, om man accepterar något dylikt. Då tror jag, att det är rättvisare och mera lämpligt att låta alla kvarstå i sin nuvarande ställning och uppflytta hela fartygsinspektionen sedermera, när man kan få saken upplärad. Jag tror, inte att det är mera orättvist, än att flytta upp bara den lokala inspektionen och låta byrån stanna utanför.

Kostnaderna äro också någonting att räkna med. Flytta vi upp den lokala inspektionen, betyder ju detta jämte den lönereglering, som nu tycks hänga samman med detta, en merkostnad på c:a 80,000 kronor. Själva byråns uppflyttning på ordinarie stat skulle endast draga en kostnad, efter vad jag har försökt räkna ut, på c:a 6,000 kronor. Byrån betyder ju inte så värst mycket i kostnadsväg, under det att den andra delen av fartygsinspektionen betyder ganska mycket. Jag har emellertid, som sagt, den känslan, att vi här äro inne på felaktiga vägar, om vi dela på fartygsinspektionen på det sättet, att vi flytta upp bara den lokala inspektionen på ordinarie stat och låta byrån kvarstå på extra stat.

Under nu föreliggande omständigheter finner jag ingen annan möjlighet än att yrka bifall till utskottets förslag, ty jag tror ändå trots allt, att det är mer konsekvent än något av de förslag, som här föreligga.

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag har sökt att i den kungl. propositionen utveckla de skäl, som tala för hela fartygsinspektionens uppflyttande på ordinarie stat, och dessutom ha ju samma synpunkter ytterligare betonats av min kollega, herr Gärde, som började debatten här i afton. Jag har ingenting att tillägga, och jag kan därför inskränka mig till att ge ett par repliker till de talare, som här uppträtt.

Om jag då får börja med den siste ärade talaren, framlade han här ett krav, som, såvitt jag vet, inte framförts någon gång förut från något håll, nämligen på hela fartygsinspektionens överflyttande till socialstyrelsen. Den frågan.

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

att hela fartygsinspektionen skulle överflyttas från kommerskollegium till socialstyrelsen, har aldrig diskuterats. Hans meningsfränder, som i båda kamrarna väckt motion om avslag på Kungl. Maj:ts proposition, avsluta ju sin motion med att yrka, att Kungl. Maj:t skulle skyndsamt utreda frågan om överflyttande från kommerskollegium till socialstyrelsen av de sjöfartskontrollen rörande frågor, som enbart eller i övervägande grad röra arbetarskyddet, och för riksdagen framlägga det förslag, som denna utredning kan resultera i. Alltså står herr Lindley fullkomligt ensam, såvitt jag förstår, beträffande sitt krav att överflytta hela fartygsinspektionen.

Att frågan nu varit diskuterad i, låt mig säga, femton år är just beroende därpå, att det varit omöjligt att kunna draga upp en sådan gräns, som skulle särskilja å ena sidan den del av inspektionen, som allttjämt skulle tillkomma fartygsinspektionen inom kommerskollegium, och å andra sidan de ärenden och frågor, som skulle tillhöra det s. k. arbetarskyddet. Den första punkten i åliggandena för fartygsinspektörerna är ju att övervaka fartygsbyggandet, och den delen av inspektionen har ju alltid, som förut antytts, ansetts höra till fartygsinspektionen inom kommerskollegium. Men det är ju klart, att så fort man börjar definiera vad som menas med att övervaka ett fartygsbyggande, är man ju genast inne på det rena socialskyddet, ty det är givet, att det primära i skyddet för människorna ombord på ett fartyg är ju, att fartyget är sjövärdigt. Sedan kommer man in på andra frågor, såsom om fartygsinredning m. m., som berör detaljer ombord.

Vidare har man gång efter annan, då man påyrkat en överflyttning av vissa frågor från kommerskollegium till socialstyrelsen, framhållit, att kommerskollegium företräder dock rederinäringens, sjöfartsnäringens intressen ur ekonomisk synpunkt, och att det inte kan vara lämpligt att låta tillsynen i vad det gäller besättning och därmed sammanhängande förhållanden åvila samma ämbetsverk. Jag måste bekänna för herrarna, att när jag hör dessa invändningar återigen upprepas, kommer alldeles osökt för mig det klander, som har riktats i första hand mot mig och i andra hand mot kommerskollegium, därför att Kungl. Maj:t på min tillstyrkan utfärdat en förordning, som tagit allt för liten hänsyn till rederinäringens intressen och vad därmed sammanhänger. Jag ber att få nämna för herrarna, att en röst från det hållet gjorde sig starkt gällande i andra kammaren och hävdade, vad jag just nu sagt, att redarnas intressen blivit för litet beaktade, när Kungl. Maj:t utfärdade den av mig åsyftade förordningen.

Nu riktade också herr Enhörning en anmärkning mot att här från regeringsbanken uttalats en förhoppning om att kammaren åtminstone skulle biträda den av herr Andersson i Eliantorp m. fl. avgivna reservationen och mot att vi inte från regeringsbanken hävdade i full utsträckning Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. Det är nu ofta så, att när man inte kan få allt, får man taga, vad man får, och i sådana fall tager man ju mesta möjliga.

Som en talare anförte förut, gäller det här den stora delen av fartygsinspektionens personal, d. v. s. lokalförvaltningen, under det att blott den ringa del, som tillhör centralförvaltningen uteslutes. Det har också föranlett, inte minst från herr Lindleys meningsfränders sida, en övergång från den ståndpunkt, dessa intogo i statsutskottet, till ett biträdande av den reservation, som herr Andersson i Eliantorp m. fl. avgivit.

Slutligen, herr talman, vill jag blott ge uttryck åt den förhoppningen, att den tvist, som nu under loppet av 15 år, såsom jag nyss nämnde, varit rådande, angående lösningen av denna fråga inte måtte gå ut över en oskyldig tredje part, så att denna personal ytterligare får vänta på ett så rättvist och rimligt kravs uppfyllande, som ligger i ett bifall åtminstone till den nyssnämnda reservationen.

Herr Lithander: Herr talman! Den ärade talaren på stockholmsbänken yttrade bland annat, att kommerskollegium har andra intressen att bevaka än de sociala. Men såvitt jag har kunnat finna, har kollegium hela tiden, under det kollegium haft detta uppdrag, visat, att det har haft mycket starka intressen för de sociala kraven, och att det på detta område stått i intim kontakt med socialstyrelsen. Vi ha kommit därhän i alla fall under den regim vi haft, alltså under den tid inspektionen varit förlagd hos kommerskollegium, att våra fartyg fått en standard, som man med rätta avundas oss, och som gjort vårt namn aktat långt utanför vårt lands gränser. Jag tror, att man gör klokt i att man låter utvecklingen ske på den linjen att kommerskollegium fortfarande får ha hand om och sköta detta på samma sätt, som det hittills har gjort. Saken är nämligen den, att om man delar upp denna verksamhet och överlämnar en del till socialstyrelsen, kan det hända, att andra synpunkter komma att göra sig starkt gällande, och att de, som komma att bevaka den sociala delen av sjöfarten icke skulle komma att hålla ögonen på om det överhuvud taget lönar sig eller är möjligt för vår sjöfart att konkurrera med andra länders, och att vi därför komme till korta i denna kamp. Det bleve då en dualism, under vilken vår sjöfart och dess utöware få lida. Det är detta man velat undvika. Det hänger i alla fall i det långa loppet på den ekonomiska bärigheten. Jag tror, att man skall kunna tillgodose denna utan att i någon mån eftersätta de sociala kraven eller de rimliga anordningar, som tarvas.

Jag skall slutligen endast be att få peka på att inom världens främsta sjöfarande nation, d. v. s. England, sjöfartsinspektionen sorterar under vad som där kallas Board of Trade, vilket närmast motsvarar vårt kommerskollegium.

Herr Lindley, den ärade talaren på stockholmsbänken, sade, att de underordnade bli ordinarie, men att toppen icke blir det. Just därför, förefaller det mig, som om vi borde bifalla Kungl. Maj:ts förslag och den av herr Kvarnzelius avgivna reservationen, till vilken jag fortfarande ber att få yrka bifall.

Herr Lindley: Då herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet säger, att jag här företräder en ny linje, som han inte hört talas om förut, i det jag nämligen yrkat, att hela sjöfartsinspektionsbyrån skulle placeras under socialstyrelsen, får jag svara, att jag kan ju inte hjälpa, att vi på vårt håll inte tilltrött oss att kunna gå fram med detta krav, just därför att man målat ut det så svart, att vi verkligen trött, att detta är så pass svåra saker, som inte alls ha med kontrollen att göra. Därför ha vi icke torts gå fram med ett sådant yrkande. Jag hävdar emellertid, att sjöfartsinspektionsbyråns verksamhet är att granska inlämnade ritningar till fartyg, för att se, om de äro byggda i sådana dimensioner och enligt sådana principer, att byrån kan godkänna dem. Det är allt, och kan inte det ligga under socialstyrelsen likaväl som under kommerskollegium?

Herr Lithander talade om att i fall till exempel sjöfartsinspektionen skulle placeras under socialstyrelsen, så skulle man rent av kunna befara, att den skulle utfärda sådana bestämmelser och förordningar, som skulle kunna bli ödesdigra för svensk sjöfart. Mig veterligt har emellertid varken sjöfartsinspektionen eller någon annan underordnad myndighet någon lagstiftningsrätt, så att den kan besluta på något sätt, utan det måste väl under alla förhållanden gå till riksdagen, så att riksdagen först fattar ett sådant beslut, med undantag kanske för de eventuella förordningar, Kungl. Maj:t anser sig kunna utfärda. Alltså har väl ändå Kungl. Maj:t i sådana fall möjlighet att utöva behöfelig kontroll av de yrkanden, socialstyrelsen skulle kunna framställa, för att förhindra omogna lagstiftningar, och även riksdagen skulle väl ha denna möjlighet.

*Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)*

Anslag
till kommers-
kollegium.
(Forts.)

När man åter igen nu liksom förut jämfört förhållandena inom vårt kommerskollegium och förhållandena inom Board of Trade i England, vill jag säga, att den jämförelsen är praktiskt taget omöjlig, just därför att Board of Trade i England är inrättat efter helt andra grunder. Det är ju möjligt, att vårt lilla land inte har de ekonomiska möjligheter, som äro förutsättningen för Board of Trades organisation; där finnas ju självständiga byråer, som ha med sjöfartssäkerheten att göra, liksom även andra angelägenheter handhavas av självständiga byråer. Det är därför, det inte betyder så mycket, om inspektionen i England ligger under Board of Trade, och jag skulle heller inte bry mig så mycket om saken, i fall all kontroll- eller yrkesinspektion vore överflyttad till kommerskollegium. Det skulle göra mig detsamma, ty då bleve det ett särskilt avsnitt av kollegium, som hade med detta att göra. Men om det är samma personer, som skola handhava den ekonomiska sidan av saken och den sociala, måste det väl inträda en dualism i deras ställning. Det är detta som hänt och som framkallat aversion och klander från arbetarhåll — fullständigt berättigat, det kan ingen neka till — och det framgår för varje gång det gäller en social fråga, som kommerskollegium skall yttra sig i, att man icke handhar dessa ärenden på ett sätt som vi kunna vara tillfredsställda med.

Om man vidtar denna åtgärd att placera den lokala sjöfartsinspektionen på ordinarie stat, så åstadkommer detta, som jag sagt, att ledningen kommer att hänga i luften, under det att de underordnade myndigheterna stå på ordinarie stat. Bör riksdagen verkligen gå med på en sådan organisationsform? Skall den inte åstadkomma skada? Jag är övertygad om att sjöfartsbyrån skall säkerligen icke känna sig tillfredsställd med ett sådant ordnande av angelägenheterna, att den blir ställd åt sidan, under det de lokala tjänstemännen bli placerade på ordinarie stat. Jag tycker detta är i högsta grad oriktigt, och det är därför jag tror, att det är till gagn för sjöfartsinspektionen i vårt land, att allihop få även i fortsättningen, till dess saken blir ordnad, finna sig i att stå på extra stat.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag, ty det tror jag är den enda klara linjen, såsom förhållandena gestaltat sig. Jag vill varna för att här taga Kungl. Maj:ts förslag, ty det blir ju i realiteten ingenting annat än att andra kammarens förslag segrar, d. v. s. att den lokala inspektionen blir placerad på ordinarie stat, ty sammanjämkningen sker naturligtvis efter den linjen — längre komma vi väl ändå inte.

Jag tror det riktigaste är att, så som förhållandena nu gestalta sig, ta utskottets förslag som det enda rättvisa.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Sedan överläggningen förklarats slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande punkten förekommit följande yrkanden: 1:o) att kammaren skulle godkänna utskottets hemställan och motivering; 2:o), av herr *Kvarnzelius*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att den mening i första stycket å sid. 11, som började med orden »På grund av» och slutade med orden »i denna del» utelämnades; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Kvarnzelius* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr *Kvarnzelius* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindley* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av utskottets hemställan och motivering oförändrad, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till kommerskollegium.
(Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 2 med den av herr *Kvarnzelius* under överläggningen påyrkade ändringen i motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan och godkännes motiveringen oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 3—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Under punkten 7 av tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, utom annat,

Anslag till fartygsinspektionen.

dels förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1928 äga tillämpning å befattningshavare inom fartygsinspektionen;

dels bestämma antalet ordinarie befattningshavare inom fartygsinspektionen på under punkten angivet sätt;

dels godkänna under punkten införd stat för fartygsinspektionen, att tillämpas från och med den 1 juli 1928;

dels ock i riksstaten under rubrik »Fartygsinspektionen» uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 187,700 kronor.

Såsom under punkten 2 här ovan omförmäls, hade i motionen II: 171 yrkats bland annat avslag å Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Under hänvisning till vad utskottet under punkten 2 anført, hade utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till berörda motion, II: 171, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Reservation hade avgivits av herrar *Kvarnzelius*, *Widell*, *Bergqvist*, *Carlsson* i Gävle, *Hallin* och *Bengtsson* i Norup, som, under hänvisning till vad de i reservation under punkten 2 anført, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å berörda motion II: 171, i vad densamma avsåge nu förevarande anslag, utom annat,

a) förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1928 äga tillämpning å befattningshavare inom fartygsinspektionen;

Anslag till
fartygs-
inspektionen.
(Forts.)

- b) bestämma antalet ordinarie befattningshavare inom fartygsinspektionen på i reservationen angivet sätt;
c) godkänna i reservationen införd stat för fartygsinspektionen, att tillämpas från och med den 1 juli 1928;
f) i riksstaten under rubrik »Fartygsinspektionen» uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 187,700 kronor.

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! I anslutning till det yrkande och yttrande, som jag tidigare hade, skall jag be att i denna punkt få yrka bifall till den av mig med flera vid punkten fogade reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till
uppehållande
av fartygs-
inspektionens
verksamhet.

Punkten 7.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till uppehållande av fartygsinspektionens verksamhet, utöver det ordinarie förslagsanslaget, för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 95,678 kronor.

Under åberopande av vad utskottet under punkten 2 anfört, hade utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, till anordnande av förhandskontroll å fartygs sjövärdighet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 204,750 kronor.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *Kvarnzelius*, *Widell*, *Bergqvist*, *Carlsson* i Gävle, *Hallin* och *Bengtsson* i Norup, med hänvisning till vad de i reservation under punkten 2 anfört, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till uppehållande av fartygsinspektionens verksamhet, utöver det ordinarie förslagsanslaget för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 95,678 kronor.

Herr **Kvarnzelius**: Jag anhåller att även i denna punkt få yrka bifall till den vid punkten fogade, av mig med flera avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Kvarnzelius* yrkande, på antagande av det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Under punkten 21 av det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1928 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att såsom understöd för år 1928, på sätt av departementschefen förordats, till svenska handelskamrar i utlandet å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 55,000 kronor.

*Anslag
till svenska
handelskamrar
i utlandet.*

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren, nr 32, av herr *E. A. Enhörning* och den andra inom andra kammaren, nr 96, av herr *Alex. Thore*, vari hemställts att riksdagen måtte såsom understöd för 1928 till svenska handelskamrarna uti Paris, London, New-York och Sydney å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 75,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herrar Enhörnings och Thores berörda motioner, I: 32 och II: 96, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, såsom understöd för år 1928, på sätt i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 4 januari 1928 förordats, till svenska handelskamrar i utlandet å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 55,000 kronor.

Herr Enhörning: Herr talman! Jag har vid denna punkt framkommit med ett yrkande om förhöjt anslag till vissa svenska handelskamrar, nämligen till dem, som finnas i Paris, London, New York och Sydney. Emellertid har utskottet icke i något avseende tillmötesgått min anhållan. Samtliga dessa handelskammare ha visat, att de arbetat under mycket prekära förhållanden. Deras debet och kredit ha icke gått ihop under senare år, eller om det på något ställe blivit överskott, har det varit synnerligen obetydligt, såsom i New York. där överskottet endast uppgått till 31 dollars. Det är ju då alldeles givet, att det är nödvändigt, för såvitt dessa handelskammare fortfarande skola bestå, att svenska staten sträcker dem en hjälpsam hand.

Jag vill därför, herr talman, uttala den förhoppningen, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet ville till nästa år välvilligt upptaga denna för handelskamrarna så viktiga fråga, varpå deras vara eller icke vara är beroende, så att de framgent må kunna bedriva sin gagnande verksamhet för vår export och göra vårt land och vår kultur än mera känt uti andra länder och världsdelar och föreslå riksdagen att giva dem den behövliga hjälpen för deras existens.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt.

Punkterna 19—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag
till Sveriges
hantverks-
organisation.

Punkten 31.

Under punkten 34 av tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att under de av chefen för handelsdepartementet tillstyrkta villkor såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet under år 1928 å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 2,500 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 102, av herr *A. Antonsson* och den andra inom andra kammaren, nr 93, av herrar *A. Andersson* i Falkenberg och *Axel Lindqvist*, vari hemställt,

dels att riksdagen, utöver vad som av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln äskats, måtte såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations allmänna verksamhet under år 1928 å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 1,500 kronor, således tillhopa 4,000 kronor,

dels ock att riksdagen måtte såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet genom hantverksinstitutet under år 1928 å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 7,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herr Antonssons samt herrar Anderssons i Falkenberg och Lindqvists berörda motioner, I: 102 och II: 93, i vad desamma avsåge det av Kungl. Maj:t äskade anslaget och skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, under de av chefen för handelsdepartementet i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 4 januari 1928 tillstyrkta villkor såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet under år 1928 å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 2,500 kronor; samt

b) avslå förenämnda motioner, i vad de avsåge anslag till berörda verksamhet genom hantverksinstitutet.

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Kvarnzelius*, *Lindblad*, *Nilsson* i Malmö, *Bergqvist*, *Asplund*, *Johansson* i Fredrikslund och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herr Antonssons samt herrar Anderssons i Falkenberg och Lindqvists motioner, I: 102 och II: 93, under de av chefen för handelsdepartementet i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 4 januari 1928 tillstyrkta villkor såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations allmänna verksamhet under år 1928 å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag å 4,000 kronor; samt

b) att riksdagen måtte med bifall till nyssberörda motioner såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet genom hantverksinstitutet under år 1928 å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 7,000 kronor.

Herr Johansson, Johan Bernhard: På denna punkt föreligger en reservation, som har upptagit det motionsvis framställda, tidigare från kommerskollegium hos Kungl. Maj:t gjorda yrkandet om förhöjt anslag till hantverksorganisationen. Det hela rör sig om 8,500 kronor, och om man tar i betraktande

alla anslag, som gå till olika ändamål, får man ju säga, att denna begäran är ganska blygsam.

Hantverksorganisationen har cirka 12,000 medlemmar, och de hantverkare, som driva yrken med biträde, utgöra omkring 70,000. Det är således en betydande grupp av praktiska yrkesutövare, och det synes mig, att statsutskottet, när det gäller att främja en så pass omfattande näringsgren, icke bort vara så njuggt på anslaget som det varit. Det ligger dock en viss vikt uppå att hantverket kan hållas högt och att de förbättringar, som år efter år befinnas nödiga, kunna åstadkommas.

Denna organisation har också att underhålla sitt hantverksinstitut, som utbildar mästare i yrket. Jag skall icke gå närmare in på denna fråga, därför att det skulle ta för mycken tid. Jag vill endast nämna, att andra kammaren med stor majoritet bifallit reservationen, och det synes mig, som om första kammaren borde behjärta hantverksorganisationens krav och bifalla den blygsamma begäran, som innefattas i reservationen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Häri instämde herr *Lithander*.

Herr **Hallin**: Herr talman! Det är otacksamt, för att inte säga ganska tråkigt, att vara tvungen föra sparsamhetens talan, och det är förvisso mycket angenämare att kunna vara flott och givmild, icke minst när det gäller, som i detta fall, att bispringa hantverket. Men statsutskottet har fått lov, på grund av de många motioner med begäran om ökade anslag, som trängas på utskottets bord, att vara återhållsamt, och i detta fall har utskottet ansett sig böra följa Kungl. Maj:ts förslag.

Detta förslag innebär, att Sveriges hantverksorganisation på denna punkt under denna huvudtitel skulle få ett anslag på 2,500 kronor, men det framgår ju av såväl propositionen som utskottsutlåtandet, att denna organisation från en annan huvudtitel, nämligen ifrån *den åttonde*, åtnjuter avsevärda anslag. Det utgår nämligen under budgetåret 1927—1928 ifrån åttonde huvudtiteln under rubriken »Understöd åt enskilda yrkesundervisningsanstalter» ett belopp av 24,850 kronor. Dessutom går direkt till hantverksinstitutet från manufakturförslagslånefonden ett belopp av 15,000 kronor. I år har man begärt från hantverksorganisationens sida utöver årets belopp, som nyss nämndes, 24,850 kronor, ytterligare 3,500 kronor, vilket belopp lär vara av skolöverstyrelsen tillstyrkt. Sålunda får man ju säga, att det är inte så litet statsanslag och anslag av andra allmänna medel, som gå till denna organisation.

Nu sade den föregående ärade talaren, att denna begäran var mycket blygsam. Men det gäller dock en ökning av 8,500 kronor, och det är ju ändå inte så litet på ett enda bräde — mer än en tredubbling av det av Kungl. Maj:t begärda. Kommerskollegium, som uttalat sig om hantverksorganisationens begäran om anslag i år, har icke ansett sig kunna tillstyrka mer än en ökning ifrån 2,500 till 4,000 kronor. Med de anspråk, som ställts ifrån motionärerna och som nu här fullföljas genom yrkande om bifall till den reservation, som är bifogad utskottets utlåtande på denna punkt, går man sålunda utöver till och med vad kommerskollegium begär med 4,500 kronor.

Jag tror att kammaren, ändå bör hålla statsutskottet räkning, för att utskottet inte genast går med på de motioner, som ligga på dess bord, och utan att på något sätt underskatta, tvärtom, med fullt uppskattande av de syftemål, som dessa organisationer ha, och det arbete de bedriva, har utskottet ändå nu här stannat vid att förordna det anslag, Kungl. Maj:t begärt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Hallins yttrande instämde herr *Wallen*.

Anslag
till Sveriges
hantverks
organisation.
(Forts.)

*Anslag
till Sveriges
hantverks-
organisation.*
(Forts.)

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! Som gammal hantverkare har jag givetvis ett mycket varmt intresse för detta anslag. Det är ju så, att de svenska hantverksidkarna ha haft en mycket svår period att genomkämpa efter näringsfrihetsförordningens genomförande här i landet. Ett tag hotades ju det svenska hantverket nästan att bli bringat till undergång. Emellertid började hantverkarna själva genom sin sammanslutning försöka på alla sätt höja de olika yrkesgrenarna, och de ha i det fallet hunnit ganska långt. De fingo duktiga karlar i spetsen för denna organisation och förmådde allt fler och fler av yrkesutövarna att sammansluta sig i denna Sveriges hantverksorganisation. Men det är så med de svenska hantverkarna, att de äro rätt sparsamma av sig, när det gäller att underkasta sig avgifter till dylika organisationer. I det fallet komma de inte upp till mer än en bråkdel av vad deras arbetare underkasta sig i avgifter till sina organisationer. Detta har gjort, att när hantverkarna skulle försöka i praktisk gärning omsätta sitt program och sina strävanden, måste de vända sig till Kungl. Maj:t, och det skall villigt erkännas, att kommerskollegium och Kungl. Maj:t på ett synnerligen välvilligt sätt upptagit hantverksidkarnas krav.

Det har emellertid visat sig vara förenat med mycket stora svårigheter för denna organisation att kunna fullfölja sin verksamhet efter det program den gjort upp. Den har inrättat ett hantverksinstitut, och detta har i hög grad bidragit att stimulera intresset för ökad yrkesskicklighet hos vårt lands hantverksidkare. Där anordnas mästartkurser av olika slag, men det kostar pengar att anordna dessa kurser. Vi börja emellertid se frukterna av det arbete, som nedlagts där. Man skulle kunna tala om en hantverkets renässans. Det bästa beviset för att utvecklingen går i den riktningen utgöra de allt flera utställningar, som av hantverksföreningar anordnas och komma att anordnas här i landet. Förra året hölls det en i Falun, en i Karlstad och en i Kalmar, på alla tre ställena med vackert resultat.

De hade att uppvisa mycket vackra saker, som hantverksidkarna kunnat frambringa. Och till sommaren få vi bevittna liknande utställningar i Sundsvall, Örebro och på ett par andra ställen — jag hoppas med samma vackra resultat. Vid sådant förhållande synes det mig, att det från regeringens och riksdagens sida bör visas det erkännandet och den uppmuntran, som ligger däri, att man icke är så njugg, utan anslår de medel, som äro erforderliga, för att hantverksorganisationen skall kunna fullfölja sitt arbete och få debet och kredit att gå ihop. Jag har förvissat mig om, att de motioner, som hava väckts, grunda sig på det nakna faktum, att dessa 8,500 kronor, om vilka här är fråga, verkligen behövas. Hantverkarna begärde på sin tid att få en läringslag för att sörja för rekryteringen inom hantverket, men detta förvägrades dem. Då ha de nödgats slå in på andra vägar för att för framtiden trygga yrkenas existens. Det har tillgått på det sättet, att man såsom en säkrare grund att bygga på sökt höja yrkena och skaffa dem aktning och respekt inom samhället, så att intresset på grund därav växer upp hos de unga att ägna sig åt hantverksnäringen. Det blir, i vad som av hantverkaren framställles, någonting personligt, som avsevärt skiljer deras alster från de fabriksalster, som i allmänhet utbjudas på marknaden. I samma mån som det blir mera personligt, blir det också mera konstnärligt.

Om man ser denna fråga ur de synpunkter, som jag helt flyktigt snuddat vid, synes det mig finnas så många och goda skäl för, att man bör på allt sätt stödja den strävan, som hos hantverksidkarna själva har förmärkts, att söka realisera sitt program. Då jag sålunda anser, att goda skäl tala för bifall till reservationen i denna punkt, ber jag att få yrka bifall till densamma.

I detta anförande instämde herr *Bergqvist*, herr *Asplund* och herr *förste vice talmannen*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag
till Sveriges
hantverks-
organisation.
(Forts.)*

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 32—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

*Anslag
till forsknings-
verksamhet
inom kraft-
och bränsle-
området.*

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Kvarnzelius, Nilsson* i Malmö, *Wallen, Asplund, Kobb, Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun och *Holmgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet, som funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag, får alltså hemställa, att riksdagen må, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Herr **Wallen**: Jag har jämte några andra ledamöter i statsutskottet vid denna punkt avgivit en reservation med yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill för min del säga, att jag finner det rätt så nedslående, att utskottsmajoriteten velat pruta ned detta av Kungl. Maj:t äskade anslag för denna synnerligen betydelsefulla verksamhet. Detta är så mycket märkligare,

Anslag
till forsknings-
verksamhet
inom kraft-
och bränsle-
området.
(Forts.)

som riksdagen i fjol avvisade en liknande prutning. Utskottsmajoriteten har för övrigt icke gjort klart för sig, huru denna minskning i anslaget skulle verka, utan den bara hugger till på en höft utan att ange, vilken del av verksamheten, som skall tillbakasettas. Jag ställde den frågan i fjol: vilken del av forskningsarbetet avser man att utränga? Men härpå kunde intet svar ges. På det bränsletekniska området göras ständigt nya rön och iakttagelser, och det är till allmänt gagn, om dessa snabbast möjligt tillgodogöras. Det är stora värden, som det här gäller, och varje procents besparing, som kan uppnås på den totala bränsleförbrukningen, gör betydande belopp. Jag har i min hand ett par siffror, som jag skall återge.

Förbrukningen av kolbränsle — som bekant huvudsakligen importerat — utgör för närvarande omkring 4.3 miljoner ton per år. Av träbränsle förbrukas en kvantitet, som, omräknad till stenkol, kan anses motsvara omkring 5.7 miljoner ton per år. Större delen av kolbränslet eller omkring 2.8 miljoner ton förbrukas av industrien, medan de svenska hushållen konsumera huvudparten av träbränslet, motsvarande omkring 3.5 miljoner ton. Värdet av det importerade kolbränslet uppgår till över 90 miljoner kronor per år och värdet av träbränslet i våra hushåll torde kunna beräknas till cirka 70 miljoner kronor. Hushållen konsumera nära nog lika mycket bränsle som hela industrien, men ekonomin är i stort sett dålig. I en vanlig kokspis nyttiggöres blott en ringa del av vedens värmeinnehåll. På detta område arbetas oavbrutet med förbättringar, och provningar utföras ständigt av ingenjörsvetenskapsakademien med goda resultat. Så har exempelvis undersökningen i fråga om en del i statens järnvägars väntsalar använda kaminer påvisat möjligheten av besparingar av 20 och ända till 30 % genom mycket enkla förbättringar. Den upplysningspropaganda, som akademien bedriver, har den allra största ekonomiska betydelse, vilket man väl kan förstå, då exempelvis en vedbesparing av, låt oss säga, endast 5 % av de ovan angivna 70 miljoner kronorna, som årligen förbrukas av de svenska hushållen, gör 3 1/2 miljoner kronor.

Det är i belysning av dessa siffror, som denna av utskottsmajoriteten gjorda prutning av 25,000 kronor skall ses, och då ter den sig rätt så torftig. Det kan ju förtjäna nämnas, att exempelvis Englands centrala bränsleutredning — organiserad såsom statsdepartement — har ett årsanslag av närmare 2 miljoner kronor.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och den avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Enhörning*.

Herr **Hallin**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Det förhåller sig såsom kammaren väl har sig bekant, att ingenjörsvetenskapsakademien åtnjuter dels ett ordinarie anslag av 40,000 kronor per år och dels ett extra anslag av 100,000 kronor för särskilda vetenskapliga utredningar. I fjol föreslogs av Kungl. Maj:t, att det skulle uppdragas åt akademien att jämväl fullfölja vissa flygtekniska undersökningar. Detta föreslogs då i en särskild punkt, men statsutskottet ansåg, att man skulle kunna inordna detta anslag till det särskilda ändamålet, flygtekniska undersökningar, under det stora anslag, som akademien åtnjuter. I fjol gick också statsutskottets förslag ut på ett generellt anslag av 100,000 kronor, i vilket då också medlen till utförandet av de flygtekniska undersökningarna skulle ingå.

Samma ståndpunkt har utskottet även i år intagit, nämligen att föreslå ett belopp av 75,000 kronor för de allmänna vetenskapliga undersökningarna, såsom det heter, inom kraft- och bränsleområdet samt ett anslag å 25,000 kro-

nor, som förekommer i nästa punkt på huvudtiteln, till de flygtekniska undersökningarna, eller sålunda sammanlagt 100,000 kronor.

Det är visserligen sant, att vid gemensam votering i fjol underkändes denna statsutskottets ståndpunkt och riksdagen beviljade såväl de 100,000 kronorna till de allmänna undersökningarna som det anslag å 20,000 kronor, som det då gällde, för flygtekniska undersökningar. Men statsutskottets majoritet har icke ansett sig därigenom behöva frångå den ståndpunkt, som principiellt intogs i denna fråga i fjol, nämligen att ett anslag å 100,000 kronor kunde vara ett för ingenjörsvetenskapsakademien lämpligt anslag, i vilket dessa flygtekniska undersökningar kunde inordnas.

Det är, herr talman, huvudsakligen på dessa grunder som utskottsmajoriteten i den nu föredragna punkten stannat för ett anslag av 75,000 kronor, till vilket förslag jag skall be att få yrka bifall.

Herr Asplund: Utöver vad den förste talaren anförde beträffande det yrkande, som framställdes i reservationen om ett anslag av 100,000 kronor för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet, skall jag be att få säga, att, enligt vad jag fått mig meddelat från kommerserådet Enström i ingenjörsvetenskapsakademien, är akademien sysselsatt — utom med frågan om bränslebesparingen inom industrien och hushållen — med att tillsammans med järnkontorets vetenskapliga forskningsinstitut utföra mycket vidlyftiga undersökningar beträffande stålframställningsproblemet i dess helhet, varvid förutsatts, att bränsleproblemet skulle utredas under akademiens medverkan. Jag tror, att under järnindustriens nuvarande prekära läge är detta ett mycket viktigt led i försöken att nedbringa industriens produktionskostnader, som väl motiverar det anslag, som har begärts för ingenjörsvetenskapsakademien av handelsministern. Men jag vill dessutom påpeka, att just på det håll, där man så ivrigt har gått in för att få en rikskommission för den ekonomiska försvarsberedskapen till stånd, har man i detta fall gått emot ett nödvändigt anslag till ingenjörsvetenskapsakademiens verksamhet. I detta avseende vill jag framhålla, vilken oerhörd betydelse denna verksamhet har för de grundläggande utredningar, som syfta såväl till att få genomförd en landets självförsörjning i fråga om industriens behov av råvaror och bränsle som även till möjligheterna att vid inträffande krig omlägga vissa delar av industrien till krigsmaterialtillverkning.

För ungefär en vecka sedan förekom i pressen en uppgift, att ingenjörsvetenskapsakademien hos Kungl. Maj:t anmält, »att densamma efter samråd med armé- och marinförvaltningarna tillsatt en teknisk beredskapskommitté med uppgift att anordna eller understödja tekniskt-vetenskaplig forskning». Så följer en uppgift om medlemmarna i denna kommitté, som utgöras dels av militärer och dels av framstående teknici och experter på olika områden, sammanlagt 20 personer. Akademien framhåller, »att de tekniska problem, som uppstålla sig å ena sidan på det industriella området och å andra sidan på det militära området i vad avser krigsmaterielframställning av olika slag, förete talrika beröringspunkter och delvis äro identiska. Akademien har därför ansett det vara sin skyldighet att söka bidraga till, att dessa problem i den mån de för sin lösning kräva teknisk-vetenskapliga undersökningar och utredningar, bli om möjligt behandlade i ett sammanhang, så att dubbelarbete och onödiga kostnader undvikas.»

Jag kan icke underlåta att påpeka, huru inkonsekvent det skulle vara, om den, som eljest vill, att landet redan under fredstid skall bereda sig för självförsörjning, för den händelse vi skulle bli avstängda från tillförseln utifrån, skulle genom avknappning av anslag söka försvåra verksamheten för det viktigaste organ, vi hava för genomförandet av ett sådant önskemål. Det är

*Anslag
till forsknings-
verksamhet
inom kraft-
och bränsle-
området.
(Forts.)*

*Anslag
till forsknings-
verksamhet
inom kraft-
och bränsle-
området.
(Forts.)*

sålunda ej blott järnindustrien eller andra näringsgrenar, utan hela landets självförsörjning, som är beroende av den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhet, som ingenjörsvetenskapsakademien kan utöva med det anslag, som här är ifrågasatt. Jag vill slutligen påpeka, att hela tillkomsten av detta kraft- och bränsleinstitut, vilket ingalunda varit avsett att vara en tillfällighet av kortvarig art, grundar sig på en av andra kammarens högerparti genom amiral Lindman år 1916 framlagd motion, som vann allmän tillslutning av alla partier inom riksdagen. Jag anser, att det skulle vara ganska tråkigt, om samma parti nu skulle vålla, att denna verksamhet icke skulle kunna göra den nytta, som det med ett oavkortat anslag har möjlighet till.

Jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Walles* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härafter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 31;

Nej — 32.

*Anslag till
flygtekniska
undersökningar.*

Punkten 36.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte för utförande genom ingenjörsvetenskapsakademiens försorg av flygtekniska undersökningar å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Kvarnzelius*, *Nilsson* i Malmö, *Walles*, *Asplund*, *Kobb*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun och *Holmgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för utförande genom ingenjörsvetenskapsakademiens försorg av flygtekniska undersökningar å riksstaten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor.

Herr **Wall**es: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

*Anslag till
flygtekniska
under-
sökningar.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare, enligt herr **Wall**es yrkande, på godkännande av den av herr **Kvarnz**elius m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 37—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 40 och 41.

Lades till handlingarna.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr **Kvarnz**elius erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Vid föredragningen av de olika punkterna kom det att undgå min uppmärksamhet, när punkt 34 blev föredragen. Såsom herrarna observerat, är en reservation vid denna punkt fogad till utskottets utlåtande. Reservationen är avgiven av 12 av utskottets ledamöter. Nu är det ju olika praxis, som användes av talmännen. Så snart det är en reservation, brukar detta i regel vara tillräcklig anledning för att utskottets hemställan under en sådan punkt föredrages, undantagsvis sker emellertid föredragningen så, att de olika punkternas nummer uppropas. Det var detta senare tillvägagångssätt, som för mig såväl som för övriga reseranter bidrog till, att vi icke kommo att observera, att denna punkt blev föredragen.

Vid sådant förhållande har jag numera, sedan huvudtiteln är genomgången, endast att på detta sätt till protokollet låta anteckna, att jag icke har, efter det statsutskottet behandlat detta ärende, funnit anledning att ändra uppfattning i frågan utan vidhåller alltjämt den mening, som finnes angiven i reservationen. Jag skulle även hava talat för och yrkat bifall till densamma, för den händelse jag hade observerat, när punkten föredrogs.

Jag kan givetvis inte nu göra något yrkande.

I herr **Kvarnz**elius yttrande instämde herrar *Widell, Hallin, Karl Andersson och Ljunglund*.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr **Örne** erhöll ordet och anförde: Herr talman! Vid det replikskifte, som före middagen ägde rum mellan herr **Winberg** och mig, kom jag att lämna en uppgift, som inte var i alla avseenden korrekt. Jag sade, att representanterna för ett visst land, som jag inte ville nämna, inte hade röstat för en av mig föreslagen avrustningsresolution. Denna resolution lydde på följande sätt: »Med hänsyn till att världen allt fortfarande ägnar betydande summor åt rust-

ningar och krigsförberedelser, varigenom tillgången på sparade medel för handels, industrins och jordbrukets utveckling minskas och tunga bördor läggas på de enskilda staternas finanser, vilket framtvingar en hög beskattning, som i sin tur återverkar på hela deras näringsliv och sänker levnadsstandarden, uttalar konferensen den livliga förhoppningen, att alla strävanden — *särskilt de av Nationernas förbund ledda* — i syfte att genom överenskommelse stater emellan få till stånd en begränsning och minskning av rustningarna, måtte krönas av framgång och sålunda lätta de ovan angivna bördorna.»

Delegationen från det av mig åsyftade landet avhöll sig från att rösta i konferensens huvudfrågor, men förklarade efteråt, att den var gynnsamt stämd mot några av resolutionerna, bl. a. den nu av mig upplästa, dock med den reservation, som uttalats i debatterna av dess talesmän. Denna reservation gick ut på att representanterna i fråga inte kunde gilla, att Nationernas förbund nämndes i resolutionerna eller att några förhoppningar sattes till dess arbete. Då enligt min åsikt ett avståndstagande från Nationernas förbunds fredsarbete i den föreliggande situationen skulle gjort resolutionen värdelös, ansåg jag för min del meddelandet vara detsamma som en avslagsröstning.

Jag har ansett mig, herr talman, böra meddela detta till protokollet, då det ligger mig fjärran att vilja lämna kammaren annat än fullt exakta upplysningar.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.